

RAPPORT

KVALITETSSIKRING (KS1) AV «KVU TILBYGGET MOT AKERSGATA OG
LOKALBEHOV FOR KOMITÉARBEID OG HØRINGER»

OPPDRAGSGIVER: STORTINGET
DATO FOR AVLEVERT RAPPORT: 2. APRIL 2024
FORSIDEBILDE HENTET FRA STORTINGET.NO

Forord

På oppdrag for Stortinget har Menon Economics og Holte Consulting gjennomført kvalitetssikring (KS1) av «KVU Tilbygget mot Akersgata og lokalbehov for komitéarbeid og høringer». Hensikten med KS1 er å støtte oppdragsgivers kontrollbehov med den faglige kvaliteten på de underliggende dokumentene i beslutningsgrunnlaget, før forslag til forprosjekt forelegges beslutningstaker. Arbeidet er gjennomført i henhold til rammeavtalen med Stortinget av oktober 2023 og avrop på rammeavtalen av november 2024. Dette er i tråd med arbeidet som gjennomføres på Finansdepartementets rammeavtale, etter rundskrivene R108 – Statens prosjektmodell og R 109 – Prinsipper og krav for samfunnsøkonomiske analyser.

Kvalitetssikringen har vært ledet av Heidi Ulstein (Menon Economics), med Morten Hagen, Margrethe Stølen Skår, Thomas Gillgren (Holte Consulting), Lars Martin Haugland og Tonje Glenne Arnesen (Menon Economics) som prosjektmedarbeidere.

Notat 1 ble levert oppdragsgiver 15. desember 2023. Presentasjon ble avholdt 1. mars 2024, foreløpig rapport ble levert 21. mars og endelig rapport levert 2. april 2024.

Vi takker Stortinget for et interessant oppdrag. Vi takker også Stortinget og Statsbygg for en svært god og åpen dialog underveis i kvalitetssikringen.

April 2024

Heidi Ulstein
Oppdragsleder
Menon Economics

Generelle opplysninger		
KVU	Navn: Konseptvalgutredning for tilbygget mot Akersgata og lokalbehov for komitéarbeid og høringer.	Dato: November 2023
Kvalitetssikring	Kvalitetssikrer: Menon Economics, Holte Consulting og A-2 Norge	Dato: 2. april 2024
Basis for analysen	Prosjektfase: Konseptvalgfase	Prisnivå (måned og år): Mai 2023
Tema/Sak		
Problem som skal løses	KVUen omtaler fire problemområder: 1. Tilbyggets tekniske tilstand er utdatert 2. Tilbygget har sikkerhetsmessige svakheter og kapasitetsutfordringer i inngangspartiet 3. Parlamentariske kjernefunksjoner leies i markedet 4. Lav arealeffektivitet i bygningsmassen	Merknad fra kvalitetssikrer: Problemanalysen i KVUen er grundig og god. Analysen dokumenterer godt både dagens problem og forventet fremtidig utvikling ved blant annet omfattende tilstandsanalyser utført av tredjepart. Konsekvenser både for virksomheten og samfunnet er godt beskrevet.
Behovsanalyse	KVUens fire prosjektutløsende behov: 1. Behov for å utbedre tilstanden for å oppnå gode arbeidsforhold og ivareta kulturminneverdier med høy symbolverdi. 2. Behov for å utbedre sikkerheten for å oppnå trygge lokaler som ivaretar dagens og fremtidens trusselnivå. 3. Behov for lokaler som reduserer risiko knyttet til informasjonssikkerhet. 4. Behov for lokaler som bidrar til en bærekraftig og kostnadseffektiv ressursbruk.	Merknad fra kvalitetssikrer: Behovsanalysen i KVUen er gjennomarbeidet og detaljert. Det er gjennomført en omfattende interessentanalyse og en bred kartlegging av behov. Det er også gjennomført en hensiktsmessig prioritering av hvilke behov som er av størst betydning og som dermed legges til grunn for den videre utredningen. Vi er enig i at det ikke er interessekonflikter av større betydning. Vi har noen mindre merknader knyttet til presisering av behovene.
Samfunnsmål	KVU: Gjennom effektiv og bærekraftig forvaltning av Stortingets ressurser og verdier, skapes sikre og funksjonelle lokaler som understøtter Stortingets demokratiske virke.	Merknad fra kvalitetssikrer: Det fastsatte samfunnsmålet er etter vår vurdering definert på en hensiktsmessig måte.
Effekt mål	KVU: Effekt mål 1: Lokaler som er funksjonelle og understøtter det parlamentariske virket Effekt mål 2: Sikre lokaler Effekt mål 3: Tilgjengelige lokaler og kunnskap om demokratiet Effekt mål 4: Effektivitet og bærekraftig ressursbruk, miljøvennlige løsninger og fleksible løsninger	Merknad fra kvalitetssikrer: Effekten som søkes oppnådd for brukerne av tiltaket er godt beskrevet i effektmålene. Målkonflikter er identifisert og drøftet. Vi har noen mindre merknader knyttet til målet om tilgjengelige lokaler og kunnskap om demokratiet.
Konseptvalg		
	KVU	KS1
Oversikt over konsepter og samfunnsøkonomisk lønnsomhet ¹		KS1 Null Forventet investering: 0 Prissatte virkninger NNV: - 1 030 mill. kroner
	KVU Null Forventet investering: 560 mill. kroner Prissatte virkninger NNV: - 1 870 mill. kroner	KVU Null Forventet investering: 522 mill. kroner Prissatte virkninger NNV: - 1 540 mill. kroner Viktigste ikke-prissatte virkninger: Verdi av kulturminner og omdømme
	Konsept 1 Rehabiliter Forventet investering: 710 mill. kroner Prissatte virkninger NNV: - 1 820 mill. kroner Viktigste ikke-prissatte virkninger: Sikkerhet	Konsept 1 Rehabiliter Forventet investering: 680 mill. kroner Prissatte virkninger NNV: - 1 690 mill. kroner Viktigste ikke-prissatte virkninger: Verdi av kulturminner og omdømme
	Konsept 2 Rehabiliter funksjonelt Forventet investering: 870 mill. kroner Prissatte virkninger NNV: - 1 630 mill. kroner Viktigste ikke-prissatte virkninger: Sikkerhet og informasjonssikkerhet	Konsept 2 Rehabiliter funksjonelt Forventet investering: 774 mill. kroner Prissatte virkninger NNV: - 1 490 mill. kroner Viktigste ikke-prissatte virkninger: Verdi av kulturminner og omdømme

¹ Forventet investering er samfunnsøkonomisk investeringskostnad (neddiskontert forventet kostnad, ekskl. mva.)

	Konsept 3A Integrert samlet Forventet investering: 1020 mill. kroner Prissatte virkninger NNV: - 1 590 mill. kroner Viktigste ikke-prissatte virkninger: Sikkerhet og informasjonssikkerhet	Konsept 3A Integrert samlet Forventet investering: 875 mill. kroner Prissatte virkninger NNV: - 1 440 mill. kroner Viktigste ikke-prissatte virkninger: Verdi av kulturminner og omdømme
	Konsept 3B Integrert spredt Forventet investering: 1150 mill. kroner Prissatte virkninger NNV: - 1 740 mill. kroner Viktigste ikke-prissatte virkninger: Sikkerhet og informasjonssikkerhet	Konsept 3B Integrert spredt Forventet investering: 1017 mill. kroner Prissatte virkninger NNV: - 1 590 mill. kroner Viktigste ikke-prissatte virkninger: Verdi av kulturminner og omdømme
	Usikkerhet om konseptene Flere av usikkerhetsfaktorene som er benyttet i usikkerhetsanalysen i KVUen er kraftig høyreskjeve og har en positiv verdi i «Mest sannsynlig»-kostnad. Denne metodikken bidrar til å trekke opp analyseresultatene, og spesielt P50, i stor grad.	Usikkerhet om konseptene Vår analyse gir gjennomgående lavere estimater for forventet tillegg og usikkerhetsavsetning. Dette skyldes i all hovedsak at KVUen har vurdert at flere av usikkerhetsfaktorene mest sannsynlig vil øke prosjektkostnaden. Vi er enige i at usikkerheten er til stede, men mener at det ikke er grunnlag for å fastslå at de vil øke prosjektkostnaden.
	Anbefalt konsept KVU: KVUen anbefalte å ta to konsepter med videre til neste fase: K2 Rehabiliter funksjonelt og K3A Integrert samlet.	Anbefalt konsept KS1: Vi anbefaler å ta ett konsept med videre til neste fase: Konsept 3A Integrert samlet. Anbefalingen hviler i stor grad på hvordan vi har vurdert konseptets påvirkning på kulturminner og omdømme/tillit til Stortinget. Følsomhetsanalysen vår viser at anbefalingen er robust, men ikke dersom investeringskostnadene øker opp til P85-nivåene
Føringer for forprosjekt		
Anbefalinger om føringer for neste fase.	Vi vil særlig trekke fram viktigheten av å arbeide videre i prosjektet med reduksjon av kostnader. I dette ligger god håndtering av eierstyring og brukerinvolvering, unngå omfangsøkning, få sikkerhet tidlig nok inn i arbeidet, lete etter mer kostnadseffektive måter å gjennomføre arbeidet på, redusere byggetiden, få til mer effektiv plassering av funksjoner og et nytte/kostnads-fokus i arbeidet med å ivareta kulturminneverdiene.	
Anbefalt styringsmål ²	Vi anbefaler et styringsmål tilsvarende P50 for K3A på 1 390 mill. inkl. mva., i mai 2023-kroner.	

Alle beløp er angitt i millioner kroner.

² P50-estimatet for investeringskostnadene til anbefalt konsept og det oppgis inkl. mva. med angitt prisnivå

Innhold

SUPERSIDE	3
SAMMENDRAG	7
1 INNLEDNING	11
1.1 Beskrivelse av KVUen	11
1.2 Om kvalitetssikringen	13
1.3 Viktige grensesnitt til prosjektet	14
2 PROBLEMBESKRIVELSE	15
2.1 Problembeskrivelse i KVUen	15
2.2 Kvalitetssikrers vurdering av KVUens problembeskrivelse	17
3 BEHOVSANALYSE	18
3.1 Behovsanalysen i KVUen	18
3.2 Kvalitetssikrers vurdering av KVUens behovsanalyse	19
4 STRATEGISKE MÅL	20
4.1 Strategiske mål i KVUen	20
4.2 Kvalitetssikrers vurdering av KVUens strategiske mål	21
5 RAMMEBETINGELSER FOR KONSEPTVALG	23
5.1 Rammebetingelseskapittel i KVUen	23
5.2 Kvalitetssikrers vurdering av KVUens rammebetingelser	24
6 MULIGHETSSTUDIE	25
6.1 Mulighetsstudien i KVUen	25
6.2 Tilleggsinformasjon vi har mottatt i løpet av kvalitetssikringen	30
6.3 Kvalitetssikrers vurdering av mulighetsstudien i KVUen	31
7 INVESTERINGSKOSTNADER OG USIKKERHETSANALYSE	33
7.1 KVUens kostnadsestimat og usikkerhetsanalyse	33
7.2 Kvalitetssikrers vurdering av KVUens kostnadsestimat og usikkerhetsanalyse	34
7.3 Kvalitetssikrers usikkerhetsanalyse	34
7.4 Sammenligning med KVUens usikkerhetsanalyse	44
8 SAMFUNNSØKONOMISK ANALYSE	46
8.1 Samfunnsøkonomisk analyse i KVUen	46
8.2 Kvalitetssikrers samfunnsøkonomiske analyse	50
8.3 Sammenligning med KVUens samfunnsøkonomiske analyse	80
9 SAMLET VURDERING OG ANBEFALING	84
9.1 Kvalitetssikrers anbefaling om konseptvalg	84
9.2 Sammenligning med tilrådning i KVU	84
9.3 Anbefaling av styringsmål for investeringskostnader	84
10 FØRINGER FOR NESTE FASE	85
10.1 Føringer for neste fase	85
10.2 Kontraktstrategi	87
10.3 Optimalisering av samfunnsøkonomisk lønnsomhet	88
11 FORSLAG OG TILRÅDNINGER SAMLET	89
11.1 Råd til Stortinget som prosjekteier	89

11.2	Råd til prosjektorganisasjonen	89
12	REFERANSER	91
		93
		94
		117

Sammendrag

Vi anbefaler konsept 3A – Integrert samlet. Konseptet har den laveste prissatte kostnadsdifferansen fra nullalternativet og er blant de to konseptene som kommer best ut på ikke-prissatte virkninger. Konseptet er etter vår vurdering samfunnsøkonomisk lønnsomt å gjennomføre. Lønnsomhetsvurderingen hviler i stor grad på hvordan vi har vurdert konseptets påvirkning på ivaretagelse av kulturminner og omdømmet/tillit til Stortinget. Følsomhetsanalysene våre viser at anbefalingen er robust, men ikke dersom investeringskostnadene øker opp til P85-nivåene. Vi vil derfor særlig trekke fram viktigheten av å arbeide videre i prosjektet med reduksjon av kostnader.

Vurdering av grunnleggende forutsetninger

Konseptvalgutredningen (KVU) har hatt som oppdrag å vurdere konsepter for Stortingets tilbygg mot Akersgata og lokalbehov for komitéarbeid og høringer.

Problemanalysen i KVUen dokumenterer godt både dagens problem og forventet fremtidig utvikling ved blant annet omfattende tilstandsanalyser utført av tredjepart. Konsekvenser både for virksomheten og samfunnet er også godt beskrevet. De fire hovedproblemene er: 1) Tilbyggets tekniske tilstand er utdatert, 2) Tilbygget har sikkerhetsmessige svakheter og kapasitetsutfordringer i inngangspartiet, 3) Parlamentariske kjernefunksjoner leies i markedet, 4) Lav arealeffektivitet i bygningsmassen.

Behovsanalysen i KVUen er i stor grad dekkende, og vi vurderer at relevante interessenter er inkludert i arbeidet. Det er gjennomført en omfattende interessentanalyse og en bred kartlegging av behov. Det er også gjennomført en hensiktsmessig prioritering av hvilke behov som er av størst betydning og som dermed legges til grunn for den videre utredningen. Vi er enig i at det ikke er interessekonflikter av større betydning. Vi har noen mindre merknader knyttet til presisering av behovene.

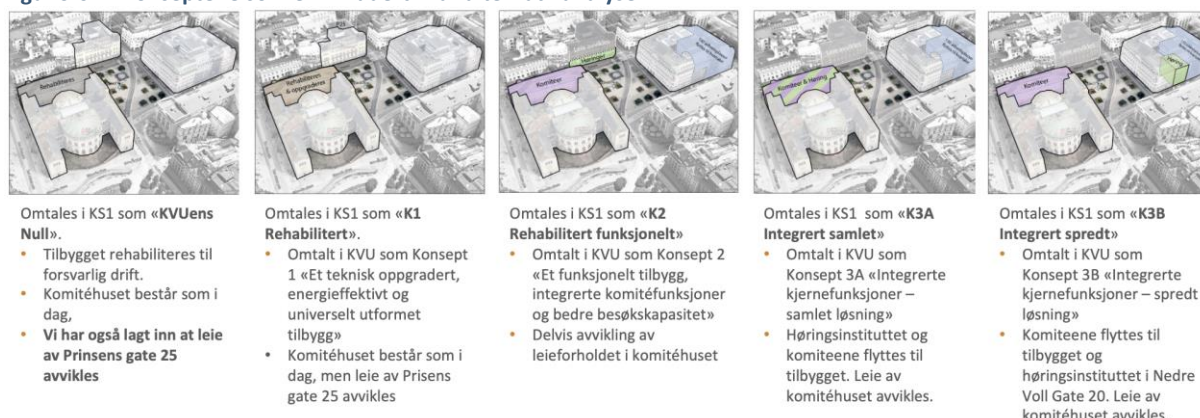
Målkapittelet i KVUen er grundig og godt. Samfunnsmålet om sikre og funksjonelle lokaler som understøtter Stortingets demokratiske virke er etter vår vurdering definert på en hensiktsmessig måte. Effekten som søkes oppnådd for brukerne av tiltaket er beskrevet i fire effektmål knyttet til kvalitet, sikkerhet, tilgjengelighet/åpenhet og bærekraft/effektivitet. Det er også inkludert en god beskrivelse av hva som skal til for å oppnå målene og tilknyttede indikatorer. Målkonflikter er identifisert og drøftet. Vi har noen merknader knyttet til målet om tilgjengelige lokaler og kunnskap om demokratiet.

KVUen har identifisert en rekke overordnede og prosjektspesifikke **rammebetingelser**. Etter vår vurdering kunne disse med fordel vært spesifisert mer i tråd med rammebetingelsene vi ville benyttet i andre offentlige byggeprosjekter, selv om Stortinget står i en særstilling som statsmakt. Overordnet er det bare en av rammebetingelsene vi ikke stiller oss bak, og det gjelder ønsket om å ikke påvirke indre gårdsrom vesentlig. Våre kommentarer til rammebetingelsene i KVUen har etter vår vurdering ikke fått noen vesentlige konsekvenser for det videre arbeidet.

Videre vurderer vi at **mulighetsstudien** i KVUen grundig og god. Tiltaksalternativene som trekkes videre til alternativanalysen fanger opp de konseptuelle aspektene som anses mest interessante og realistiske innenfor det identifiserte mulighetsrommet: rehabilitering av tilbygget (K1) og rehabilitering og ombygging sett i sammenheng med tilgrensende arealer (K2, K3A og K3B). KVUen har lagt inn et stort omfang av tiltak i nullalternativet for å sikre videre forsvarlig drift. Dette fører blant annet til at problemene som er dokumentert i problemanalysen i liten grad synliggjøres i alternativanalysen. Vi løser dette i vår alternativanalyse ved å utarbeide et svært nedskalert nullalternativ. Vi beholder KVU Null (med en mindre justering) som et tiltak med

lavere grad av behovsdekning enn de andre tiltakene, i tråd med veiledningsmaterialet. Overordnet tar vi dermed med alle konseptene fra KUVen videre i vår alternativanalyse, i tillegg til vårt nye nullalternativ.

Figur S-0-1: Konseptene som er inkludert i vår alternativanalyse

Investeringskostnader og usikkerhetsanalyse

Prosjektet har et godt og gjennomarbeidet basisestimat for de ulike konseptene i KUVen, og har et høyere detaljeringsnivå enn hva som vanligvis foreligger i en KUV. Detaljeringsnivået får godt frem forskjellene i konseptene og reflekteres i kostnadsestimatene. Vi vurderer at det ligger til grunn beste praksis i estimeringen med både bruk av erfaringstall og påslagsfaktorer når det er vurdert at erfaringstallene ikke i tilstrekkelig grad tar høyde for prosjektets særegenheter og kompleksitet. Vår analyse gir gjennomgående lavere estimater for forventet tillegg og usikkerhetsavsetning. Dette skyldes i all hovedsak at KUVen har vurdert at flere av usikkerhetsfaktorene mest sannsynlig vil øke prosjektkostnaden, som øker kostnadsnivåene. Vi er enig i at usikkerheten er til stede, men mener at det på nåværende tidspunkt ikke er grunnlag for å fastslå at de vil øke prosjektkostnaden. Våre vurderinger reflekteres i spennene. Tabellen under viser oversikt over analyseresultater fra KS1 og KUV. Det er forventningsverdiene våre som er input i den samfunnsøkonomiske analysen.

Tabell S-1: Sammenstilling av KUVens analyseresultater og KS1 analyseresultater. Alle tall oppgitt i mai-2023 mill. kroner inkl. mva. Forventningsverdier er oppgitt ekskl. mva.

		KUV Null		K1		K2		K3A		K3B	
KUV	Basisestimat	736		945		1 104		1 196		1 331	
	Forventet tillegg	165	22 %	205	22 %	296	27 %	414	35 %	486	37 %
	P50	900		1 150		1 400		1 610		1 820	
	Usikkerhetsavsetning	340	38 %	450	38 %	550	39 %	690	43 %	790	43 %
	P85	1 240		1 600		1 950		2 300		2 610	
	Relativt standardavvik		35 %		35 %		34 %		23 %		23 %
	Forventningsverdi [ekskl. mva.]	740		940		1 150		1 340		1 510	
KS1	Basisestimat	736		945		1 060		1 156		1 284	
	Forventet tillegg	95	13 %	135	14 %	160	15 %	234	20 %	316	25 %
	P50	830		1 080		1 220		1 390		1 600	
	Usikkerhetsavsetning	250	30 %	320	30 %	390	32 %	480	35 %	560	35 %
	P85	1 080		1 400		1 610		1 870		2 160	
	Relativt standardavvik		25 %		26 %		27 %		29 %		30 %
	Forventningsverdi [ekskl. mva.]	687		894		1 018		1 151		1 338	

Samfunnsøkonomisk analyse

Vår samfunnsøkonomiske analyse viser at konsept 3A – Integrert samlet er det mest lønnsomme konseptet. Konseptet har de laveste prissatte kostnadene relativt til nullalternativet og sammen med K3B de største ikke-prissatte virkningene. For at konsept K3A skal være samfunnsøkonomisk lønnsomt må de ikke-prissatte nyttevirkingene være verdt minst 410 millioner kroner i nåverdi over levetiden til konseptet. Dette vurderes som sannsynlig. Vi vurderer at alle konsept trolig er samfunnsøkonomisk lønnsomme og har derfor rangert nullalternativet nederst. Usikkerheten er imidlertid stor. Vurderingen av samfunnsøkonomisk lønnsomhet hviler i stor grad på at virkningene knyttet til verdi av kulturminner og omdømme er i den størrelsesorden som vi har antatt. Rangeringen av K3A på førsteplass er relativt robust.

KVUen har enkelte mangler som vi har justert for i vår analyse, både knyttet til prissatte- og ikke prissatte virkninger. Dette gjør at vi, til forskjell fra KVUen, kan skille K3A fra K2 – og anbefale K3A som det beste alternativet. Resultantene fra vår samfunnsøkonomiske analyse er oppsummert i tabellen nedenfor.

Tabell S-2: Samletabell over prissatte og ikke-prissatte virkninger med rangering. Prissatte virkninger er neddiskontert over analyseperioden, målt som forventningsverdier eks. mva, millioner 2023-kroner (avrundet)

	KS1 Null	KVU Null	K1	K2	K3A	K3B
Prissatte virkninger						
Investeringskostnader – bygg og brukerstyr	0	- 522	- 680	- 774	- 875	- 1 017
FDVU-kostnader	- 380	- 296	- 262	- 265	- 252	- 238
Leiekostnader	- 482	- 445	- 445	- 188	- 53	- 53
Midlertidige kostnader (leie- og flyttekostnad)	0	- 16	-17	- 17	-18	- 19
Skattefinansieringskostnad	- 172	- 256	- 281	- 249	- 239	- 265
Sum prissatte virkninger	- 1 030	- 1 540	- 1 690	- 1 490	- 1 440	- 1 590
Prissatt netto nytte - endring fra nullalternativet	0	- 510	- 660	- 460	- 410	- 560
Rangering av prissatte virkninger	1	4	6	3	2	5
Ikke-prissatte virkninger						
Fysisk sikkerhet	0	Ingen/ubetydelig	Liten positiv	Middels positiv	Middels positiv	Middels positiv
Informasjonssikkerhet	0	Ingen/ubetydelig	Ingen/ubetydelig	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv
Omdømme	0	Middels positiv	Middels positiv	Middels positiv	Stor positiv	Stor positiv
Effektivitet og kvalitet i arbeidet	0	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv	Liten Positiv
Verdi av kulturminner	0	Stor positiv	Stor positiv	Middels positiv	Middels positiv	Middels positiv
Ulemper i byggefasen	0	Liten negativ	Liten negativ	Liten negativ	Liten negativ	Liten negativ
Rangering av ikke-prissatte virkninger	6	5	4	3	1	1
Samlet rangering	6	4	4	2	1	2

Basert på aktørgruppene er det stor grad av sammenfall mellom hvem som bærer kostnadene og hvem som mottar nyttevirkningene. Det er imidlertid noen fordelingsvirkninger knyttet til når de ulike virkningene inntreffer, særlig for representantene og ansatte på Stortinget. Både ulempene i byggefasen og omdømmerisikoen tilfaller i stor grad sittende Storting ved byggeperiode, mens nyttevirkningene tilfaller representantene og ansatte i etterfølgende stortingsperioder. Denne fordelingsvirkningen kan ha viktige implikasjoner for politisk vilje til å gjennomføre tiltak

Anbefaling

I likhet med KVUen anbefaler vi at det gjennomføres tiltak. **Vi anbefaler konsept 3A – Integrert samlet.** Konseptet kommer best ut på ikke-prissatte virkninger (i likhet med konsept 3B) og har den laveste prissatte kostnadsdifferansen fra nullalternativet. Konseptet er etter vår vurdering samfunnsøkonomisk lønnsomt å gjennomføre. Lønnsomhetsvurderingen hviler i stor grad på hvordan vi har vurdert konseptets påvirkning på ivaretagelse av kulturminner og omdømmet/tillit til Stortinget. Følsomhetsanalysene våre viser at anbefalingen er robust, men ikke dersom investeringskostnadene øker opp til P85-nivåene.

Føringer for neste fase

Føringer for neste fase er grundig gjennomarbeidet og godt redegjort for i KVUen. Vi vil særlig trekke fram viktigheten av å arbeide videre i prosjektet med reduksjon av kostnader. I dette ligger god håndtering av eierstyring og brukerinvolvering, unngå omfangsøkning, få sikkerhet tidlig nok inn i arbeidet, lete etter mer kostnadseffektive måter å gjennomføre arbeidet på, redusere byggetiden, få til mer effektiv plassering av funksjoner og et nytte/kostnads-fokus i arbeidet med å ivareta kulturminneverdiene.

Optimalisering etter samfunnsøkonomisk lønnsomhet bør stå sentralt i videre planlegging. Det er nødvendig at man i arbeidet strukturerer med å få ned kostnadene i prosjektet og øke nytten. Dette er viktig i alle offentlige tiltak, men det er særlig viktig her for å dempe omdømmerisikoen av selve byggeprosjektet. Det er også viktig at man realiserer kostnadsbesparelsene i det anbefalte konseptet. Det vil blant annet si at leieforholdet avvikles og at arealeffektiviteten optimaliseres.

1 Innledning

Konseptvalgutredningen (KVU) har hatt som oppdrag å vurdere konsepter for Stortingets tilbygg mot Akersgata og lokalbehov for komitéarbeid og høringer. Fire konsepter er analysert og KVUen konkluderer med at det bør gjennomføres tiltak for å løse identifiserte problemer og behov. Konsept 2 og 3A er vurdert som de mest samfunnsøkonomisk lønnsomme alternativene, og KVUen anbefaler at begge disse konseptene tas med til neste fase. Det er identifisert flere viktige grensesnitt til prosjektet, blant annet arbeidet med sikkerhetskrav (GNF) og en utredning av tekniske behov i Stortingsbygningen.

1.1 Beskrivelse av KVUen³

Bakgrunn og utredningshistorikk

Utredningens omfang skulle i utgangspunktet omhandle tilbygget mot Akersgata, men ble senere utvidet til å også vurdere konsepter som følge av at leiekontraktene for komitéhuset (Akersgata 18) som utløper i 2029.

Mandat

Utredningen skal tilrettelegge for at parlamentariske hovedfunksjoner i tilbygget kan videreføres i tråd med nye arbeidsformer, heve bygningsmessig og teknisk tilstand, bidra til mer effektiv drift og forvaltning, samt ivareta verneverdiene.

Konseptfasen skal gjennomføres i tråd med presidentskapets føringer om kostnadseffektive og bærekraftige lokaler og samling av parlamentariske kjernefunksjoner sentralt i bygningsmassen.

Organisering og gjennomføring

Utredningen er gjennomført i tett samarbeid mellom Statsbygg og Stortingets administrasjon, med egne prosjektstyrer både hos Statsbygg og Stortinget. Det er gjennomført bred informasjonsinnhenting.

Problem, behov, mål og rammebetingelser

Det er identifisert fire hovedproblemer som i varierende grad gir utfordringer ved dagens og fremtidens bruk av tilbygget mot Akersgata og komité- og høringsarbeidet i komitéhuset. Det gir følgende prosjekttløsende behov:

- Tilbygget har utdatert teknisk tilstand, og det er behov for å utbedre tilstanden for å oppnå gode arbeidsforhold og ivaretagelse av kulturminneverdier med høy symbolverdi.
- Tilbygget har sikkerhetsmessige svakheter i fasade og inngang, og det er behov for å utbedre sikkerheten for å oppnå trygge lokaler som ivaretar dagens og fremtidens trusselnivå.
- Komité- og høringsarbeid er parlamentariske kjernefunksjoner som leies i markedet, og det er behov for lokaler som reduserer risiko knyttet til informasjonssikkerhet.
- Lav arealeffektivitet og potensiale for bedre utnyttelse i samlet bygningsmasse, blant annet i lokaler til komitéarbeid, og det er behov for lokaler som bidrar til en bærekraftig og kostnadseffektiv ressursbruk.

Samfunns mål: Gjennom effektiv og bærekraftig forvaltning av Stortingets ressurser og verdier, skapes sikre og funksjonelle lokaler som understøtter Stortingets demokratiske virke.

Effektmål:

- E1 Kvalitet: Lokaler som er funksjonelle og understøtter det parlamentariske virket.

³ All informasjon i kapittel er hentet fra KVUen utarbeidet av Statsbygg (november, 2023)

- E2 Sikkerhet: Sikre lokaler.
- E3 Tilgjengelighet og åpenhet: Tilgjengelige lokaler og kunnskap om demokratiet.
- E4 Bærekraft og effektivitet: Effektiv og bærekraftig ressursbruk, miljøvennlige løsninger og fleksible lokaler.

Overordnede rammebetingelser (absolutte):

- A1 Understøtte det parlamentariske arbeidet
- A2 Bidra til sikre lokaler
- A3 Ivareta verneverdier

Prosjektspesifikke rammebetingelser (absolutte):

- A4 Stortingets lokalisering ligger fast
- A5 Konsepter skal ikke hindre eller på uakseptabel måte senere det parlamentariske arbeidet i gjennomføringsfasen
- A6 Konsepter skal ikke utelukke eller sterkt begrense muligheten for å senere ta i bruk de indre gårdsrom mellom stortingsbygningen og tilbygget

Prosjektspesifikke rammebetingelser (bør oppfylles):

- B1 Sentrale arealer i stortingsbygningen og tilbygget bør tilrettelegges for den parlamentariske kjernevirksomheten og fellesfunksjoner.

Mulighetsstudien

Mulighetsrommet er utforsket ved hjelp av firetrinnsmetodikken, for å sikre vurdering av løsninger som gir 1) ulike virkninger, 2) påvirker ulike deler av problemet (årsaken og konsekvensen), og 3) er konseptuelt forskjellige. Dette er gjennomført med følgende trinn:

- Trinn 1: Påvirke etterspørselen etter arealbehov
- Trinn 2: Mer effektiv utnyttelse av dagens lokaler
- Trinn 3: Forbedre eksisterende infrastruktur
- Trinn 4: Større investeringer i ny eller ombygget infrastruktur

Følgende konsepter er tatt med videre til alternativanalysen:

- Nullalternativet: «Videreføring av dagens situasjon med de mest nødvendige tiltak.» Forsvarlig videreføring ihht lover og forskrifter.
- Konsept 1: «Et teknisk oppgradert, energieffektivt og universelt utformet tilbygg». Rehabilitering av tilbygget.
- Konsept 2: «Et funksjonelt tilbygg, integrerte komitéfunksjoner og bedre besøkskapasitet.» Rehabilitering og middels ombygging i tilbygget og delvis avviklet leie av komitéhuset.
- Konsept 3A: «Integrerte kjernefunksjoner – samlet løsning.» Rehabilitering og større ombygging i tilbygget, samling av kjernefunksjoner nær stortingssalen og avviklet leie av komitéhuset.
- Konsept 3B: «Integrerte kjernefunksjoner – spredt løsning.» Rehabilitering og større ombygging i tilbygget og kvartalet (Nedre Voll gate 20), kjernefunksjoner i eid bygningsmasse og avviklet leie av komitéhuset.

Anbefaling og føringer for neste fase

Utredning anbefaler at det utføres tiltak for å løse identifiserte problemer og behov. Konsept 2 og 3a er vurdert som de mest samfunnsøkonomisk lønnsomme alternativene:

- Lavest kostnader

- Vesentlige nyttevirksomheter fra spesielt informasjonssikkerhet og fysisk sikkerhet
- Ikke faglig grunnlag for å skille mellom de to

Utvalgte oppfølgingspunkt for neste fase:

- Gjennomføringstid og tidspunkt for beslutning om konseptvalg
- Håndtering av usikkerhet innenfor bla
 - o prosjektmodenhet (sikkerhetskrav og arealomfang),
 - o lokale forhold (grunnforhold, vern, grensesnitt mot stortingsbygningen, leieforholdet)
 - o Prosjektorganisering og kompetanse
 - o Eierstyring, brukerprosesser og interessenthåndtering
 - o Omdømme
- Optimalisering av samfunnsøkonomisk lønnsomhet: potensiale for å redusere arealomfanget

1.2 Om kvalitetssikringen

Denne analysen er en kvalitetssikring (KS1) av Konseptvalgutredningen for Stortinget «Tilbygget mot Akersgata og lokalbehov for komitéarbeid og høringer» (Statsbygg, 2023). Hensikten med KS1 er å støtte oppdragsgivers kontrollbehov med den faglige kvaliteten på de underliggende dokumentene i beslutningsgrunnlaget, før anbefaling om konseptvalg forelegges beslutningstaker. Det er Presidentskapet i Stortinget som beslutter dette konseptvalget. Kvalitetssikringsarbeidet er gjennomført i henhold til rammeavtalen med Stortinget av oktober 2023 og avrop på rammeavtalen av november 2024.

Ifølge avtalen skal kvalitetssikrer kontrollerer KVUen med hensyn på konsistens i og mellom kapitler, og om de angitte alternativene er relevante og gyldige med hensyn til problem, behov, mål, rammebetingelser og utnyttelse av mulighetsrommet. Kvalitetssikrer skal videre gjennomføre en egen usikkerhetsanalyse og samfunnsøkonomiske analyse, samt gi sin tilrådning om beslutningsstrategi. Dette er i tråd med arbeidet som gjennomføres på Finansdepartementets rammeavtale, etter rundskrivene R108 – Statens prosjektmodell og R 109 – Prinsipper og krav for samfunnsøkonomiske analyser. En vurdering av det dokumenterte behovet for å gjennomføre tiltak og hva som er den samfunnsøkonomisk beste løsningen står sentralt.

Kvalitetssikringen startet opp siste uken i november 2023, Notat 1 ble levert 15. desember, hovedkonklusjonene ble presentert 1. mars, foreløpig rapport 21. mars og endelig rapport 2. april 2024. Underveis har vi hatt god dialog med Statsbygg og Stortingets administrasjon, som har gitt gode svar på våre spørsmål og sendt over etterspurt materiale raskt. Vi har også vært på befaring i de berørte arealene. Vi har gjort noen oppdateringer i etterkant av presentasjonen, i hovedsak i alternativanalysen.

I denne kvalitetssikringsrapporten har vi benyttet tabeller med fargekoder for å gi rask og god oversikt til leser over våre vurderinger av innholdet i KVUen, basert på vårt oppdrag som kvalitetssikrer. Vi har også benyttet tilsvarende tabeller i kapitler der vi gjennomfører vår egen analyse, men da benyttes fargekodene for å tydeliggjøre hvor det er avvik fra KVUen.

Vurdering	Fargeskala		
Kvalitetssikrer er negativ til det som er gjort i KVUen og avviket er vesentlig			
Kvalitetssikrer er i hovedsak positiv til det som er gjort i KVUen, men har vesentlige merknader/justeringer			
Kvalitetssikrer er positiv til det som er gjort i KVUen, men kan ha noen mindre merknader/justeringer			

1.3 Viktige grensesnitt til prosjektet

1.3.1 Viktige grensesnitt til prosjektet i KVUen

KVUen har listet opp de viktigste pågående arbeidene som et mulig fremtidig byggeprosjekt må ta hensyn til:

- **Verdivurdering og sikkerhetskrav:** Stortinget er et skjermingsverdig objekt og det pågår arbeid med å definere Stortingets grunnleggende nasjonale funksjoner (GNF) og tilhørende kritiske verdier. Stortinget skal definere sikringskrav i henhold til verdivurderingen, som må legges til grunn for et valgt konsept.
- **Utredning for stortingsbygningen:** Stortinget er i oppstart av en utredning med utgangspunkt i tekniske behov i stortingsbygningen. Tilbygget og stortingsbygningen er fysisk koblet sammen og har grensesnitt knyttet til blant annet besøkstilrettelegging, fysisk sikkerhet, tekniske systemer, brannsikring og grunnforhold. KVUen omhandler mulige tiltak for tilbygget, men avhengigheter mellom bygningene må være del av videre utrednings- og prosjektarbeid.
- **Program for modernisering og effektivisering:** Interne utviklingsprosesser som har pågått siden 2019, blant annet arbeid med digitalisering av den parlamentariske saksbehandlingen. Eventuelle større endringer som følge av programmet må ivaretas i det valgte konseptet som tas videre etter denne utredningen.
- **Andre byggeprosjekter og planer:** Ruter AS og Bane NOR planlegger nye banetunneler i nærheten av Stortinget, og Oslo kommune ved Bymiljøetaten planlegger oppgradering av Akersgata (oppstart 2024-25). Stortinget diskuterer også en omlegging av inntak for fjernvarme med eier. Tiltak for tilbygget som følge av denne utredningen bør ses i sammenheng med prosjektene i nærområdet.

1.3.2 Kvalitetssikrers vurdering

Vi støtter KVUens vurdering av at de opplistede grensesnittene til andre prosjekter er viktige og må håndteres godt i neste fase. Ingen av grensesnittene har hatt påvirkning på konseptene som er vurdert i KVUen og i KS1 rapporten. Eventuelle kostnader som påløper som følge av de tilgrensende prosjektene er forutsatt inkludert i de gjeldende prosjektene.

Underveis i kvalitetssikringsarbeidet har vi ikke avdekket andre viktige grensesnitt.

2 Problembeskrivelse

Problemanalysen i KVUen er grundig og god. Analysen dokumenterer godt både dagens problem og forventet fremtidig utvikling ved blant annet omfattende tilstandsanalyser utført av tredjepart. Konsekvenser både for virksomheten og samfunnet er også godt beskrevet. De fire hovedproblemene er: 1) Tilbyggets tekniske tilstand er utdatert, 2) Tilbygget har sikkerhetsmessige svakheter og kapasitetsutfordringer i inngangspartiet, 3) Parlamentariske kjernefunksjoner leies i markedet, 4) Lav arealeffektivitet i bygningsmassen.

Vår vurdering av problembeskrivelsen i forhold til kravene i rammeavtalen er oppsummert i tabellen under.

Element	Vår vurdering
Tilstrekkelig grundig og klargjørende drøfting	
Reelle problemer, og ikke bare formulert som fravær av en eller flere bestemte løsninger	
Problemenes omfang, alvorlighet og hvem som blir berørt fremkommer	
Dagens problemer og fremtidig utvikling er inkludert. Hva som er årsaken til at problemene har oppstått er inkludert	

2.1 Problembeskrivelse i KVUen

I KVUen er det identifisert fire hovedproblemer som i varierende grad gir utfordringer ved dagens og fremtidens bruk av tilbygget mot Akersgata og komité- og høringsarbeidet i komitéhuset. KVUen anser disse fire problemene som prosjekttulsende. De fire hovedproblemene er:

1. Problem 1: Tilbyggets tekniske tilstand er utdatert
2. Problem 2: Tilbygget har sikkerhetsmessige svakheter og kapasitetsutfordringer i inngangspartiet
3. Problem 3: Parlamentariske kjernefunksjoner leies i markedet
4. Problem 4: Lav arealeffektivitet i bygningsmassen

I tabellen under har vi oppsummert de fire hovedproblemene som er drøftet i KVUen.

Tabell 2-1: Gjennomgang av de fire hovedproblemene i KVUens problembeskrivelse

	Problem 1 <i>Tilbyggets tekniske tilstand er utdatert.</i>	Problem 2 <i>Tilbygget har sikkerhetsmessige svakheter og kapasitetsutfordringer i inngangen</i>	Problem 3 <i>Parlamentariske kjernefunksjoner leies i markedet</i>	Problem 4 <i>Lav arealeffektivitet i bygningsmassen</i>
Observert problem	Utdatert teknisk tilstand på VVS- og elektrisk anlegg med nært forstående funksjonssvikt på flere elementer. Det er også større svakheter i brannsikkerheten.		Stortinget er et formålsbygg, men de leier spesialtilpasset lokaler på 4353 m ² BTA i Akersgata 18 for parlamentariske kjernefunksjoner. Leieavtalen utløper i 2029, og utleier vil stå i en monopolsituasjon ved ev. reforhandling av kontrakt. Leieforholdet utgjør også en sikkerhets- og	Bygningsmassen vurderes å ha en lav arealeffektivitet per bruker i kontordelen. Stortingets brutto arbeidsplassrelaterte areal er 44 m ² for representanter og ansatte i partigruppene, og 33 m ² for administrasjonen. Dette er langt høyere enn normtallet i staten. Kjernefunksjonene er spredt på flere bygg, og det er lav

	Problem 1 <i>Tilbyggets tekniske tilstand er utdatert.</i>	Problem 2 <i>Tilbygget har sikkerhetsmessige svakheter og kapasitetsutfordringer i inngangen</i>	Problem 3 <i>Parlamentariske kjernefunksjoner leies i markedet</i>	Problem 4 <i>Lav arealeffektivitet i bygningsmassen</i>
			etterretningsutfordring i form av mangel på statlig kontroll.	dekningsgrad på komitérom og kontorplasser. Lav arealeffektivitet og -utnyttelse gir høye FDVU-kostnader og høye båndleggingskostnader.
Årsak	Deler av tilbyggets installasjoner har nådd sin angitte levetid som følge av manglende vedlikehold over tid, samtidig som investeringer har vært nedprioritert og utsatt i flere omganger i påvente av et større rehabiliteringsprosjekt.	Trusselnivå og besøk fra uønskede personer har økt de siste årene, samtidig som sikkerhetskravene blir mer komplekse og omfattende. I etterkant av terrorangrepet i 2011 ble det gjort justeringer i inngangspartiet som førte til at det oppleves trangt og lite for besøksavvikling. Samtidig har antallet besøkende økt over tid.	Leie inngått i 2004 var begrunnet i behov for bedre arbeidsvilkår for representantene gjennom flere kontorer nær stortingssalen og egnede lokaler for åpne høringer. Det er usikkert hva som var den utløsende årsaken til flytting av funksjoner.	Stortinget har over tid utvidet sine arealer som respons på behov. Konseptvalgutredninger har ikke vært gjennomført i tråd med statens prosjektmodell, og det har vært mangelfulle vurderinger av arealeffektivisering. Det er også egenskaper ved Stortinget drift, organisering og tradisjoner som underbygger behovet for lav arealeffektivitet.
Utvikling over tid	Det forventes at tilstand på VVS-anlegg, elektriske installasjoner og brannsikkerhet gradvis vil forverres over tid. Omfang og antall TG3-punkter i tilstandsanalysen indikerer et behov for snarlig oppgradering.	Det forventes ikke at den generelle sikkerhetstrusselen mot Stortinget vil avta fremover. Ambisjoner om økte besøkstillat vil legge ytterligere press på sikkerhetsrisikoen på inngangspartiet i tilbygget.	Utleiers monopolsituasjon vil trolig medføre økte leie-kostnader, og sårbarheter ved sikkerheten vil fortsatt utgjøre et problem så lenge bygget ikke eies av Stortinget.	Administrativ ledelse har et mål om stagnering i antall ansatte. Det ble åpnet for hjemmekontor under pandemien, og dette har blitt videreført. I tillegg er det lav dekningsgrad på ulike typer rom, og registreringer av tilstedeværelse blant indikerer gj.snittlig tilstedeværelse på rundt 20 prosent. Areal effektiviteten forventes å være lav.
Konsekvenser for virksomheten	Funksjonssvikt eller forverring av tilstand på VVS-elementer kan lede til vannlekkasjer, dårligere luftkvalitet og temperaturregulering i tilbygget. Mangel på brannsikring og forverring av brannvern øker hhv. potensial på brannomfang og sannsynlighet for branntilløp. Brudd på lover og forskrifter kan føre til midlertidig/permanent stenging. Produktivitet til brukere kan påvirkes negativt og Stortinget har høye FDVU-kostnader.	Stortinget har midlertidig stengt besøksinngangen i tilbygget for gruppebesøk. Dette gir økt press på inngangen i Prinsens gate 26, og fører til økt tidsbruk og vakthold på omvisningene. Inngangen i tilbygget er lite effektiv og i travle perioder kan dette føre til kødannelse på gateplan. Delvis ineffektiv drift av besøksfunksjonen kan ha negativ innvirkning på besøksopplevelsen og gi en negativ omdømmekonsekvens.	Monopolsituasjonen vil føre til økte utgifter for Stortinget, som er midler som kunne vært brukt til andre og mer produktive formål. Dersom Stortinget ikke skulle oppnå forlenget kontrakt med utleier, risikerer de å stå uten egnede lokaler for komitéarbeid og høringer i en lengre periode.	Muligheter for bedre arbeidsflyt og ressursbruk utnyttes ikke optimalt i dag, ved at Stortinget besitter arealer med stor utstrekning og funksjoner fordelt på flere bygninger, med relativt lav dekningsgrad/tilstedeværelse.
Konsekvenser for samfunnet	Ineffektiv drift gjør at fellesskapets ressurser ikke utnyttes optimalt. Potensiell redusert produktivitet blant brukere kan påvirke utøvelsen av den parlamentariske virksomheten. Lav brannsikkerhet og svekkelse	Uønskede hendelser eller angrep på demokratiet gjennom inntrenging i bygningsmassen, kan utgjøre en fare for liv og helse og i ytterste konsekvens gi bortfall av grunnleggende nasjonale funksjoner. Det vil også	Ekstern leie av kjernefunksjoner utgjør en sikkerhetsmessig sårbarhet med risiko for spionasje og påvirkningsoperasjoner og derigjennom påføre skade på demokratiet. Dette kan resultere i omdømmetap og svekke befolkningens tillit til	Fellesskapets ressurser utnyttes ikke optimalt som følge av lav arealeffektivitet, høye FDVU- og leiekostnader. Dette går på bekostning av andre prioriterte områder. Videreføring av leiekontrakten kan gi et

	Problem 1 <i>Tilbyggets tekniske tilstand er utdatert.</i>	Problem 2 <i>Tilbygget har sikkerhetsmessige svakheter og kapasitetsutfordringer i inngangen</i>	Problem 3 <i>Parlamentariske kjernefunksjoner leies i markedet</i>	Problem 4 <i>Lav arealeffektivitet i bygningsmassen</i>
	av bygningsmessige verdier kan resultere i at kulturminneverdier forringes og at omdømmet og tiltroen til Stortinget som Norges folkevalgte forsamling svekkes.	kunne gi vesentlig omdømmetap og svekket tiltro til den demokratiske institusjonen. Lav besøkskapasitet kan føre til at Stortinget fremstår mer lukket enn ønskelig.	Stortinget og den demokratiske institusjonen. Leieforholdet og kunnskap om hvem utleier er, kan i seg selv gi et omdømmetap og svekke tilliten.	omdømmetap som følge av den høye alternativverdien som ligger i å ikke øke arealeffektiviteten.

I tillegg til de fire hovedproblemene som er belyst i tabellen over, trekker KVUen frem andre forhold som i seg selv ikke vurderes som prosjektutløsende, men som kan være aktuelle å løse i sammenheng med investeringstiltak som planlegges.

I tilbygget retter dette seg mot utfordringer ved arealsammensetningen ved at det ikke i stor nok grad er lagt til rette for sosiale møteplasser, enkelte stillerom og små møterom. Av større mangler er det identifisert begrenset dimensjonering på heiser, mangel på tilrettelagte toaletter i hver etasje, samt dører til kontorer og møterom som ikke er i henhold til gjeldende krav for universell utforming.

Det er også enkelte svakheter ved høringsalene, rettet mot utforming av rommene, tilrettelegging for pressen, universell utforming samt høy ressursbruk i administrasjonen under hektiske høringsperioder.

2.2 Kvalitetssikrers vurdering av KVUens problembeskrivelse

Vi vurderer problemanalysen i KVUen til å være grundig og god. Det fremgår hva som er problemenes omfang, hvor alvorlig de er og hvem som er eller blir berørt. Analysen dokumenterer godt både dagens situasjon og forventet fremtidig utvikling, og hva som er årsakene til at de har oppstått ved blant annet omfattende tilstandsanalyser utført av tredjepart⁴. Det kommer tydelig frem at problemene fører til negative konsekvenser for samfunnet.

⁴ Norconsult 2022. Tilstandsanalyse 2021

3 Behovsanalyse

Behovsanalysen i KVUen er gjennomarbeidet og detaljert. Det er gjennomført en omfattende interessentanalyse og en bred kartlegging av behov. Det er også gjennomført en hensiktsmessig prioritering av hvilke behov som er av størst betydning og som dermed legges til grunn for den videre utredningen. Vi er enig i at det ikke er interessekonflikter av større betydning. Vi har noen mindre merknader knyttet til presisering av behovene.

Vår vurdering av behovsanalysen i forhold til kravene i rammeavtalen er oppsummert i tabellen under.

Element	Vår vurdering
Tilfredsstillende beskrivelse av interessenter og aktører	
Konsistens i behovsanalysens oppbygging og konsistens mot problembeskrivelsen	
Analysen inneholder en vurdering av styrken i de ulike identifiserte behovene og det fremkommer hvilket behov som skal legges til grunn for den videre utredningen	

3.1 Behovsanalysen i KVUen

Det er gjennomført en bred behovsanalyse i KVUen. Behovsanalysen trekker frem fire prosjektutløsende behov, som er nært tilknyttet problembeskrivelsen. Disse er:

1. Tilbygget har utdatert teknisk tilstand, og det er behov for å utbedre tilstanden for å oppnå gode arbeidsforhold og ivareta kulturminneverdier med høy symbolverdi.
2. Tilbygget har sikkerhetsmessige svakheter i fasade og inngang, og det er behov for å utbedre sikkerheten for å oppnå trygge lokaler som ivaretar dagens og fremtidens trusselnivå.
3. Komité- og høringsarbeid er parlamentariske kjernefunksjoner som i dag leies i markedet, og det er behov for lokaler som reduserer risiko knyttet til informasjonssikkerhet.
4. Det er lav arealeffektivitet og potensial for bedre utnyttelse i samlet bygningsmasse, blant annet for lokaler til komitéarbeid, og det er behov for lokaler som bidrar til en bærekraftig og kostnadseffektiv ressursbruk.

Behovene er vurdert i et samfunnsperspektiv, og det gjøres en vurdering av overordnede og operasjonelle behov – i tråd med R-108/23. Det trekkes frem en rekke føringer Stortinget må forholde seg til, herunder føringer i Prop. 1 S (2022-2023), Presidentskapets føringer, Statens eiendomsstrategi, sikkerhetsloven, perspektivloven, TEK17 m.fl. Disse legger rammene for de overordnede behovene. De overordnede behovene er:

- understøtte det parlamentariske arbeidet
- tilstrekkelig fysisk sikring og informasjonssikkerhet
- bærekraftig areal- og ressursbruk
- visjon om et levende folkestyre
- effektivisering, digitalisering og bruk av ny teknologi
- ivaretagelse av kulturhistoriske verdier

Under operasjonelle behov tar KVUen både for seg funksjon, kapasitet og andre standarder (universell utforming). De viktigste funksjonelle behovene er tilknyttet parlamentarisk virksomhet i tilbygget, komitéarbeid og høringer, fysisk sikring og informasjonssikkerhet. Når det gjelder kapasitet er det ikke mangel på kapasitet,

men snarere et behov for mer effektiv arealutnyttelse. Her kartlegges både kontorarealene, komitéarbeid, høringer og besøksvolum og kapasitet i inngangen.

Til sist er det gjennomført en omfattende interessentanalyse, av både primære-, sekundære- og andre interessenter. Det er ikke registrert interessekonflikter av stor betydning.

3.2 Kvalitetssikrers vurdering av KVUens behovsanalyse

Behovsanalysen i KVUen er i stor grad dekkende, og vi vurderer at relevante interessenter er inkludert i arbeidet. Behovsanalysen tar utgangspunkt i problembeskrivelsen og kartlegger overordnede samfunnsbehov og operasjonelle behov bredt, før det til slutt dokumenteres hvilke behov for skal legges til grunn for den videre utredningen. Vi er enige med utreder i at det ikke er interessekonflikter av stor betydning. Vi vurderer det også som positivt at det vises til parlamentarisk praksis i andre land knyttet til komitérom som en felles ressurs. Dette viser at deling av arealer er praktisk gjennomførbart og at potensiale for bedre arealutnyttelse er reelt.

Vi har en anmerkning til behovsanalysen tilknyttet behov 3. I behov 3 står det skrevet at «Komité- og høringsarbeid er parlamentariske kjernefunksjoner som i dag leies i markedet, og det er behov for lokaler som reduserer risiko knyttet til informasjonssikkerhet». Slik vi leser KVUen er behovene som gjelder leie i markedet ikke knyttet til høringsarbeidet, men komitéarbeid. Dette fremkommer tydelig av konsept 2, hvor høringsfunksjonen forblir i leide lokaler komitéhuset, men sikkerhetsvurderingene er de samme som i K3A og K3B. Vurderingene som er gjort når det gjelder informasjonssikkerhet knyttet til komitérom versus høringssaler kunne derfor fremkommet tydeligere i behovsanalysen.

KVUen adresserer besøksvolumet og kapasiteten i inngangen i tilbygget for besøksgrupper. Vi vurderer denne beskrivelsen som god, og vi har gjennom dialog med utreder fått god forståelse for hva dette behovet innebærer. Vi er også informert om at det pågår et arbeid med å utrede en besøkssatsning, men at det er usikkert hvordan dette arbeidet vil påvirke denne utredningen. Det er vår vurdering at tilrettelegging for besøk er av en slik betydning at vi savner at problemområde 2 også reflekterte dette behovet. Vi mener at det ikke kommer tydelig nok frem i KVUen hva som er det reelle behovet i inngangspartiet med hensyn på besøk, og vi mener dette med fordel kunne vært løftet og presisert.

4 Strategiske mål

Målkapittelet i KVUen er grundig og godt. Samfunnsmålet om sikre og funksjonelle lokaler som understøtter Stortingets demokratiske virke er etter vår vurdering definert på en hensiktsmessig måte. Effekten som søkes oppnådd for brukerne av tiltaket er beskrevet i fire effektmål knyttet til kvalitet, sikkerhet, tilgjengelighet/åpenhet og bærekraft/effektivitet. Det er også inkludert en god beskrivelse av hva som skal til for å oppnå målene og tilknyttede indikatorer. Målkonflikter er identifisert og drøftet. Vi har noen mindre merknader knyttet til målet om tilgjengelige lokaler og kunnskap om demokratiet.

Vår vurdering av strategiske mål i forhold til kravene i rammeavtalen er oppsummert i tabellen under.

Element	Vår vurdering
Oppgitte samfunnsmål og effektmål er presist nok angitt til å sikre operativ styring med prosjektet	
Gode og tilstrekkelig prosjektspesifikke effektmål (utformet slik at de reflekterer virkninger som søkes oppnådd for brukerne av tiltaket, har realistisk og verifiserbar måloppnåelse, og det er konsistens mellom mål og behovsanalyse)	
Det foreligger ikke innebygde motsetninger i målstrukturen og den er ikke for komplisert til å være operasjonell. Konsistens mellom mål på ulike nivåer og mellom mål på samme nivå.	

4.1 Strategiske mål i KVUen

Samfunnsmål for prosjektet er definert som følger: *Gjennom effektiv og bærekraftig forvaltning av Stortingets ressurser og verdier, skapes sikre og funksjonelle lokaler som understøtter Stortingets demokratiske virke.*

I tillegg er det definert fire effektmål, disse er oppsummert i tabellen nedenfor.

Tabell 4-1: Oversikt over KVUens effektmål med tilhørende beskrivelse og indikatorer

#	Tema	Effektmål	Hva skal til for å oppnå målet?	Indikatorer
E1	Kvalitet	Lokaler som er funksjonelle og understøtter det parlamentariske virket	• God funksjonalitet og plassering av arealer for parlamentariske kjerneoppgaver og støttefunksjoner • God tilstand på bygninger og infrastruktur • Logistisk tilrettelegging som sikrer god tjenesteflyt	• Brukertilfredshet
E2	Sikkerhet	Sikre lokaler	• Tilstrekkelig trygghet mot uønskede hendelser og målrettede anslag mot bygninger, samt ivaretagelse av informasjonssikkerhet	• Risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS-analyse)

#	Tema	Effektmål	Hva skal til for å oppnå målet?	Indikatorer
E3	Tilgjengelighet og åpenhet	Tilgjengelige lokaler og kunnskap om demokratiet	• God flyt i innganger og besøksarealer • God og effektiv gjennomføring av gruppebesøk • Universell utforming	• Brukertilfredshet (spørreundersøkelse til besøkende) • Antall besøk / omvisninger
E4	Bærekraft og effektivitet	Effektivitet og bærekraftig ressursbruk, miljøvennlige løsninger og fleksible løsninger	• God og effektiv utnyttelse av lokaler og arealer, som bidrar til effektiv forvaltning og drift • Gjenbruk av bygningsmasse fremfor nybygging • Bygningsmasse i henhold til norske miljøstandarder • Fleksible lokaler som møter variasjon i bruk og behov over tid	• Samlet arealbruk per bruker • Registrering av tilstedeværelse og bruk • Årlige driftskostnader • Måloppnåelse iht. føringer i Stortingets miljøstrategi • Miljøsertifisering • Rehabilitering iht. valgt miljøstyringsverktøy • Klimagassregnskap

I KVUen vises det til to målkonflikter. Disse er:

- Lokaler som understøtter det parlamentariske arbeidet (E1) og sikre lokaler (E2). Målene må balanseres slik at Stortinget kan opprettholde en åpenhet mot befolkningen, men samtidig innenfor en forsvarlig sikkerhet
- Sikre lokaler (E2) og bærekraft/effektivitet (E4): deling og sambruk av arealer sett opp mot sikkerhetskrav.

4.2 Kvalitetssikrers vurdering av KVUens strategiske mål

Vi vurderer at samfunnsmålet er definert på en hensiktsmessig måte og målet beskriver hvilken samfunnsutvikling prosjektet skal bygge opp under. Effekten som søkes oppnådd for brukerne av tiltaket er beskrevet i de fire effektmålene. Effektmål E1, E2 og E4 er konsistente og har en direkte sammenheng med problem- og behovsanalysen i KVUen og bygger oppunder samfunnsmålet. Vi vurderer derimot at effektmål E3 bygger oppunder samfunnsmålet, men har ikke direkte sammenheng med problem- og behovsanalysen, slik målet er definert i dag. Problem- og behovsanalysen fokuserer på teknisk tilstand, fysisk sikkerhet, informasjonssikkerhet, lav arealeffektivitet og utfordringer knyttet til leie. Vi ser at E3 har en sammenheng med kapasitetsutfordringer i inngangspartiet, men linken til kunnskap om demokratiet er ikke godt begrunnet.

Dette har også en sammenheng med at vi vurderer skillet mellom E1 og E3 som noe uklart. Slik vi leser KVUens beskrivelse av effektmålene (ref. tabellen over) omhandler E1 funksjonalitet i lokalene, som bidrar til at representantene får gjennomført de parlamentariske kjernefunksjonene på en god og effektiv måte. E3 handler

derimot om tilrettelegging for besøk og gode besøksopplevelser, som bidrar til åpenhet og tilgjengelighet. En slik forståelse av målene innebærer etter vår vurdering en målkonflikt mellom E1 og E3 – det vil si mellom sikre lokaler og åpenhet og tilgjengelighet. Denne målkonflikten er ikke beskrevet i KVUen, men virker å være behandlet som en målkonflikt mellom E1: kvalitet og E2: sikre lokaler. Vi er enige i KVUen om at det er et behov for å balansere behovet for sikkerhet mot åpenhet – og at begge perspektivene bør synliggjøres gjennom effektmålene. Vi anbefaler at dette tydeliggjøres og konkretiseres ytterligere i neste fase.

5 Rammebetingelser for konseptvalg

KVUen har identifisert en rekke overordnede og prosjektspesifikke rammebetingelser. Etter vår vurdering kunne disse med fordel vært spesifisert mer i tråd med rammebetingelsene vi ville benyttet i andre offentlige byggeprosjekter, selv om Stortinget står i en særstilling som statsmakt. Overordnet er det bare en av rammebetingelsene vi ikke stiller oss bak, og det gjelder ønsket om å ikke påvirke indre gårdsrom vesentlig. Våre kommentarer til rammebetingelsene i KVUen har etter vår vurdering ikke fått noen vesentlige konsekvenser for det videre arbeidet.

Vår vurdering av rammebetingelser i forhold til kravene i rammeavtalen er oppsummert i tabellen under.

Element	Vår vurdering
Konsistent oppbygging av rammebetingelsene og konsistens mellom rammebetingelser	
Konsistens mellom rammebetingelseskapittel, strategiske mål, behovsanalysen og problembeskrivelse	
Rammebetingelsene avgrenser ikke mulighetsrommet unødigg	

5.1 Rammebetingelseskapittel i KVUen

Rammebetingelser i en KVU er betingelser som har noe å si for defineringen av mulighetsrommet, men uten at dette avgrenses unødigg. Det vil si at de skal ha en reell innvirkning på mulighetsrommet og ha en tydelig sammenheng med den definerte problemstillingen. Rammebetingelser må ivaretas i utforming av konseptuelle løsninger og fremtidig drift. For å tydeliggjøre og bestemme relevansen av en rammebetingelse må det komme frem hvorfor konsekvensen av å bryte med rammebetingelsene er uakseptable, hvilke konsepter rammebetingelsen utelukker og hvilke konsekvenser det medfører.

KVUen redegjør for overordnede og prosjektspesifikke rammebetingelser. De overordnede rammebetingelsene er hentet fra Presidentskapets føringer for administrasjonens arbeid i årene 2022 og 2023. De overordnede rammebetingelsene, og som presenteres som absolutte krav, er:

- 1) Understøtte det parlamentariske arbeidet
- 2) Bidra til sikre lokaler
- 3) Ivareta verneverdier

De prosjektspesifikke rammebetingelsene er hentet fra Stortingets administrasjon sitt mandat for utredningen, og fra samfunns- og effektmålene. De absolutte kravene som skal oppfylles er:

- 4) Stortingets lokalisering ligger fast
- 5) Konsepter skal ikke hindre eller på en uakseptabel måte sjenere det parlamentariske arbeidet i gjennomføringsfasen
- 6) Konsepter skal ikke utelukke eller sterkt begrense muligheten for å senere ta i bruk de indre gårdsrom mellom stortingsbygningen og tilbygget

En annen prosjektspesifikk rammebetingelse i KVUen som bør oppfylles er at sentrale arealer i stortingsbygningen og tilbygget bør tilrettelegges for den parlamentariske kjernevirksomheten og fellesfunksjoner.

KVUen viser også til normative føringer i form av lover og forskrifter som prosjektet må forholde seg til. Disse er Arbeidsmiljøloven (2005), Lov om nasjonal sikkerhet (sikkerhetsloven) (2018) med forskrifter (virksomhetssikkerhetsforskriften og forskrift om informasjonssikkerhet), bestemmelser om sikkerhetslovens anvendelse for Stortingets administrasjon (2020), Lov om planlegging og byggesaksbehandling (2008), Forskrift om tekniske krav til byggverk (Byggeteknisk forskrift, TEK17), Kulturminneloven (1978), Stortingets verneplaner for stortingsbygningen og tilbygget Stortingets administrasjon (og (2021c)), Lov om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne (2017), Rundskriv om normer for energi- og arealbruk for statlige bygg (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2015), Prop 1 S (2022-2023) i statsbudsjettet (konkretisert i disponeringsbrev), Reglement for Stortingets bygge- og leiesaker (Stortingets administrasjon, 2019) og Brann- og eksplosjonsvernloven (2022) og forskrift om brannforebygging.

5.2 Kvalitetssikrers vurdering av KVUens rammebetingelser

Rammebetingelser er ofte knyttet til ulike lover, forskrifter, vedtak eller konvensjoner. Stortinget står i en særstilling som statsmakt med tre hovedoppgaver: lovgivende, bevilgende og kontrollerende, og er formelt sett ikke underlagt samme regulering som andre offentlige aktører. Prinsippene som ligger til grunn for byggetiltak for andre offentlige aktører, framstår likevel etter vår vurdering som hensiktsmessige også for dette tiltaket for Stortinget. Vi ville dermed foreslått følgende rammebetingelser for å avgrense mulighetsrommet:

- At infrastrukturen er tilpasset virksomheten, herunder at det parlamentariske arbeidet ikke hindres eller på en uakseptabel måte sjeneres og at lokaliseringen til denne delen av virksomheten ligger fast.
- At tiltaket er i tråd med bestemmelser om objekt- og infrastrukturens sikkerhet dersom det handler om grunnleggende nasjonale funksjoner (Sikkerhetsloven).
- At fysiske arbeidsmiljøfaktorer som bygnings- og utstyrmessige forhold, inneløst klima, lysforhold, støy, stråling o.l. er forsvarlig ut fra hensynet til arbeidstakernes helse, miljø, sikkerhet og velferd (arbeidsmiljøloven).
- At vern og fredning blir ivarettatt i tiltaket og at tiltaket legger til rette for ulike grupper uavhengig av funksjonsevne (Kulturminneloven, plan -og bygningsloven, og likestillings- og diskrimineringsloven).
- At tiltaket ivaretar hensynet til effektiv arealutnyttelse og energieffektive løsninger (Rundskrivet om normer for energi- og arealbruk i statlige bygg).

Etter vår vurdering samsvarer dette relativt godt med de fleste rammebetingelsene i KVUen, men presisert i samsvar med det offentlige byggetiltak må forholde seg til. I teorien vil ikke rammebetingelsene være absolutte, siden Stortinget selv kan beslutte evt. avvik. Vi er uenig i rammebetingelse 6 i KVUen, «Konsepter skal ikke utelukke eller sterkt begrense muligheten for å senere ta i bruk de indre gårdsrom mellom stortingsbygningen og tilbygget.» Vi forstår ønsket, men det innebærer etter vår vurdering en unødvendig avgrensning av mulighetsrommet.

6 Mulighetsstudie

Etter vår vurdering er mulighetsstudien i KVUen grundig og god. Tiltaksalternativene som trekkes videre til alternativanalysen fanger opp de konseptuelle aspektene som anses mest interessante og realistiske innenfor det identifiserte mulighetsrommet: rehabilitering av tilbygget (K1) og rehabilitering og ombygging sett i sammenheng med tilgrensende arealer (K2, K3A og K3B). KVUen har lagt inn et stort omfang av tiltak i nullalternativet for å sikre videre forsvarlig drift. Dette fører blant annet til at problemene som er dokumentert i problemanalysen i liten grad synliggjøres i alternativanalysen. Vi løser dette i vår alternativanalyse ved å utarbeide et svært nedskalert nullalternativ. Vi beholder KVV Null (med en mindre justering) som et tiltak med lavere grad av behovsdekning enn de andre tiltakene, i tråd med veiledningsmaterialet. Overordnet tar vi dermed med alle konseptene fra KVUen videre i vår alternativanalyse, i tillegg til vårt nye nullalternativ.

Vår vurdering av mulighetsstudien i forhold til kravene i rammeavtalen er oppsummert i tabellen under.

Element	Vår vurdering
Prosess og anvendte metoder (det er vurdert full bredde i muligheter, det er indre konsistens og konsistens mot foregående kapitler)	
Det er tilstrekkelig dokumentert hvordan grovsiling av tiltak er gjennomført og på hvilket grunnlag enkelte løsninger eventuelt er lagt vekk. Ingen relevante alternativer er utelatt i sileingsprosessen.	
Tiltaksalternativene som trekkes videre til alternativanalysen fanger opp de konseptuelle aspekter som anses mest interessante og realistiske innenfor det identifiserte mulighetsrommet (tilfredsstiller rammebetingelsene og bidrar til å realisere samfunns mål og effektmål)	

6.1 Mulighetsstudien i KVUen

Det er gjennomført en relativt omfattende mulighetsstudie i KVUen. Mulighetsrommet er utforsket ved hjelp av firetrinns-metodikken.

6.1.1 Mulighetsrommet og grovsiling av alternativer

Som følge av at Stortingets lokalisering ligger fast og at oppdraget kun skal løse forhold ved deler av virksomheten, er mulighetsrommet i KVUen relativt begrenset.

Mulighetsstudien har identifisert relevante konsepter og videre vurdert hvilke av disse som skal tas med i alternativanalysen. I vurderingen av tiltak har enkelte tiltak blitt forkastet. Videre har enkelte tiltak blitt tatt med videre i kombinasjon med andre tiltak, mens andre har blitt tatt med videre i sin helhet fordi de kan løse større deler av problemer og behov. Tiltakene som er vurdert i de ulike kategoriene/trinnene er gjengitt i tabellen under.

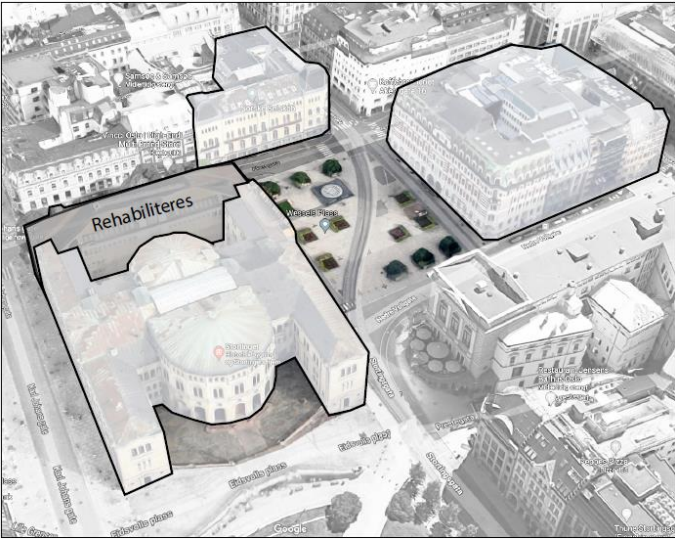
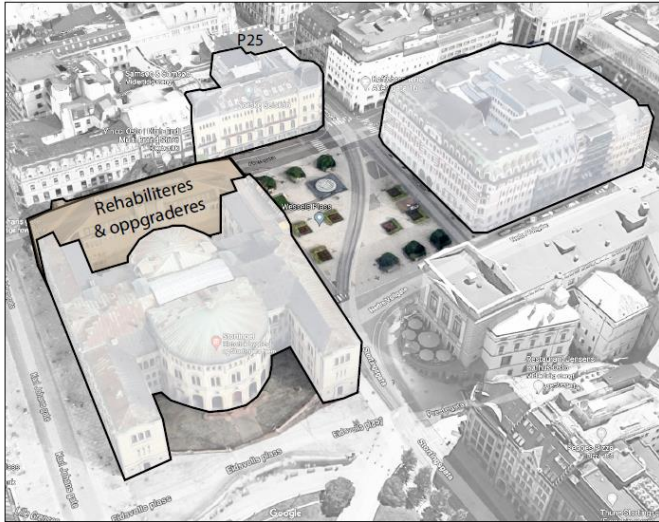
Tabell 6-1: Firetrinnsmetodikken og vurdering av tiltak

Tiltak sortert etter omfang (størst til minst)	Tiltak som er vurdert i KVuEn	Hvordan tiltaket vurderes videre
Trinn 1: Påvirker etterspørselen etter arealbehov	Redusere aktiviteten ved å redusere antall ansatte og/eller brukere	Forkastes
	Mer hjemmekontor og digitale arbeidsformer	Tas med videre i kombinasjon med andre tiltak
	Flytte funksjoner til andre statlige virksomheter med ledig kapasitet	Forkastes
	Avvikle bruk av bygning	Forkastes
Trinn 2: Mer effektiv utnyttelse av dagens lokaler	Økt åpningstid i form av arbeid på kveldstid og/eller helgene	Forkastes
	Bedre planlegging	Tas med videre i kombinasjon med andre tiltak
	Bedre utnyttelse ved deling av areal	Tas med videre i kombinasjon med andre tiltak
	Bedre utnyttelse ved å ta i bruk bufferareal	Tas med videre i kombinasjon med andre tiltak
	Fremleie av bufferareal	Forkastes
	Redusert omfang av ekstern leie	Tas med videre i kombinasjon med andre tiltak
	Konkurranseutsette leieforhold	Forkastes
	Kortsiktig leie av konferanselokaler	Forkastes
	Rehabilitering	Tas med videre, og kan løse større deler av problemer og behov
Trinn 3: Forbedre eksisterende infrastruktur	Mindre ombygging	Tas med videre i kombinasjon med andre tiltak
	Større rehabilitering	Tas med videre, og kan løse større deler av problemer og behov
Trinn 4: Større investeringer i ny eller ombygget infrastruktur	Større ombygging	Tas med videre, og kan løse større deler av problemer og behov
	Påbygg	Forkastes
	Nybygg	Forkastes
	Erverv	Forkastes

6.1.2 Konsepter som er tatt med videre til alternativanalysen

Prinsippene som er lagt til grunn i utvelgelsen av tiltak og som definerer de ulike konseptene er at Stortinget skal ha «god funksjonalitet» og «bedre arealeffektivitet» sammenlignet med dagens situasjon. En grovsiling av tiltakene har resultert i fire ulike konsepter, i tillegg til nullalternativet. Som følge av den prekære tilstanden til tilbygget er det lagt til grunn et stort omfang av tiltak i nullalternativet for å sikre videre forsvarlig drift. Det store omfanget av tiltak i nullalternativet gjør derfor også at øvrige konsepter blir store i investeringsomfang. **Feil! F** **ant ikke referansekilden.** under oppsummerer hvilke konsepter som er tatt med videre i alternativanalysen og hvilke tiltak konseptene omfatter.

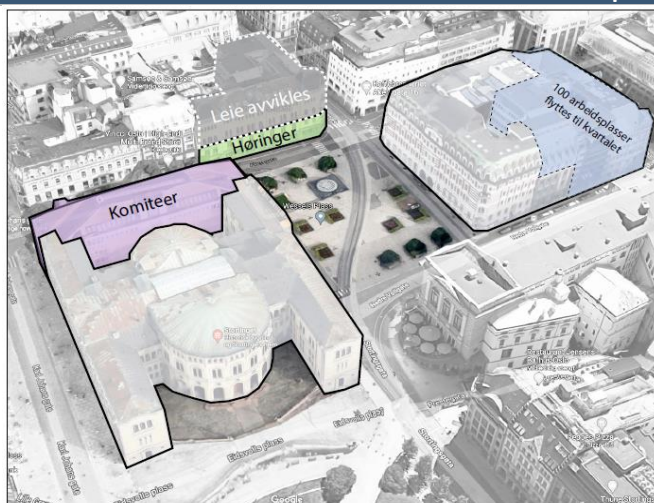
Tabell 6-2: Gjennomgang av konseptene i KVUens mulighetsstudie

KVU Null	
	Beskrivelse «En videreføring av dagens situasjon med de mest nødvendige tiltak». Alternativet innebærer en forsvarlig videreføring i henhold til lover og forskrifter. Inneholder et minimumsnivå av tiltak og vedlikehold som må til for å opprettholde funksjon over samme levetid som de andre konseptene, men ingen funksjonsendringer. Omtales i KS1-rapporten som «KVU Null»
	Figur 6-1 Illustrasjon av nullalternativet. Hentet fra KVUen
	Tiltak – Tekniske utbedringer VVS: utskifting av sanitær-installasjoner og varme- og ventilasjonsanlegg. Elektro: utskifting av nøddlysanlegg, reservekraftanlegg og hovedtavle. Brannsikkerhet: automatisk slokke-anlegg Universell utforming: etablere HC-toaletter i 1-4.etasje
	Tiltak – leie og berørte arealer Dagens leieforhold videreføres.
Konsept 1	
	Beskrivelse «Et teknisk oppgradert, energi-effektivt og universelt utformet tilbygg». Innebærer en rehabilitering av tilbygget i henhold til tilstandsanalysen og sikringsanalysen, og en økt ambisjon om energieffektivisering. Tilbygges energieffektivitet løftes i form av etterisolering og utskiftning av tak og vinduer. Konseptet oppgraderer tilbyggets tekniske tilstand, men innebærer ingen tiltak for økt besøk eller endring i funksjonalitet som muliggjør arealeffektivitet. Omtales i KS1-rapporten som «K1 Rehabiliteret»
	Figur 6-2 Illustrasjon av K1 Hentet fra KVUen
	Tiltak – Tekniske utbedringer Samme tekniske utbedringer i tilbygget som i nullalternativet. Universell utforming: utskifting av heis i

⁵ Antall personer som må flytte kontorplass som følge av tiltak (fra vedlegg F: Mulighetsstudie)

	tilbygget Etterisolering og utskifting av tak og vinduer. Øvrige TG2- og TG3-punkter fra tilstandsanalysen inngår. Mindre ombygging inngangspartiet for mindre gruppebesøk.
Tiltak – leie og berørte arealer	Dagens leieforhold videreføres, med unntak av leien i Prinsens gate 25.
Berørte kontorplasser	35

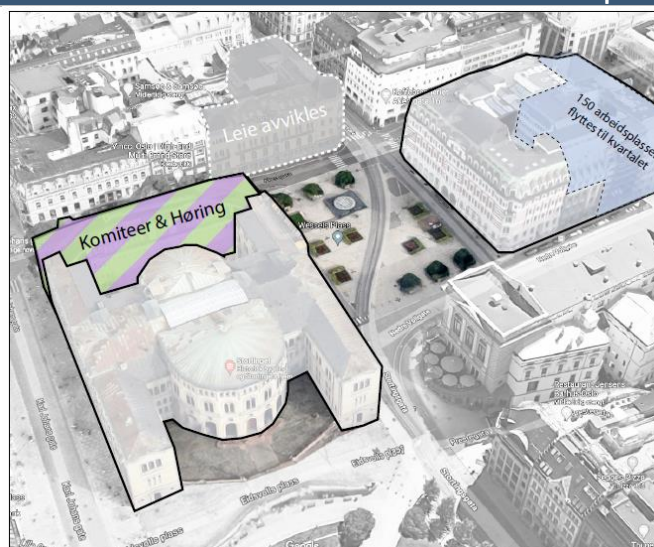
Konsept 2

Figur 6-3 Illustrasjon av K2. Hentet fra KVUen

Tiltak – Tekniske utbedringer	Samme tekniske utbedringer i tilbygget som i konsept 1. VVS: høyere kapasitet på ventilasjonsløsning Inngangsparti i tilbygget bygges om for økt besøk (ca. 30 personer samtidig)
Tiltak – leie og berørte arealer	Deler av leieforholdet i komitéhuset avvikles, og komitérom flyttes tilbake til tilbygget. Høringsfunksjonene vil foregå i leide lokaler, som i dag.
Berørte kontorplasser	100

Konsept 3A

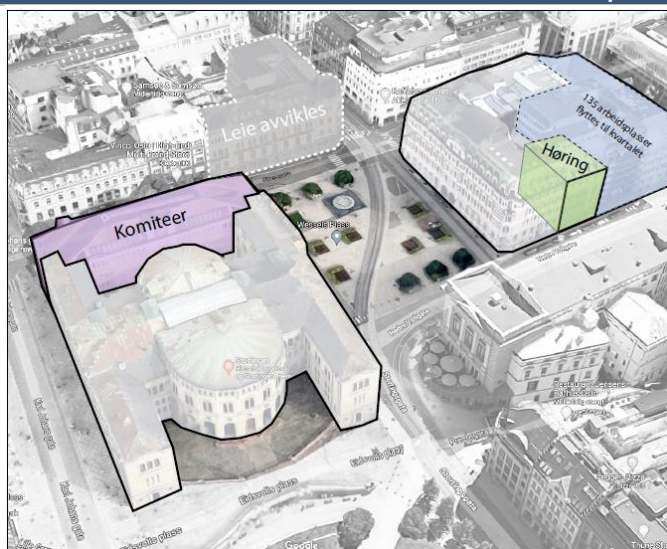

Beskrivelse
«Integrerte kjernefunksjoner – samlet løsning».
Innebærer en rehabilitering og større ombygging i tilbygget, samling av kjernefunksjoner nær stortingssalen og avviklet leie av komitéhuset. Konseptet tilrettelegger for bedre besøksavvikling.

Omtales i KS1-rapporten som «K3A Integrert samlet»

Figur 6-4 Illustrasjon av K3A. Hentet fra KVUen	
Tiltak – Tekniske utbedringer	Samme tekniske utbedringer i tilbygget som i konsept 2. Ombygging i kontordelen av kvartalet.
Tiltak – leie og berørte arealer	Dagens leie av komitéhuset avvikles. Komitérom og høringssaler flyttes til tilbygget.
Berørte kontorplasser	150

Konsept 3B

Figur 6-5 Illustrasjon av K3B. Hentet fra KVUen

Tiltak – Tekniske utbedringer	Samme tekniske utbedringer i tilbygget som i konsept 2. Høringslokaler i Nedre Voll gate 20 oppgraderes med økt kapasitet i ventilasjon, samt utbedring av fasade. Inngangsparti i Nedre Voll gate 20 utbedres for besøk i forbindelse med høringer.
Tiltak – leie og berørte arealer	Dagens leie av komitéhuset avvikles. Komitérom flyttes til tilbygget. Høringssaler flyttes til kvartalet.
Berørte kontorplasser	135

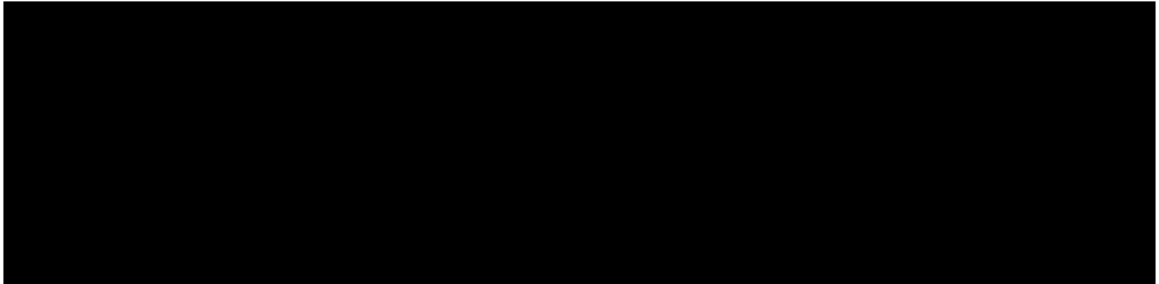
6.1.3 Hovedgrep i arealprogram for innplassering

I KVUen er det redegjort for grep som gjøres i arealprogram for innplassering da konseptene som er tatt med videre til alternativanalysen har ulike arealbehov. Disse grepene innebærer:

- **Bedre arealutnyttelse**
 - For komitérom legges det opp til at disse reduseres fra 12 til 8. Dette krever at komitéene må samarbeide om bruken av rommene, men sikrer en bedre og mer effektiv arealutnyttelse.
 - Høringssaler er dimensjonert til en kapasitet som tilsvarer dagens bruk. I konseptene hvor høringssaler er fordelt på flere bygninger er det lagt til grunn at bruk av Nedre Voll gate 20 bør minimeres.

- I konseptene hvor komitéarbeid og høringer helt eller delvis flyttes fra leid til eid bygningsmasse er det lagt til grunn at virksomheten tar i bruk kontorplasser som i dag står ledig og økt bruk av underdimensjonering. Det er lagt til grunn at leiekontrakten for lokalet i Prinsens gate 25 avvikles i 2029 i alle konsepter, unntatt i nullalternativet. Det forutsettes at de 30 kontorplassene som i dag ligger i dette lokalet innplasseres i ledige kontorlokaler når leiekontrakten utløper.
- **Økt kapasitet i tilbyggets inngang.** I konsept 1 legges det til grunn at inngangen i tilbygget utbedres slik at det vil være mulig å håndtere gruppebesøk på 10-15 personer samtidig. I øvrige konsepter, unntatt nullalternativet, dimensjoneres inngangen i tilbygget til å kunne ta imot besøksgrupper på 30 personer samtidig.

-
-

Digital gjennomføring av komitémøter og høringer er ikke lagt til grunn da det er usikkert hvor stort det fremtidige omfanget av digitale møter blir.

6.2 Tilleggsinformasjon vi har mottatt i løpet av kvalitetssikringen

I løpet av kvalitetssikringsprosessen har vi mottatt tilleggsinformasjon fra prosjektet som har vært viktig for økt forståelse av utredningen. Mest sentralt har vært tilleggsinformasjon for utdyping av KVV Null med tilhørende begrunnelser for hva som utløser nullalternativets omfattende omfang.

I KVV Null ligger det til grunn det som prosjektet vurderer som en forsvarlig videreføring av dagens situasjon i henhold til lover og forskrifter. Nullalternativet omfattes av det KVV-en vurderer som helt nødvendige vedlikeholdstiltak for å kunne opprettholde dagens standard og funksjon på tilbygget gjennom hele analyseperioden på 60 år. Dette er basert på at tilbyggets tekniske tilstand er utgått på levetid, spesielt VVS- og elektriske anlegg, samt byggets brannsikkerhet. Nullalternativet er omfattende grunnet behovet for utskifting av de tekniske anleggene, verdibevaring i form av kulturminner, krav til sikkerhet og at det er begrensede muligheter for riggforhold. Teknisk utskiftning innebærer blant annet å åpne opp verneverdige inventar for føringsveier til nye installasjoner. På driftssiden forutsettes en kontinuerlig utskiftning av bygningselementer og teknisk infrastruktur ut fra alder og tilstand. I tillegg videreføres de leide lokalene, uten funksjonelle utbedringer. I KVV Null ligger det dermed inne basisestimat for investeringen på 735,5 millioner 2023-kroner, inkl. mva. Årlige FDVU-kostnader utgjør i forventningsverdi 17,4 millioner 2023-kroner ekskl. Mva.⁶

Det er KVV-ens vurdering at uten de høye kostnadene vil tilbygget være i en så dårlig forfatning at funksjonssvikt er forestående på flere elementer. Prosjektet mener derfor at investeringsnivået er nødvendig for å sikre en forsvarlig videreføring av dagens situasjon i henhold til lover og forskrifter slik at nullalternativet faktisk er valgbart over analyseperioden på 60 år. Uten større investeringer vil det gå utover driften, arbeidsforholdene,

sikkerheten og bygnings- og kulturminneverdier. KVUen legger vekt på at Stortingets samfunnsoppdrag, symbolverdi og kritiske funksjon tilsier at avvikling, nedskalering eller vesentlig forringelse av tjenestene ikke vil være akseptabelt.

6.3 Kvalitetssikrers vurdering av mulighetsstudien i KVUen

Etter vår vurdering er mulighetsstudien i KVUen grundig og god. Mulighetsrommet er mer begrenset enn i andre offentlige byggeprosjekter, men prosjektet har etter vår vurdering utforsket mulighetene for tiltak innenfor mulighetsrommet godt. Det er også godt dokumentert hvordan grovsiling av tiltak er gjennomført og på hvilket grunnlag enkelte løsninger er lagt vekk. Ingen relevante tiltaksalternativer er etter vår vurdering utelatt i utsilingsprosessen.

Tiltaksalternativene som trekkes videre til alternativanalysen fanger opp de konseptuelle aspektene som anses mest interessante og realistiske innenfor det identifiserte mulighetsrommet: rehabilitering av tilbygget (K1) og rehabilitering og ombygging sett i sammenheng med tilgrensende arealer (K2, K3A og K3A). Det er mulig å se på de tre siste som varianter av samme konsept. Konseptene inneholder konkrete plasseringer for funksjoner, men slik også KVUen påpeker vil det i neste fase vurderes nærmere hvor det er mest hensiktsmessig å faktisk plassere funksjonsarealene, gitt styringsrammen og opprettholde den estimerte nytten. Dette vil vi i større grad adressere i kapittel 10 Føringer for neste fase. Vi vurderer at konseptene hensyntar de nødvendige veivalgene som er nødvendige i en konseptvalgutredning. Herunder gjelder spesielt veivalg som: avvikle/holde åpent, flytte/bli, digitale arbeidsformer/fysisk tilstedeværelse, etc. Øvrige egenskaper kan og bør adresseres i neste prosjektfase og søke løsningsoptimalisering innenfor de veivalgene som tas.

Vårt viktigste innspill til mulighetsstudien gjelder nullalternativet. Dette er referansebanen tiltaksalternativene sammenlignes med for å analysere hva som er lønnsomt for samfunnet å gjøre for å løse problemet, dekke behov og nå målene. Når KVUen løser så mange av problemene i selve nullalternativet, fører det til at beslutningstaker ikke får informasjon om det er samfunnsøkonomisk lønnsomt å løse de identifiserte problemene. Beslutningen om investering er dermed tatt bort fra beslutningstaker, noe vi finner svært uheldig. Beslutningstaker blir ikke presentert et valg mellom å investere eller ikke investere, heller bare hvilken investeringsløsning som skal velges. Konsekvensen av å ikke bevilge investeringsmidler til dette prosjektet, kommer derfor ikke tydelig frem i den samfunnsøkonomiske analysen. Heller ikke konsekvensen av om beslutningen og prosjektet blir vesentlig forsinket. Vi løser dette i vår alternativanalyse ved å utarbeide et nytt og svært nedskalert nullalternativ.

I vårt nedskalerte nullalternativ fjerner vi alle investeringer i tekniske installasjoner, brannsikring og andre investeringer. Vi erstatter det med økte og tiltakende FDV-kostnader, for å dekke løpende avbøtende tiltak. Sannsynligheten for funksjonssvikt på VVS, EL og andre tekniske installasjoner øker over tid. Konsekvensen er at sannsynligheten for at hele eller deler av tilbygget må stenge over levetiden på 60 år, øker. I vår analyse har vi lagt til grunn at tilbygget må stenges etter 20 år. Dette er nærmere beskrevet i kapittel 6.3.1.

Overordnet tar vi med alle konseptene fra KVUen videre i vår alternativanalyse, i tillegg til vårt nye nullalternativ. Vi beholder KVU Null som et tiltak med lavere grad av behovsdekning enn de andre tiltakene, i tråd med veiledningsmaterialet. Her har vi gjort en optimalisering ved å avvikle leie av Prinsens gate 25.

6.3.1 Nærmere om KS1 nullalternativ

På bakgrunn av KVUens problembeskrivelse og tilhørende tilstandsanalyse av bygningsmassen, er det vår forståelse at det aller mest prekære behovet for utbedring omhandler VVS-anlegget og brannsikkerheten. Det er

også identifisert en rekke andre svakheter i bygningsmassen, men dersom man skal se til et absolutt minimum for å videreføre bygningsmassen er det disse områdene som er identifisert som mest kritisk.

Et minimum for å utbedre VVS-anlegget vil være å foreta noe utskiftning på komponentnivå, det vil si at enkelte deler av tekniske installasjoner skiftes, men ikke hele rør, kabel og kanalsystemer. Dette for å unngå de bygningsmessige arbeidene og kostnadene det drar med seg når vegger og himlinger åpnes og skal ivaretas med hensyn til vern. Det vil sannsynligvis være mulig å skifte enkelte komponenter som ventilasjonsaggregater, pumper, lysarmaturer, og andre tilgjengelige deler, men ikke hoveddelene av tekniske installasjoner som ifølge tilstandsanalysen har nådd sin levetid. Dette vil ikke avbøte problemet med byggets generelle tekniske tilstand, og majoriteten av de kritiske delene vil ikke bli fornyet. Det er også sannsynlig at deler på dagens marked ikke er kompatible med eksisterende installasjoner. Risikoen for reduserte funksjoner eller funksjonssvikt vil dermed øke over tid.

Det andre elementet som minimum må oppgraderes er branninstallasjonene i bygget. I tilstandsanalysen er det avdekket en rekke branntekniske avvik i enkelte bygningsdeler, manglende røykeluker i trapperom, samt mindre avvik i rømningsveier og rømningskorridorer. I KVVU Null foreligger det et økt omfang utover dette for å sikre byggets kulturhistoriske verdier. Det innebærer blant annet et automatisk slokkeanlegg over hele bygningsmassen i tilbygget. Dersom man ser på videreføring av bygningsmassen isolert, vil man muligens kunne utbedre noe med mindre omfattende tiltak. Dette vil derimot medføre økt risiko for at større deler av bygningsmassen kan bli skadet dersom brann skulle inntreffe i løpet av analyseperioden.

Etter vår vurdering er det lite arbeid i bygget som kan gjøres uten at det utløses omfattende kostnader, ettersom det må åpnes opp verneverdig inventar. Når man først åpner opp vegger og himlinger vil det være hensiktsmessig å også gjøre arbeid i øvrige deler av det tekniske anlegget, ettersom også dette er nærstående sin tekniske levetid. Vi vurderer at å gjennomføre dette i etapper for å skyve noe av kostnaden ut i tid, vil samlet sett bli et dyrere tiltak ettersom store deler av de bygningsmessige kostnadene ved å åpne inventar kommer flere ganger, samt at det må etableres riggområde, prosjektorganisasjon og forstyrre det parlamentariske arbeidet i flere faser.

Vårt nullalternativ har dermed ikke investeringskostnader, men det vil medføre en betydelig økning av FDV-kostnader frem mot forutsatt stenging av bygget for bruk. Det vil være usikkert om og når en potensiell hendelse inntreffer i form av brann eller rørlekkasjer, men sannsynligheten er reell og denne vil også øke fremover i tid. Det innebærer også en iboende risiko for at bygget på et tidspunkt i løpet av analyseperioden må stenges ned, grunnet funksjonssvikt i de tekniske installasjonene. I vår analyse har vi som en metodisk forutsetning lagt til grunn at tilbygget bare er i bruk de neste 20 år. Vi har da antatt en årlig økning i FDV-kostnader på 50 prosent de neste 20 årene (sammenlignet med KVVU Null). Etter 20 år reduseres FDV-kostnadene med 50 prosent (sammenlignet med KVVU Null) og bygget er ikke lenger i bruk. Vi har også antatt at avbøtende tiltak og vedlikehold ikke gjennomføres på korrekt antikvarisk måte. Over tid vil dermed Stortinget ha behov for å utnytte alt av tilgjengelig eid og leid bygningsmasse i Stortingskvartalet.

Til sist er det også et poeng at det er en betydelig omdømmerisiko knyttet til vårt nullalternativ, der man ikke gjennomfører tiltak. Tiltakene i KVVU Null betraktes som nødvendig vedlikehold, og i fravær av investeringstiltak er det økende sannsynlighet for at deler av eller hele tilbygget må stenge for bruk i løpet av analyseperioden på 60 år. Det vil trolig være en negativ virkning på omdømmet ved at Stortinget, med sin demokratiske, kulturelle og nasjonale posisjon, lar egen bygningsmasse midt i Oslo sentrum. Det er også en omdømmerisiko knyttet til at Stortinget eventuelt ikke korrigerer avvik fra lov- og forskrift i egen bygningsmasse.

7 Investeringskostnader og usikkerhetsanalyse

Prosjektet har et godt og gjennomarbeidet basisestimat for de ulike konseptene i KVUen, og har et høyere detaljeringsnivå enn hva som vanligvis foreligger i en KVU. Detaljeringsnivået får godt frem forskjellene i konseptene og reflekteres i kostnadsestimatene. Vi vurderer at det ligger til grunn beste praksis i estimeringen med både bruk av erfaringstall og påslagsfaktorer når det er vurdert at erfaringstallene ikke i tilstrekkelig grad tar høyde for prosjektets særegenheter og kompleksitet. Vår analyse gir gjennomgående lavere estimater for forventet tillegg og usikkerhetsavsetning. Dette skyldes i all hovedsak at KVUen har vurdert at flere av usikkerhetsfaktorene mest sannsynlig vil øke prosjektkostnaden, som øker kostnadsnivåene. Vi er enige i at usikkerheten er til stede, men mener at det på nåværende tidspunkt ikke er grunnlag for å fastslå at de vil øke prosjektkostnaden. Våre vurderinger reflekteres i spennene.

Eventuelle avvik mellom KVU og KS1 er oppsummert i tabellen under.

Element	Avvik fra KVU
Investeringskostnad (basiskostnad)	
Usikkerhetsanalyse	

7.1 KVUens kostnadsestimat og usikkerhetsanalyse

KVUens kostnadsestimat er strukturert etter Bygningsdelstabell NS 345 og NS 3453 Spesifikasjon av kostnader i byggeprosjekt, og det er i stort benyttet erfaringstall fra Statsbygg som også har utarbeidet kostnadsestimatene. Relevante referanseprosjekt som er benyttet er blant annet Nytt Regjeringskvartal, spesielt Høyblokka og G-blokk, Bergen Museum, Bergen Tinghus, Hamar Tinghus og Oslo Politihus.

Basisestimatene i KVUen er estimert på 2-siffernivå og har et høyt modningsnivå sammenlignet med andre større investeringstiltak ved en KS1. Estimater består i hovedsak av enhetspriser og mengder, herunder kvadratmeter. For å ta høyde for prosjektets særegenheter er det benyttet en påslagsfaktor på erfaringspriser, der hvor det er vurdert at det foreligger kompliserende faktoren som tilsier en justering av referanseprisene. For å estimere riggkostnader ligger det til grunn erfaringstall fra samspillsentrepriser. Kontraktstrategi er ikke besluttet for prosjektet, men det er vurdert at det kan være hensiktsmessig med samspillsentreprise og følgelig lagt til grunn i estimatet for beregning av rigg og driftskostnader. For hvert kostnadselement er det gjort en vurdering av uspesifiserte kostnader. Det varierer om dette er inkludert i estimatet eller ikke, avhengig av om den enkelte fagrådgiver mener at dette er fanget opp i erfaringstallene eller påslagsfaktorene.

Usikkerhetsanalysen i KVUen er utarbeidet og fasilitert av Atkins med støtte fra Statsbygg. For hvert kostnadselement er det kvantifisert estimatusikkerhet som representerer estimatets presisjonsnivå. Det er identifisert seks usikkerhetsdrivere som er vurdert å ha kostnadskonsekvens for prosjektet, U1 – Markedsusikkerhet, U2 – Lokale forhold og prosjektmodning, U3 – Prosjektorganisasjon, U4 Eierstyring og rammebetingelser, U5 Aktører, interessenter og grensesnitt og U6 – Framdrift og kompleksitet i gjennomføringen.

Det er ikke identifisert noen signifikante hendelsesusikkerheter.

7.2 Kvalitetssikrers vurdering av KVUens kostnadsestimat og usikkerhetsanalyse

Vi har i vår gjennomgang av konseptenes kostnadsestimat ikke avdekket større feil/avvik som tilsier at metodikken er mangelfull. Vi mener det ligger til grunn god estimeringspraksis, hvor det er benyttet relevante erfaringstall og når aktuelt justert for å ta høyde for kompleksitet som erfaringstallene ikke hensyntar. Det er vår vurdering at prosjektet tar innover seg kompleksiteten i rehabiliteringsprosjektet og reflekterer dette gjennom basisestimatet.

Forutsetningene og vurderingene som ligger til grunn i utarbeidelsen av investeringskostnadene og FDVU-kostnadene vurderer vi som godt dokumentert, transparent og gjennomarbeidet.

Metodikken som er benyttet i usikkerhetsanalysen følger i stort samme metodikk benyttet for tilsvarende prosjekter i henhold til statens prosjektmodell. Vi mener derimot at metodikken for kvantifisering av estimatusikkerhet ikke i tilstrekkelig grad er argumentert. Estimatusikkerheten er i stort gitt reflektert i spenn på kostnadspostene, men det foreligger lite begrunnelse for hva som ligger bak vurderingene av spennene utover generelle betraktninger. Vi savner en beskrivelse av hvordan utreder har vurdert usikkerhetsspennene ulikt på tvers av konseptene og hvordan denne reflekteres der hvor spennene er ulike. Dette er spesielt viktig for de elementene som har en vurdering på mest sannsynlig som over 1,0. Dette vurderer vi som en svakhet i usikkerhetsanalysen, da de kvalitative vurderingene bak kostnadspostene er svært viktig å benytte for å kunne redusere kostnadsrisikoen, samt å utnytte potensielle muligheter.

Flere av usikkerhetsfaktorene som er benyttet i usikkerhetsanalysen er kraftig høyreskjeve og har en positiv verdi i «Mest sannsynlig»-kostnad. Denne metodikken bidrar til å trekke opp analyseresultatene, og spesielt P50, i stor grad. Selv om total usikkerhet i prosjektet er betydelig ved konseptvalg, vurderer vi at basisestimatet er nokså godt gjennomarbeidet, med innebygd usikkerhet i form av uspesifisert og påslagsfaktorer på kostnadsestimatene. Vi mener det ikke ligger til grunn tilstrekkelig med argumenter som tilsier at mest sannsynlig skal justeres opp. I løpet av kvalitetssikringsprosessen har vi bedt om ytterligere begrunnelsen for vurderingen som ligger i de enkelte usikkerhetsfaktorene. For spennene utdyper prosjektet at i tillegg til at faktoren omfatter fjernvarme og kjøling (som er argumentasjonen som foreligger i KVUen), også omfatter usikkerheten som ligger i Ruter og Bane NOR sine planer om hhv. Ny T-banetunnel (med påkobling til Stortinget T), og ny jernbanetunnel med to spor for regiontog mellom Oslo S og Lysaker stasjon. Disse planene er ikke avklart og prosjektet vurderer at prosjektene kan berøre alle stortingsbygningene og utløse behov for sikringstiltak. I tillegg er byggene ekstra utsatt for vibrasjoner. Det er av vår vurdering at kostnader som utløses av eksterne prosjekter ikke kan belaste prosjektet, og inkluderer ikke denne kostnadsusikkerheten inn i vår vurdering. Vi er enig med prosjektet at det vil være svært viktig å overvåke denne usikkerheten. Det adresseres ytterligere i kapittel 10.

Reduksjonene i spennene vil redusere kostnadsnivåene i usikkerhetsanalysen. Vi vil i kapitlene under utdype forskjellene mellom vår usikkerhetsanalyse og KVUens usikkerhetsanalyse.

7.3 Kvalitetssikrers usikkerhetsanalyse

7.3.1 Forutsetninger for vår analyse

- Usikkerhetsvurderingen er gjennomført på grunnlag av foreliggende informasjon på analysetidspunktet november 2023 – mars 2024.
- Prosjektomfang i store trekk, prosjektorganisering og fremdrift forutsettes gjennomført som beskrevet i oversendt dokumentasjon.

- Alle relevante grunnlagstall for kalkyler er kommunisert av prosjektet.
- Prisnivå på tallunderlaget er oppgitt i mai 2023-kroner.
- Byggelånsrente/ finansieringskostnader inngår ikke.
- Konsekvenser av lønns- og prisstigning (LPS) frem til ferdigstillelse er ikke medtatt.
- Analyseresultatene er inkludert mva. Hvor alle kostnadspostene er forventet mva.-forpliktet i henhold til avklaring med Statsbygg.
- Det benyttes Monte Carlo-statistikk med formelverk tilsvarende Gamma 10-fordeling og simulering med 100 000 iterasjoner for usikkerhetsberegningen.
- Eventuelle konsekvenser av infrastrukturprosjektet igangsatt av andre enn Stortinget er ikke hensyntatt i analysen. Eventuelle kostnader som utløses på grunn av andre infrastrukturprosjektet er forutsatt at dekkes av det utløsende prosjekt og tilfaller ikke Stortingets rehabiliteringsprosjekt.
- Eventuelle arbeider som gjøres i Stortingsbygningen er ikke hensyntatt i analysen. Kostnadene omfatter bare omfang i tilbygget og evt. leide arealer som blir berørt. Dette gjelder også pågående arbeider med besøkssatsningen. Eventuelle beslutninger som påvirker tilbygget utover omfanget i KVUen er ikke hensyntatt.

7.3.2 Basisestimat

I dette kapitlet følger en oversikt over basisestimatet per konsept og eventuelle justeringer i basisestimatene fra KVUen til KS1. For KVU Null og konsept 1 er det ikke justeringer, og estimatet tilsvarer KVUens. Det er derimot gjort en justering i Post 91 Løst inventar og utstyr for konsept 2, konsept 3A og konsept 3B. Ettersom de øvrige kostnadspostene beregnes uavhengig av Post 09 Spesielle kostnader, får dette ikke konsekvenser på øvrige kostnadsposter utover selve justeringer.

Tabell 7-1: Basisestimat for investeringskostnader for KVU Null. Alle tall oppgitt i 2023-kroner

KVU Null			
Post		Opprinnelig kalkyle	KS1
1	Felleskostnader	109 925 000	109 925 000
2	Bygning	148 649 000	148 649 000
3	VVS-installasjoner	43 240 000	43 240 000
4	Elkraft-installasjoner	44 368 000	44 368 000
5	Tele og automatisering	38 556 000	38 556 000
6	Andre installasjoner	-	-
7	Utendørs	-	-
8	Generelle kostnader	200 300 000	200 300 000
9	Spesielle kostnader	3 342 000	3 342 000
	Basisoverslag	588 380 000	588 380 000
10	Merverdiavgift	147 095 000	147 095 000
	Basisoverslag inkl. mva.	735 475 000	735 475 000
	<i>SUM Endring basisoverslag [ekskl. mva.]</i>		-

Tabell 7-2: Basisestimat for investeringskostnader for Konsept 1. Alle tall oppgitt i 2023-kroner

Konsept 1			
Post		Opprinnelig kalkyle	KS1
1	Felleskostnader	144 785 000	144 785 000
2	Bygning	233 689 000	233 689 000
3	VVS-installasjoner	43 490 000	43 490 000
4	Elkraft-installasjoner	44 428 000	44 428 000
5	Tele og automatisering	38 556 000	38 556 000
6	Andre installasjoner	1 800 000	1 800 000
7	Utendørs	-	-
8	Generelle kostnader	244 600 000	244 600 000
9	Spesielle kostnader	4 342 000	4 342 000
Basisoverslag		755 690 000	755 690 000
10	Merverdiavgift	188 923 000	188 922 500
Basisoverslag inkl. mva.		944 613 000	944 612 500
<i>SUM Endring basisoverslag [ekskl. mva.]</i>			-

Tabell 7-3: Basisestimat for investeringskostnader for Konsept 2. Alle tall oppgitt i 2023-kroner

Konsept 2			
Post		Opprinnelig kalkyle	KS1
1	Felleskostnader	161 713 000	161 713 000
2	Bygning	275 082 000	275 082 000
3	VVS-installasjoner	43 880 000	43 880 000
4	Elkraft-installasjoner	44 965 000	44 965 000
5	Tele og automatisering	38 556 000	38 556 000
6	Andre installasjoner	1 800 000	1 800 000
7	Utendørs	-	-
8	Generelle kostnader	270 800 000	270 800 000
9	Spesielle kostnader	46 442 000	10 955 835
Basisoverslag		883 238 000	847 751 835
10	Merverdiavgift	220 810 000	211 937 958
Basisoverslag inkl. mva.		1 104 048 000	1 059 689 794
<i>SUM Endring basisoverslag [ekskl. mva.]</i>			- 35 486 165

Tabell 7-4 Basisestimat for investeringskostnader for Konsept #a. Alle tall oppgitt i 2023-kroner

Konsept 3A			
Post		Opprinnelig kalkyle	KS1
1	Felleskostnader	176 272 000	176 272 000
2	Bygning	308 460 000	308 460 000
3	VVS-installasjoner	45 900 000	45 900 000
4	Elkraft-installasjoner	45 465 000	45 465 000
5	Tele og automatisering	39 056 000	39 056 000
6	Andre installasjoner	1 800 000	1 800 000

7	Utendørs	-	-
8	Generelle kostnader	288 100 000	288 100 000
9	Spesielle kostnader	51 542 000	19 370 070
	Basisoverslag	956 595 000	924 423 070
10	Merverdiavgift	239 149 000	231 105 768
	Basisoverslag inkl. mva.	1 195 744 000	1 155 528 838
	<i>SUM Endring basisoverslag [ekskl. mva.]</i>		<i>- 32 171 930</i>

Tabell 7-5: Basisestimat for investeringskostnader for Konsept 3B. Alle tall oppgitt i 2023-kroner

Konsept 3B			
Post		Opprinnelig kalkyle	KS1
1	Felleskostnader	194 614 000	194 614 000
2	Bygning	345 479 000	345 479 000
3	VVS-installasjoner	49 434 000	49 434 000
4	Elkraft-installasjoner	49 095 000	49 095 000
5	Tele og automatisering	40 727 000	40 727 000
6	Andre installasjoner	1 800 000	1 800 000
7	Utendørs	-	-
8	Generelle kostnader	321 500 000	321 500 000
9	Spesielle kostnader	62 425 000	24 691 310
	Basisoverslag	1 065 074 000	1 027 340 310
10	Merverdiavgift	266 269 000	256 835 078
	Basisoverslag inkl. mva.	1 331 343 000	1 284 175 388
	<i>SUM Endring basisoverslag [ekskl. mva.]</i>		<i>- 37 733 690</i>

For konsept 2, konsept 3A og konsept 3B ligger det til grunn den samme begrunnelse og metode for justering, men på grunn av ulikt omfang i konseptene blir endringer deretter. Bakgrunnen for justeringen er brukerutstysliste som ble utarbeidet av Stortinget per april 2023. I dokumentet ligger det til grunn et anslag på hva som er realistisk grad av gjenbruk. I dokumentet er det forutsatt 50 prosent gjenbruk av inventar i komitérom, høringssaler og tilhørende arealer og kontoret. I basisestimat i KVUen lå det til grunn erfaringspriser på innkjøp av nye møbler tilpasset eksisterende møbler beregnet for det totale BTA for tilbygget (reduert med 50 prosent for å ta høyde for gjenbruk). Vi mener at dette blir for høye kostnader, da det ikke skal vil være aktuelt å kjøpe inn nytt inventar på halvparten av det totale arealet. Vi har av følgende grunn justert ned arealet fra total BTA til totalt areal for de respektive arealene som berøres (komitérom og høringssaler). Ettersom funksjonsarealene i oversendt dokumentasjon ikke er oppgitt per BTA, har vi justert arealet med en BNF lik 1,7. Denne faktoren er gitt bekreftet fra utreder i gruppeprosess 11. januar 2024. Nedjusteringen i kostnadsposten er kommunisert og avklart med utreder.

Øvrige kostnadsposter er tilsvarende som basisestimat i KVUen.

7.3.3 Estimatusikkerhet

Estimatusikkerhet er knyttet til usikkerhet i mengder og priser i prosjekteringsunderlaget. For hvert kostnadselement etableres et lavt (best), sannsynlig og høyt (verst) estimat. Det lave estimatet settes slik at det kun er 10 prosent sannsynlighet for at den faktiske kostnaden vil bli lavere enn estimatet, og tilsvarende at det er 90 prosent sannsynlighet for at den faktiske kostnaden vil komme innenfor det høye estimatet. Dette benevnes henholdsvis 10- og 90-persentilene (P10, P90). Sannsynlig verdi er den verdien man forventer at vil inntreffe. Både for lavt og høyt estimat legges det til grunn en situasjonsbeskrivelse som er realistisk at vil kunne inntreffe i ett av ti tilfeller.

Øvrige forhold utover usikkerhet i mengde og pris og som kan påvirke samlede prosjektkostnader er behandlet som usikkerhetsfaktorer. For vurderingene bak spennene på estimatusikkerhet vises det til Vedlegg B. I tabellen vises spennene som er vurdert per konsept per kostnadspost, oppgitt i prosent sett i forhold til basisestimatet. Det ble ikke vurdert at noen av kostnadspostene hadde en sannsynlig verdi ulik basisestimatet, og er følgelig ikke inkludert i tabellen under da det ikke er justeringer.

Tabell 7-6: Estimatusikkerhet for alle konsepter, oppgitt i prosent. Alle vurderinger på «mest sannsynlig» er likt basisestimat

Estimatusikkerhet		KVU Null		K1		K2		K3A		K3B	
Post		P10	P90	P10	P90	P10	P90	P10	P90	P10	P90
1	Felleskostnader	-40 %	40 %	-40 %	40 %	-40 %	40 %	-40 %	45 %	-40 %	50 %
2	Bygning	-40 %	30 %	-35 %	30 %	-30 %	40 %	-30 %	45 %	-30 %	50 %
3	VVS-installasjoner	-20 %	30 %	-20 %	30 %	-20 %	30 %	-20 %	35 %	-20 %	40 %
4	Elkraft-installasjoner	-25 %	30 %	-25 %	30 %	-25 %	30 %	-25 %	30 %	-25 %	30 %
5	Tele og automatisering	-25 %	30 %	-25 %	30 %	-25 %	30 %	-25 %	30 %	-25 %	60 %
6	Andre installasjoner	N/A	N/A	-20 %	20 %	-20 %	20 %	-20 %	20 %	-20 %	20 %
8	Generelle kostnader	-20 %	40 %	-20 %	40 %	-20 %	40 %	-20 %	45 %	-20 %	50 %
9	Spesielle kostnader	-50 %	100 %	-50 %	100 %	-30 %	80 %	-30 %	80 %	-30 %	80 %

7.3.4 Usikkerhetsfaktorer

Usikkerhetsfaktorer modellerer den kostnadmessige konsekvensen av alle forhold som ikke inkluderes i grunnkalkylen og estimatusikkerheten, men som likevel antas å kunne påvirke de endelige prosjektkostnadene.

Usikkerhetsfaktorene dekker både forhold der prosjektet kan påvirke sannsynlighet og/eller utfall, og forhold der prosjektet ikke kan påvirke sannsynlighet/utfall. For de forhold der et prosjekt ikke kan påvirke sannsynligheten vil det likevel kunne gjennomføres tiltak som reduserer den kostnadmessige konsekvensen for prosjektet. Usikkerhetsfaktorer kan være interne (eksempelvis prosjektorganisering), eller eksterne (eksempelvis entreprenørens gjennomføring). Faktorene påvirker kostnadsspennet for de kostnadselementene faktorene er satt til å påvirke. I denne analysen er det vurdert at usikkerhetsfaktorene påvirker samtlige kostnadselementer og følgelig globale faktorer.

Faktorer med et symmetrisk spenn rundt verdien 1,00 vil ikke påvirke den forventede kostnaden (P50), men vil øke usikkerhetsavsetningen og dermed gi en høyere anbefalt kostnadsramme (P85). Faktorer med et asymmetrisk spenn, en ikke-nøytral sannsynlig påvirkning (annen verdi enn 1,00 som sannsynlig), vil også påvirke den forventede kostnaden (P50).

Et forhold som er vanskelig å modellere er den innbyrdes forsterkende effekten dersom flere av de viktigste faktorene får et positivt eller negativt utfall samtidig. Dette er en av årsakene til at det er viktig med proaktiv usikkerhetsstyring gjennom hele prosjektet, med prioriterte innsatsområder og klare planer for håndtering av uønskede utfall, samt utnyttelse av muligheter og synergier som oppstår.

I tabellene under presenteres de identifiserte usikkerhetsfaktorene, med tilhørende definisjoner og hvilken effekt de er vurdert å ha på kostnaden til konseptene. Faktorene påvirker alle kostnadselementer i kalkylen. Alle vurderinger for «mest sannsynlig» ble vurdert til at de ikke har mest sannsynlig kostnadspåvirkning, og eventuell påvirkning reflekteres i spennet for P10 og P90. I tabellen vises av den grunn ikke en rad for mest sannsynlig verdi per konsept og per usikkerhetsfaktor, da den vil være 1,0.

For ytterligere detaljer henvises det til Vedlegg B.

Tabell 7-7: De identifiserte usikkerhetsfaktorene og tilhørende beskrivelser

Usikkerhetsfaktor	Beskrivelse
U1: Marked	Markedsfaktoren er et uttrykk for den påvirkningen variasjoner i markedet kan ha på prosjektkostnaden, herunder spesifikk markedsutvikling i forhold til estimatgrunnlaget, prosjektets attraktivitet i markedet, samtidig aktivitet i bransjen, prosjektets kompleksitet, størrelse og geografiske beliggenhet.
U2: Prosjektorganisasjon	Prosjektorganisasjonens evne til å planlegge og styre prosjektet, kapasitet og tilgang på ressurser, kontinuitet for nøkkelpersonell, erfaring med lignende prosjekter, evne til samhandling og kommunikasjon internt i prosjektet og i organisasjonen.
U3: Lokale forhold	Faktoren omfatter usikkerhet knyttet til det fysiske utenfor bygningsmassen. Dette er blant annet usikkerhet som følge av beliggenhet (Oslo sentrum), omkringliggende bygninger, infrastruktur og forhold i grunnen.
U4: Entreprenørens gjennomføringsevne	Faktoren uttrykker den effekten som entreprenørens gjennomføringsevne kan få på prosjektkostnader. Her inngår egnethet, forhold knyttet til SHA, evne til å oppdage og optimalisere muligheter, proaktivitet knyttet til optimal drift, kompetanse på fagområdene i leveransen (blant annet vern, sikkerhet), logistikk, kontinuitet og kapasitet.
U5: Regulatoriske forhold og myndighetskrav	Usikkerhetsfaktoren omfatter nye krav og endrede regulatoriske forhold som kan påvirke kostnadsposten. Dette gjelder blant annet nye sikkerhetskrav til utformingen av bygningen.
U6: Modenhet i underlag	Underlagets detaljeringsnivå og modenhet uttrykker differansen mellom endelige leveranser og leveransene som er beskrevet på analysetidspunktet. Den økonomiske mulighetssiden omfatter løsningsoptimalisering, mens nedsiden omfatter kostnadsøkninger som følge av videre detaljering og ny innsikt. Inkluderer usikkerhet i tilstanden på eksisterende bygningsmasse.
U7: Brukerkrav og eierstyring	Usikkerhetsfaktoren omfatter Stortinget som institusjon, både i rollen som eier og i rollen som bruker. Faktoren uttrykker den påvirkningen Stortinget har i kraft av å sette forutsigbare rammer og ha et godt nivå på overordnet styring gjennom å bestemme mål for prosjektet, organisere, tydelige bestillinger, samt følge opp og ta gode og rettidige beslutninger. Faktoren uttrykker også usikkerhet i endrede brukerkrav, som følge av utskiftninger av Stortingsrepresentanter, og den innvirkningen den kan ha på prosjektkostnaden.
U8: Andre interessenter	Faktoren fanger opp den usikkerheten andre interessenter kan ha på prosjektet. Stortinget er en symbolsk bygning med mange interessenter i form av media, innbyggere for øvrig, interesseorganisasjoner, naboer, etc.
MVA	Dette er en faktor uten usikkerhetsspenn som sørger for at mva. blir inkludert i prosjektkostnaden P50 og kostnadsrammen P85. Den legger mva. på alle underliggende kostnader i PNSen.

Tabell 7-8: Identifiserte usikkerhetsfaktorer for hvert konsept med tilhørende spenn. Alle verdier for «mest sannsynlig» ble vurdert til ingen sannsynlig påvirkning

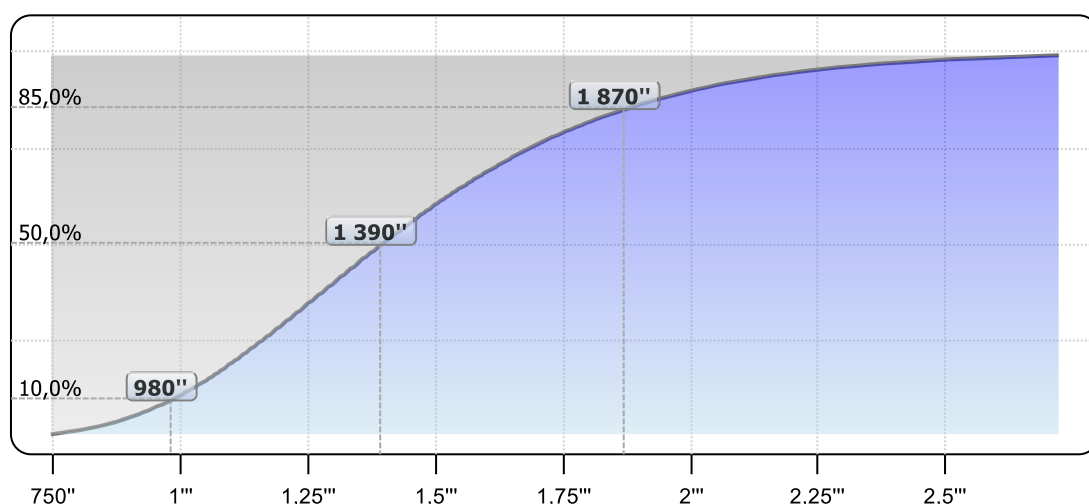
Usikkerhetsfaktorer	KVU Null		K1		K2		K3A		K3B	
	P10	P90	P10	P90	P10	P90	P10	P90	P10	P90
U1: Marked	-20 %	20 %	-20 %	20 %	-20 %	20 %	-20 %	20 %	-20 %	20 %
U2: Prosjektorganisasjon	-7 %	12 %	-7 %	12 %	-7 %	12 %	-10 %	15 %	-12 %	17 %
U3: Lokale forhold	-5 %	10 %	-5 %	10 %	-5 %	10 %	-5 %	12 %	-5 %	15 %
U4: Entreprenørens gjennomføringsevne	-7 %	10 %	-6 %	10 %	-5 %	10 %	-5 %	10 %	-5 %	10 %
U5: Regulatoriske forhold og myndighetskrav	0 %	4 %	0 %	4 %	0 %	4 %	0 %	4 %	0 %	4 %
U6: Modenhet i underlag (byggets tilstand)	-5 %	10 %	-5 %	12 %	-10 %	15 %	-10 %	20 %	-10 %	20 %
U7: Brukerkrav og eierstyring	-5 %	15 %	-5 %	15 %	-5 %	15 %	-5 %	15 %	-5 %	15 %
U8: Andre interessenter	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A

7.3.5 Akkumulert sannsynlighetskurve

Ut fra de vurderinger rundt estimatusikkerhetene og usikkerhetsfaktorene er det avledet en sannsynlighetskurve (S-kurve). Figurene under illustrerer konsept 3A akkumulerte sannsynlighetskurve med P50 og P85 slik konseptet foreligger nå. Kurven illustrerer hvilken forventet kostnad som man kan regne med å gjennomføre prosjektet innenfor (x-aksen) og tilhørende sannsynlighet (y-aksen). S-kurven er tatt med som eksempel på S-kurve. For alle konseptenes S-kurve vises det til Vedlegg B.

Figur 7-1: Eksempel på S-kurve, herunder S-kurve for K3A avrundet til nærmeste titalls million. Oppgitt i mai 2023-kroner inkl. mva.

KS1 - Stortinget

S-kurven oppgis i n-prosentil og er den verdien som det er n prosent sannsynlig at en ikke vil overskride. P85 angir for eksempel den verdien som det er 85 prosent sannsynlig ikke vil overskride. For konsept 3A er denne 1 870 mill. kroner inkl. mva. For P50 betyr dette at med 50 prosent sannsynlighet ikke vil overskride. For konsept 3A er denne 1 390 mill. kroner inkl. mva.

Forventningsverdien er tyngdepunktet i en sannsynlighetsfordeling, og er summen av alle tenkelige utfall, hvor hver av dem er vektet med sine respektive sannsynligheter. For en symmetrisk sannsynlighetsfordeling vil P50 og forventningsverdien være sammenfallende, men i vår usikkerhetsanalyse ligger det til grunn en høyreskjev fordeling. Dette er på bakgrunn av at investeringskostnader ikke vil kunne bli null, men at det ikke i teorien vil være grenser for hvor dyrt det kan bli. Forventningsverdien vil derfor være noe høyere enn P50-verdien. Dette er inngangsverdien som benyttes inn i den samfunnsøkonomiske analysen, men da ekskl. mva.

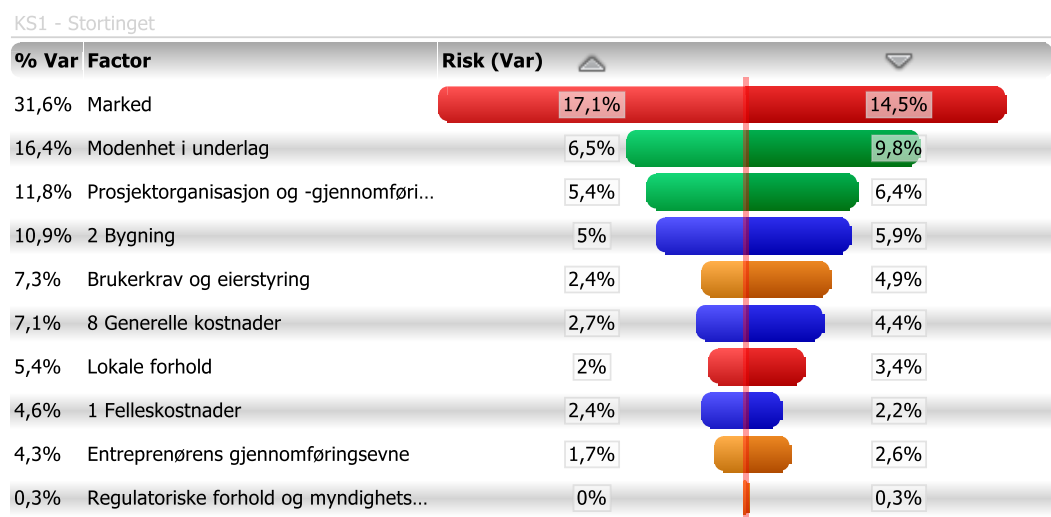
7.3.6 Viktigste usikkerheter

Basert på usikkerhetsfaktorenes innvirkning på prosjektets kostnad samt kostnadselementenes usikkerhet beregnes et tornadodiagram, som vist i figuren under. Diagrammet reflekterer konseptenes usikkerhetsprofil med risiko og muligheter. Risiko som kan bidra til å øke konseptenes kostnader er gitt til høyre i diagrammet, muligheter som kan bidra til å redusere prosjektets kostnader er gitt til venstre i diagrammet.

Diagrammet angir usikkerhetsfaktorer og kostnadselementers relative bidrag til den totale usikkerheten, det vil si at de enkelte usikkerhetselementene vises som prosentandel av den totale usikkerheten i modellen. Den røde streken angir forventningsverdien til konseptene, med en oppside til venstre og en nedside representert til høyre. Prosentandelen angir usikkerhetens bidrag til det totale standardavviket (standard deviation SD). Denne rangeringen av usikkerhetselementer gir mulighet for å prioritere hvilke momenter prosjektet bør rette oppmerksomheten mot i videre usikkerhetsstyring. Tiltak for å utnytte muligheter og redusere risiko og for å sikre måloppnåelse i prosjektet bør utarbeides basert på dette.

I figuren under vises et eksempel på tornadodiagram. Figuren viser tornadodiagrammet for konsept 3A. For tornadodiagram per konsept vises det til Vedlegg B.

Figur 7-2: Eksempel på tornadodiagram, her tornadodiagram som viser de viktigste usikkerhetene for K3A

For alle konseptene er det i stort de samme usikkerhetsfaktorene som er vurdert å påvirke kostnadene i størst grad, men rangeringen av de viktigste usikkerhetene varierer mellom konseptene gitt deres særskilte karakteristikk og ulike usikkerhetsbilde. For detaljert beskrivelse av hvilke vurderinger som ligger til grunn i den enkelte usikkerhet og konsept vises det til Vedlegg B. Under gis vår vurdering av de viktigste usikkerhetene som går igjen i konseptene.

Marked er vurdert som likt i alle konsepter og utgjør den største usikkerhetsfaktoren, da den har en betydelig oppside og nedside. Vi stiller oss bak prosjektets vurderinger bak denne faktoren, og legger til grunn det samme spennet i vår usikkerhetsanalyse. Denne faktoren er også satt til rød, det vil si at faktoren er lite påvirkbar. Det betyr ikke at prosjektet ikke kan forberede og gjøre risikoreduserende tiltak i forkant for å redusere betydningen av faktoren. Anbefalte tiltak gis i kapittel **Feil! Fant ikke referanse kilden..**

Brukerkrav og eierstyring er en sentral usikkerhetsfaktor i alle konsept og også denne faktoren er vurdert likt i samtlige. Det har vært gjennomført gode og omfattende brukermedvirkningsprosesser hvor det i stort er tatt inn i konseptene de innspillene som er kommet frem. Det vil være utskiftning av stortingsrepresentanter i løpet av byggeperioden, og dersom denne overgangen ikke håndteres riktig er det en risiko for at det vil komme endringer, brukerkrav eller tilleggsbestillinger som vil påvirke kostnaden. Det er også unikt i dette prosjektet at eier og bruker er samme. Bruker har i dette tilfelle derfor særskilt stor påvirkning på prosjektet. Eierstyring vil derfor være svært sentralt gjennom hele prosjektgjennomføringen. Faktoren er satt til middels påvirkbarhet fra prosjektets side. Det er derfor viktig at det blir etablert klare styringslinjer tidlig i prosjektet og forutsigbare prosjektrammer for prosjektorganisasjonen. Dette drøftes i kapittel 10.

Post 2 Bygning er estimatusikkerhet, det vil si usikkerhet i mengde og pris. Denne faktoren vurderes ulikt mellom konseptene avhengig av konseptenes omfang av det bygningsmessige arbeidet som skal gjøres i de ulike byggene. Kostnadsposten er estimert med en kvadratmeterpris som reflekterer det antatte omfanget og planlagt berørte kvadratmeter. Kostnadsposten vil ha iboende usikkerhet i et tidligfaseestimat. Mengdeusikkerhet oppstår siden det på nåværende tidspunkt er utfordrende å fastslå nøyaktig hvor mye av det planlagte arealet som skal rehabiliteres. Noe areal kan være i bedre stand enn forventet, mens andre kan kreve mer omfattende arbeid enn først antatt. Det er i dette prosjektet stor usikkerhet da det er vernede arealer som skal rehabiliteres. Dette gjør det mer utfordrende å estimere riktig kvadratmeterpris. Usikkerheten har både en nedside og en oppside. Vi har lagt til grunn tilsvarende vurderinger som prosjektet, utenom at vi har et noe lavere usikkerhetsspenn for K1, da vi mener at det økte omfanget i K1 medfører noe høyere usikkerhet på denne kostnadsposten.

Prosjektorganisasjons- og gjennomføring omfatter prosjektorganisasjonens evne til å planlegge og styre prosjektet. Denne usikkerhetsfaktoren varierer med konseptene, da det er vurdert at usikkerheten øker med kompleksitet og flere bygningsmessige grensesnitt. Jo mer komplekst konseptet er, desto større usikkerhet i prosjektorganisasjonens evne til å håndtere det effektivt. Vi har gjennomgående vurdert usikkerhetsspennet på denne faktoren som større enn hva som er vurdert i KVUen. Det er vår vurdering at prosjektet har en betydelig påvirkning på prosjektkostnadene som reflekteres i spennet, både i oppsiden og nedsidene av faktoren. Oppsiden og nedsidene av denne faktorer reflekterer også om prosjektet lykkes i å møte de utfordringene som ligger i de øvrige usikkerhetsfaktorene, spesielt de som er påvirkbare, og om prosjektet evner å hente ut muligheter og redusere risikoer.

Modenhet i underlag reflekterer kostnadsusikkerheten i differansen mellom endelig leveranse og den leveransen som er beskrevet i underlaget. Selv om det er relativt høy modenhet på underlaget gitt at prosjektet er i en tidligfase, kan økt grad av detaljering endre prosjektets omfang og utforming. Herunder gjelder blant annet løsningsoptimalisering eller at den tekniske tilstanden i bygningsmassen er verre enn forventet. Denne usikkerhetsfaktoren øker i spennet når kompleksitet og omfang i konseptene øker.

7.3.7 Nøkkeltall fra usikkerhetsanalyse for alle konsept

I tabellen under sammenstilles våre analyseresultater fra vår uavhengige usikkerhetsanalyse. Sammenstillingen viser de viktigste nøkkeltallene fra analysen. Fra tabellen kan det leses at forventet tillegg og usikkerhetsavsetning øker i takt med konseptene. Dette reflekterer sammenhengen mellom økt omfang gir økt usikkerhet. Dette reflekteres ytterligere i det relative standardavviket som også øker fra KVV Null til største relativt standardavviket i K3B. Det relative standardavviket er et mål på variabiliteten eller spredningen av dataen i forhold til gjennomsnittet. Et høyt relativt standardavvik indikerer at dataene er sprekt utover et bredt spekter i forhold til gjennomsnittet, i analysen betyr det at det er usikkerhet hvor dyre kostnadspostene faktisk blir. Desto større usikkerhetsspenn på estimatusikkerhet og usikkerhetsfaktor, desto mer usikkerhet er det knyttet til analyseresultatene under. Det vil si at det er mindre usikkerhet knyttet til analyseresultatene for KVV Null enn det for eksempel er for K3B.

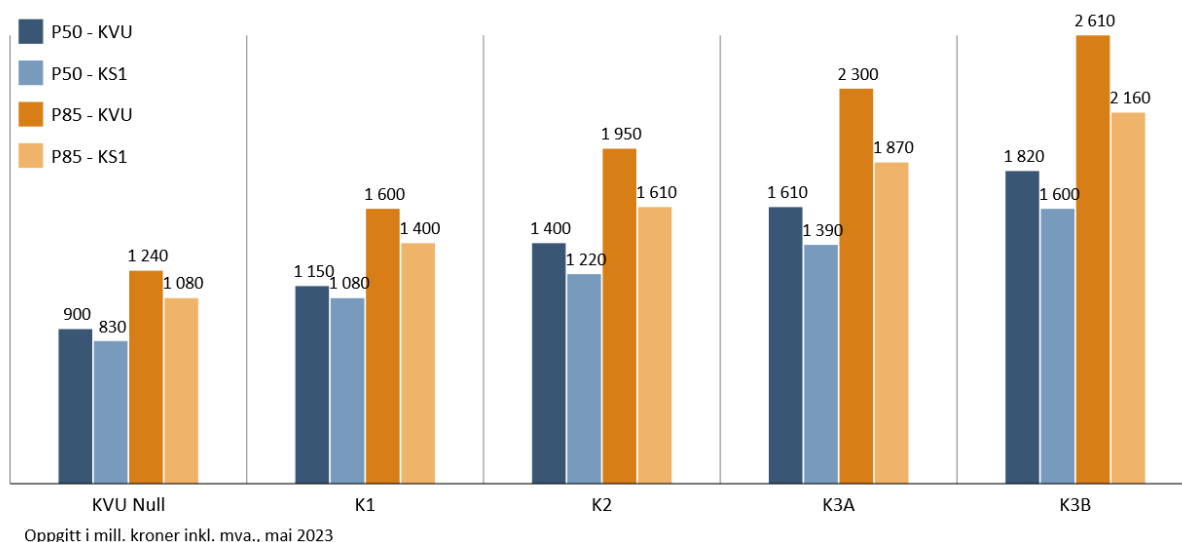
Tabell 7-9: Sammenstilte analyseresultater fra KS1. Tall oppgitt i mai 2023-kroner, mill. kroner ekskl. mva.

Samlet analyseresultat KS1					
	KVV Null	K1	K2	K3A	K3B
Basisestimat [inkl. mva.]	735	945	1 060	1 156	1 284
Forventet tillegg	95	135	160	234	316
<i>Prosentvis tillegg</i>	13 %	14 %	15 %	20 %	25 %
P50	830	1 080	1 220	1 390	1 600
Usikkerhetsavsetning	250	320	390	480	560
<i>Prosentvis tillegg</i>	30 %	30 %	32 %	35 %	35 %
P85	1 080	1 400	1 610	1 870	2 160
Relativt Standardavvik [%]	25 %	26 %	27 %	29 %	30 %

7.4 Sammenligning med KUVens usikkerhetsanalyse

I figuren under vises sammenstilling av analyseresultater (gitt ved P50 og P85) for hvert konsept for henholdsvis analyseresultat fra KUV og våre analyseresultater fra KS1. Analysetall fra KUVen er gitt ved mørkeblå og mørkeoransje. Analyseresultat fra KS1 er gitt ved de lyse stolpene.

Figur 7-3: Sammenstilling av KUVens analyseresultater og KS1 analyseresultater. Alle tall oppgitt millioner kroner inkl. mva.

Vi har i vår analyse analyseresultater som gjennomgående gir lavere kostnadsnivåer for samtlige konsept. Det er flere årsaker som medfører et lavere analyseresultat, men hovedårsaken er at vi har i vår kvalitetssikring vurdert at det ikke foreligger argumentasjon som tilsier at det er grunnlag for å ha verdier på «mest sannsynlig»-verdi ulik 1,0. Det vil si at vi vurderer at det ikke er grunnlag for å fastsette verdier som direkte gir et bidrag inn i forventet tillegg. Det vil ikke være mulig å peke på én til én sammenhenger fra vår usikkerhetsanalyse til usikkerhetsanalyser i KUVen da dette er en analyse av flere parametere som slår ulikt ut i de to analysene hvor det ligger til grunn 1 million simuleringen. Det er derimot flere vurderinger vi kan trekke frem som er hovedbidragsyttere til forskjellene mellom analysene. Vi vil adressere de viktigste vurderingene som skiller analysene.

I KUVens usikkerhetsanalyse er det flere usikkerhetsfaktorer som er vurdert at det mest sannsynlig vil øke kostnadene direkte, disse er;

- U2: Lokale forhold og prosjektmodning
- U4: Eierstyring og rammebetingelser
- U5: Aktører, interessenter og grensesnitt
- U6: Fremtdrift og kompleksitet i gjennomføringsfase

Vi er enig med prosjektets vurdering at de utgjør en kostnadskonsekvens for prosjektet, men vi mener videre at det ikke foreligger informasjon som medfører at vi allerede nå vet at faktorene vil drive kostnadene opp. Beskrivelsen i underlaget er generell. Vi har i løpet av KS1-prosessen etterspurt mer detaljer omkring hva som er bakgrunnen for å justere opp disse faktorene. Slik vi forstår prosjektet er hovedårsaken til at U2 lokale forhold driver kostnader er potensielle arbeidet i grunnen som følge av eksterne prosjektet og hvordan dette kan påvirke tilbygget. Som tidligere nevnt mener vi det ikke er rimelig at eventuelle kostnader som utløses av andre eksterne

prosjekter skal tilfalle prosjektkostnadene for tilbygget. Men vi er enig i at usikkerheten er reell og må monitoreres og følges opp.

For usikkerhetsfaktor U4 trekkes det blant annet frem usikkerhet knyttet til prosjektets økonomiske rammer som kan medføre kostnadspost, og/eller endrede rammebetingelser og omfang som følge av nye lover og forskrifter. Vi er enig med utreder at det er en betydelig risiko knyttet til eierstyring, og det vil være svært avgjørende at det tidlig blir etablert gode styringsrutiner mellom eier og prosjektet. Vi vurderer videre at det ikke er noe som tilsier at endrede rammebetingelser skal endre seg som påvirker kostnadene, men at denne usikkerheten reflekteres i spennene.

For usikkerhetsfaktor U6 trekker utreder frem scenarioer hvor det blir utfordringer med leverandørene i prosjektet. Ettersom leverandør ikke er valgt og prosjektet skal gjennomgå en konkurranseutlysning og påfølgende kontrahering, mener vi det ikke er grunnlag for å si at dette vil øke kostnadene som ligger til grunn. Det er derimot svært viktig at prosjektorganisasjonen håndterer denne prosessen riktig slik at de ikke øker kostnadene. Igjen så disse usikkerheteselementene reflektert i våre spenn.

Generelt har vi også i stort et lavere spenn i estimatusikkerheten enn hva som ligger til grunn i KVUen. Dette er basert på vår gjennomgang av estimatet hvor vi ser at kostnadsestimatene tar høyde for en del kompleksitet i tallene med bruk av reelle erfaringstall som fanger opp usikkerheter fra tidligere byggeprosjekter. Det er vår vurdering at disse elementene er med på å redusere den potensielle nedsiden til prosjektet, da vi mener det allerede til en hvis grad er reflektert i basisestimatet med referansepriser, uspesifisert og påslagsfaktor.

I tabellen under sammenstilles nøkkeltallene per konsept for henholdsvis usikkerhetsanalysen gjennomført i KVUen og usikkerhetsanalysen gjennomført i KS1.

Tabell 7-10: Sammenstilling av KVUens analyseresultater og KS1 analyseresultater. Alle tall oppgitt i mai-2023 mill. kroner inkl. mva. Forventningsverdier er oppgitt ekskl. mva.

		KVU Null		K1		K2		K3A		K3B	
KVU	Basisestimat	736		945		1 104		1 196		1 331	
	Forventet tillegg	165	22 %	205	22 %	296	27 %	414	35 %	486	37 %
	P50	900		1 150		1 400		1 610		1 820	
	Usikkerhetsavsetning	340	38 %	450	38 %	550	39 %	690	43 %	790	43 %
	P85	1 240		1 600		1 950		2 300		2 610	
	Relativt standardavvik		35 %		35 %		34 %		23 %		23 %
	Forventningsverdi [ekskl. mva.]	740		940		1 150		1 340		1 510	
KS1	Basisestimat	736		945		1 060		1 156		1 284	
	Forventet tillegg	95	13 %	135	14 %	160	15 %	234	20 %	316	25 %
	P50	830		1 080		1 220		1 390		1 600	
	Usikkerhetsavsetning	250	30 %	320	30 %	390	32 %	480	35 %	560	35 %
	P85	1 080		1 400		1 610		1 870		2 160	
	Relativt standardavvik		25 %		26 %		27 %		29 %		30 %
	Forventningsverdi [ekskl. mva.]	687		894		1 018		1 151		1 338	

8 Samfunnsøkonomisk analyse

Vår samfunnsøkonomiske analyse viser at konsept 3A – Integrert samlet er det mest lønnsomme konseptet. Konseptet har de laveste prissatte kostnadene relativt til nullalternativet og sammen med K3B de største ikke-prissatte virkningene. For at konsept K3A skal være samfunnsøkonomisk lønnsomt må de ikke-prissatte nyttevirkingen være verdt minst 410 millioner kroner i nåverdi over levetiden til konseptet. Dette vurderes som sannsynlig. Vi vurderer at alle konsept trolig er samfunnsøkonomisk lønnsomme og har derfor rangert nullalternativet nederst. Usikkerheten er imidlertid stor. Vurderingen av samfunnsøkonomisk lønnsomhet hviler i stor grad på at virkningene knyttet til verdi av kulturminner og omdømme er i den størrelsesorden som vi har antatt. Rangeringen av K3A på førsteplass er relativt robust. KVUen har enkelte mangler som vi har justert for i vår analyse, både knyttet til prissatte- og ikke prissatte virkninger. Dette gjør at vi, til forskjell fra KVUen, rangerer K3A foran K2.

I tråd med R-108 har vi gjennomført vår egen samfunnsøkonomiske analyse. Eventuelle avvik mellom KVU og KS1 er oppsummert i tabellen under.

Element	Avvik fra KVU
Grunnleggende forutsetninger	
Prissatte virkninger	
Ikke-prissatte virkninger	
Følsomhetsanalyser	

8.1 Samfunnsøkonomisk analyse i KVUen

I tråd med R-109/21 Prinsipper og krav ved utarbeidelse av samfunnsøkonomiske analyser er det i KVUen gjennomført en samfunnsøkonomisk analyse av nullalternativet og fire øvrige konsepter (K1 Rehabiliter, K2 Rehabiliter og funksjonelt, K3A Integrerte kjernefunksjoner samlet, K3B Integrerte kjernefunksjoner spredt). For en gjennomgang av de ulike konseptene og nullalternativet, se kapittel 6 «Mulighetsstudie».

Den samfunnsøkonomiske analysen har analysert både prissatte og ikke-prissatte virkninger opp mot KVU Null, over en analyseperiode på 69 år med levetid på 60 år. KVUen rangerer konsept 2 og 3A likt, og anbefaler at disse to tas med videre inn i neste fase.

8.1.1 Sentrale forutsetninger

De sentrale forutsetningene som er lagt til grunn i den samfunnsøkonomiske analysen, er oppsummert i tabellen under.

Tabell 8-1: Grunnleggende forutsetninger i KVUen

-Overordnede forutsetninger	
Diskonteringsrente 0-40 år	4 %
Diskonteringsrente 40-75 år	3 %
Diskonteringsrente 75 år og videre	2 %
Realprisjustering (årlig)	0,80 %
Skattefinansieringskostnad	20 %
Levetid konsepter	60 år
Analyseperiode	2023-2091 (69 år)
Prisjustering	15.05.2023
Sammenstillingsår	2023
Forutsetninger for gjennomføringstid	
Konseptfase (KVU, KS1 og konseptvalg)	2022-2024
Planleggingsfase (OFP, forprosjekt og KS2)	2025-2028
Gjennomføringsfase	2028-2031
Første driftsår	2032

8.1.2 Prissatte virkninger i KVUen

KVUens samfunnsøkonomiske analyse har identifisert en rekke prissatte virkninger. Disse omfatter investeringskostnader for bygg og brukerstyr, forvaltnings-, drifts-, vedlikeholds- og utskiftingskostnader (FDVU), leiekostnader, kostnader ved båndlegging av areal, midlertidige kostnader klimagasskostnader og skattefinansieringskostnader.

Samtlige av de prissatte virkningene er kostnadsvirkninger. Kostnadsvirkningene er enten direkte budsjettmessige kostnader for Stortinget (investeringskostnader, FDVU-kostnader, leiekostnader, midlertidige kostnader) eller indirekte kostnadsvirkninger for samfunnet for øvrig ved at Stortinget beslaglegger areal og/eller har lav energieffektivitet (båndleggingskostnader, klimagasskostnader og skattefinansieringskostnader).

Investeringskostnaden utgjør den største virkningen, etterfulgt av FDVU- og leiekostnader. De prissatte virkningene er verdsatt i 2023-kroner og reflekterer forventningsverdier eks. mva.

8.1.3 Ikke-prissatte virkninger i KVUen

KVUen har også indentifisert en rekke ikke-prissatte virkninger. I listen under gjengir vi hovedinnholdet i disse.

- **Sikkerhet:** Virkningen omhandler tiltak i konseptene som forbedrer fysisk sikkerhet i Stortingets lokaler (hovedsakelig tilbygget) sammenlignet med nullalternativet.
- **Informasjonssikkerhet:** Virkningen omhandler tiltak i konseptene som forbedrer informasjonssikkerheten for enkelte rom i Stortingets eide bygningsmasse (hovedsakelig komitérom) sammenlignet med nullalternativet.
- **Effektivitet og kvalitet i arbeidet:** Virkningen omhandler tiltak i konseptene som tilpasser areal og plassering av rom for å bedre effektiviteten og kvaliteten i det parlamentariske arbeidet, sammenlignet med nullalternativet.
- **Kunnskap om demokratiet:** Virkningen omhandler tiltak i konseptene som har til hensikt å fasilitere økt kunnskap om demokratiet blant besøkende til Stortinget, sammenlignet med nullalternativet.
- **Verdi av kulturminner:** Virkningen omhandler tiltak i konseptene som har til hensikt å bevare og ivareta både fredede og verneverdige kulturminner, sammenlignet med nullalternativet.

- **Ulemper i byggefasen:** Virkningen omhandler tiltak i konseptene som påvirker ulemper i byggefasen (e.g. støy, anleggstrafikk og redusert fremkommelighet), sammenlignet med nullalternativet.

Disse er behandlet kvalitativt i analysen og vurdert i tråd med gjeldende veiledningsmateriell fra Statsbygg og DFØ.

8.1.4 Resultater fra den samfunnsøkonomiske analysen i KVUen

I KVUen har man vurdert konsept 3A og 2 som samfunnsøkonomisk lønnsomme å gjennomføre, og KVUen anbefaler at begge konseptene tas med videre til neste fase. De prissatte og ikke-prissatte virkningene med rangering er oppsummert i tabellen under.

Tabell 8-2: Sammenstilling og samlet rangering av samfunnsøkonomiske virkninger i KVU. Gjengitt fra KVU. Neddiskonterte millioner 2023-kroner, eks. mva., i forventningsverdi.

	KVU Null	K1	K2	K3A	K3B
Prissatte virkninger					
Investeringskostnader bygg og brukerutstyr	- 560	- 710	- 870	- 1020	- 1 150
FDVU-kostnader	- 300	- 260	- 270	- 250	- 240
Leiekostnader	- 540	- 430	- 170	- 30	- 30
Båndlegging av areal	- 130	- 90	- 20	0	0
Midlertidige kostnader (leie- og flyttekostnad)	- 20	- 20	- 20	- 20	- 20
Klimagasskostnader	- 10	- 10	- 10	- 10	- 10
Skattefinansieringskostnad	- 310	- 300	- 270	- 260	- 290
Sum prissatte virkninger	- 1 870	- 1 820	- 1 630	- 1 590	- 1 740
Prissatt netto nytte - endring fra nullalternativet	0	50	240	280	130
Rangering av prissatte virkninger	4	4	1	1	3
Ikke-prissatte virkninger					
Sikkerhet	0	Liten positiv	Middels positiv	Middels positiv	Middels positiv
Informasjonssikkerhet	0	Ingen/ubetydelig	Middels positiv	Middels positiv	Middels positiv
Effektivitet og kvalitet i arbeidet	0	Ingen/ubetydelig	Ingen/ubetydelig	Ingen/ubetydelig	Ingen/ubetydelig
Kunnskap om demokratiet	0	Ingen/ubetydelig	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv
Verdi av kulturminner	0	Ingen/ubetydelig	Liten negativ	Liten negativ	Liten negativ
Ulemper i byggefasen	0	Ingen/ubetydelig	Ingen/ubetydelig	Liten negativ	Liten negativ
Rangering av ikke-prissatte virkninger	5	4	1	1	1
Samlet rangering	5	4	1	1	3

Som vi ser fra tabellen over, så rangeres konsept 2 og 3A best og likt på de prissatte virkningene til tross for at det er 40 millioner kroner i nåverdi over levetiden som skiller de to. Årsaken til at de rangeres likt kommer av at utreder oppgir å ikke ha faglig grunnlag for å skille mellom konseptene på prissatte virkninger. Her tilbakeføres komitérom i tilbygget og deler av, eller hele, leieforholdet i komitéhuset avvikles.

I konsept 1 rehabiliteres og energieffektiviseres tilbygget som gir lavere FDVU-kostnader, men i likhet med nullalternativet er leieomfanget og arealbruken fortsatt betydelig. I konsept 3B avvikles leieavtalen som følge av innplassering av komité- og høringsfunksjoner i eid bygningsmasse. Dette fører til mer moderniserte arealer og lavere leie- og FDVU-kostnader, men høyere investeringskostnader grunnet økt tiltaksomfang. De samlede forventede kostnadene for konsept 3A havner på et noe lavere nivå enn nullalternativet og konsept 1, og rangeres derfor foran nullalternativet og konsept 1 som kommer dårligst ut på de prissatte virkningene. Konsept 1 kommer marginalt bedre ut enn nullalternativet på de prissatte, men utreder oppgir å ikke ha grunnlag for å differensiere ytterligere mellom de to da de er heftet med usikkerhet og de relative forskjellene er små.

Konsept 2, 3A og 3B kommer best ut på ikke-prissatte virkninger. Disse konseptene bidrar til tryggere og mer funksjonelle lokaler som igjen betydelig hever sikkerheten (fysisk sikkerhet og informasjonssikkerhet) sammenlignet med nullalternativet. Utreder klarer ikke å skille mellom konseptene når det gjelder sikkerhet og informasjonssikkerhet og har derfor vurdert virkningen som middels positiv for K2, K3A og K3B, mens kunnskap om demokratiet vurderes som liten positiv. Bedring av sikkerhetsforhold medfører at fredet areal berøres i noen grad i de tre konseptene, som vurderes å ha en liten negativ påvirkning på kulturminneverdiene. Videre vil det forekomme ulemper i byggefasen for brukerne av de berørte byggene og Stortingets omgivelser. Dette gjelder for alle konsepter inkludert nullalternativet. Når det gjelder virkningen av effektivitet og kvalitet i arbeidet er den allerede høy i nullalternativet. Enkelte av konseptene kan føre til noe lavere tidsbruk (gjelder konsept 2, 3A og 3B), men utreder vurderer at arealeffektivisering og fjerning av dagens eksklusivitet på komitérom utligner noe av denne effekten. Utreder har derfor kommet frem til at ingen av konseptene øker denne nyttevirkingen i nevneverdig grad.

Utreder anser at nullalternativet kommer marginalt dårligere ut enn konsept 1 basert på de ikke-prissatte virkningene, i all hovedsak som følge av at sikkerheten i fasade og inngang løftes noe mer i sistnevnte konsept. Innenfor de resterende ikke-prissatte virkningene oppgir utreder å ikke ha grunnlag for å skille mellom nullalternativet og konsept 1.

Samlet rangerer utreder nullalternativet lavest i den samfunnsøkonomiske analysen. Utreder påpeker at det er lite som skiller nullalternativet fra konsept 1, men vurderer likevel at konsept 1 kommer bedre ut samlet sett. Videre oppgir utreder at konsept 3B har noe lavere kostnadsnivå enn konsept 1 og en nytteside som er vurdert til å være vesentlig høyere som følge av økt sikkerhet og mer funksjonelle lokaler. Konsept 3B rangeres derfor foran konsept 1. Utreder vurderer at konsept 2 og 3A begge er samfunnsøkonomisk lønnsomme og det er lite som skiller de. Utreder rangerer derfor de to konseptene likt og anbefaler at de tas med videre til neste fase.

8.1.5 Følsomhetsanalyser og fordelingsvirkninger i KVUen

I KVUen er det gjennomført følsomhetsanalyser av følgende prissatte og ikke-prissatte virkninger i konseptene og nullalternativet:

1. Investeringskostnader
2. FDVU-kostnader
3. Leiekostnader og kostnader ved båndlegging av areal
4. Fysisk sikkerhet

5. Informasjonssikkerhet

Utreder kommer frem til at resultatene fra den samfunnsøkonomiske analysen er robuste etter gjennomførte følsomhetsanalyser, og rangeringen av konsept 2 og 3A som de mest lønnsomme alternativene står seg fortsatt. Det er også gjennomført break-even-analyse av endringer i leiekostnader.

KVUen vurderer videre at det ikke er fordelingsmessige virkninger av betydning, men trekker samtidig frem én virkning. Fordi investeringsprosjektet bevilges over offentlige budsjetter, vil kostnaden finansieres fullt ut av norske skattebetalere. Utreder vurderer at også deler av nytten fra konseptene vil tilfalle grupper utover direkte brukere og ansatte på Stortinget. Dette gjelder spesielt nytten av økt informasjonssikkerhet og kunnskap om demokratiet, hvor denne verdien er vurdert til å tilfalle det norske samfunnet som helhet.

8.2 Kvalitetssikrers samfunnsøkonomiske analyse

8.2.1 Grunnleggende forutsetninger

I den samfunnsøkonomiske analysen har vi lagt til grunn de samme forutsetningene som i KVUen (se

Tabell 8-1 i 8.1.1). Disse følger av gjeldende retningslinjer for samfunnsøkonomiske analyser, herunder Finansdepartementets rundskriv R-109/2021 (Finansdepartementet, 2021) og Statsbyggs veileder for samfunnsøkonomiske analyser i statlige byggeprosjekter (Statsbygg, 2021).

Vi har ikke mottatt informasjon som tilsier at forutsetninger for gjennomføringstid er endret fra KVUen og vi har derfor videreført disse. Dette er antagelser om konseptfase, planleggingsfase, gjennomføringsfase og første driftsår. Det samme gjelder for levetid på konseptene. Disse forutsetningene er også listet opp i kapittel 8.1.1.

Vi benytter også samme prisår som i KVUen, som er mai 2023-kroner. De prissatte virkningene i den samfunnsøkonomiske analysen er oppgitt i forventningsverdier eks. mva, neddiskontert over levetiden til tiltakene.

8.2.2 Identifisering av samfunnsøkonomiske virkninger

Den samfunnsøkonomiske analysen i KS1 følger i stor grad fra arbeidet som er gjort med den samfunnsøkonomiske analysen i KVUen. For å opprettholde størst mulig grad av sammenlignbarhet mellom vår og KVUens alternativanalyse, har vi så langt det har vært hensiktsmessig beholdt KVUens inndeling i prissatte og ikke-prissatte virkninger. Virkningene som inngår i den samfunnsøkonomiske analysen, er oppsummert i et årsaks-virkningsdiagram. Se vedlegg C.

8.2.3 Prissatte samfunnsøkonomiske virkninger

Vi har videreført de prissatte virkningene fra KVUen, men nye faglige vurderinger foretatt i KS1-prosessen gjør at to av virkningene⁷ utgår som egne virkninger fordi vi mener de er fanget opp i andre virkninger. Det er i tillegg gjort andre mindre beregningstekniske endringer. Endringene fra KVUen som vi har gjort i prissatte virkninger er nærmere forklart i kapittel 8.3 «Sammenligning med KVUens samfunnsøkonomiske analyse». De prissatte virkningene vi tar med oss inn i vår samfunnsøkonomiske analyse er:

- Investeringskostnader for bygg og brukerstyr
- Forvaltnings-, drifts-, vedlikeholds- og utskiftingskostnader (FDVU)
- Leiekostnader
- Midlertidige kostnader
- Skattefinansieringskostnader

Samtlige av de prissatte virkningene er kostnadsvirkninger. De er verdsatt i 2023-kroner og reflekterer forventningsverdier eks. mva., neddiskontert over levetiden. Tabellen nedenfor oppsummerer resultatene.

Tabell 8-3: Sammenstilling og samlet rangering av prissatte virkninger i KS1. Tallene er forventningsverdier i millioner 2023-kroner eks. mva., neddiskontert over levetiden til tiltakene

	KS1 Null	KVU Null	K1	K2	K3A	K3B
Prissatte virkninger						
Investeringskostnader – bygg og brukerstyr	0	- 522	- 680	- 774	- 875	- 1 017
FDVU-kostnader	- 380	- 296	- 262	- 265	- 252	- 238
Leiekostnader	- 482	- 445	- 445	- 188	- 53	- 53

⁷ «Kostnader ved båndlegging av areal» og «Klimagasskostnader»

Midlertidige kostnader (leie- og flyttekostnad)	0	- 16	-17	- 17	-18	- 19
Skattefinansieringskostnad	- 172	- 256	- 281	- 249	- 239	- 265
Sum prissatte virkninger	- 1 030	- 1 540	- 1 690	- 1 490	- 1 440	- 1 590
Prissatt netto nytte - endring fra nullalternativet	0	- 510	- 660	- 460	- 410	- 560
Rangering prissatte virkninger	1	4	6	3	2	5

Som vi ser fra tabellen over, så er alle prissatte virkninger negative tall. Det betyr at alle virkningene er kostnadsvirkninger for samfunnet, enten gjennom direkte budsjettmessige kostnader eller gjennom indirekte kostnader via tiltakenes effekt på alternativverdier og vridninger i økonomien.

Vi ser fra tabellen over at konsept 1 har de høyeste negative prissatte virkningene, det vil si de høyeste prissatte kostnadene forbundet ved seg. Nullalternativet har de laveste prissatte virkningene, som følger av at dette alternativet ikke har noen investeringskostnader. Alternativet har høye FDVU-kostnader frem til tilbygget må stenge for bruk om 20 år. (Dette er en analytisk forutsetning på 20 år frem i tid fra 2032. Se mulighetsstudien for forklaring.) I tillegg har nullalternativet noe høyere leiekostnader enn KVU Null og K1, og dette kommer av at leieforholdet i P25 opprettholdes i vårt nullalternativ, men utgår i KVU Null (EKS sin forutsetning. Se mulighetsstudien for forklaring.) og K1.

Konseptet med de laveste prissatte virkningene etter nullalternativet, er konsept 3A integrert samlet. Dette konseptet har ikke de laveste leiekostnadene, men har de laveste leiekostnadene (sammen med K3B) og de laveste FDVU-kostnadene. Dette kommer av at leieforholdet avvikes fra og med 2032 og konseptet har den høyeste areal- og energieffektiviteten blant konseptene og nullalternativet.

Det er likevel små forskjeller som skiller konseptene på de prissatte virkningene. Det er kun 250 millioner kroner i nåverdi over levetiden som skiller det «dyreste» og det «billigste» konseptet i prissatte virkninger, mens sammenlignet med nullalternativet er forskjellen 410 millioner til det billigste og 660 millioner til det dyreste konseptet.

Investeringskostnad og FDVU

Investeringskostnadene er nærmere beskrevet i kapittel 7. Det er forventningsverdiene som inngår i den samfunnsøkonomiske analysen. Forvaltnings-, drifts-, vedlikeholds- og utskiftingskostnadene (FDVU) er kostnader forbundet med å forvalte, drifte, vedlikeholde og gjøre nødvendige utskiftninger av bygningsdeler, tekniske anlegg og brukerstyr. Tabell 8-4 Tabellen nedenfor viser neddiskonterte investeringskostnader og FDVU-kostnader over analyseperioden.

Tabell 8-4: Investeringskostnader og FDVU-kostnader. MNOK (nåverdi) i 2023-kroner eks. mva.

	KS1 Null	KVU Null	K1	K2	K3A	K3B
Investeringskostnad	0	- 522	- 680	- 774	- 875	- 1 017
FDVU-kostnader	- 380	- 296	- 262	- 265	- 252	- 238

Som vi ser fra tabellen over, er det ikke investeringskostnader i vårt nullalternativ. Konsept 3B har de høyeste investeringskostnadene på rett i overkant av 1 milliard 2023-kroner i nåverdi over levetiden. KVU Null har de

nest laveste investeringskostnadene på i overkant av 500 millioner 2023-kroner i nåverdi over levetiden. Differansen på det dyreste og det billigste konseptet ligger med andre ord på 500 millioner kroner i nåverdi over levetiden.

Det er kun FDVU-kostnadene i KS1 Null som er forskjellig fra de som er lagt til grunn i KVUen. De første 20 årene har vi lagt til grunn at FDVU-kostnader i KS1 Null er 50 prosent høyere enn i KVU Null. Årsaken er at de tekniske anleggene innen VVS, elkraft, tele og automatisering ikke skiftes ut i KS1 Null. Dette vil derfor resultere i økte kostnader brukt til løpende vedlikehold for å kunne holdet bygget i stand. Det vil trolig også være noe etterslep knyttet til nødvendig utskifting som må gjøres i løpet av de første 20 årene og som ikke vil bortfalle i KS1 Null. Både utskiftninger og løpende vedlikehold vil ikke gjennomføres på korrekt antikvarisk måte, men gjøres til lavest mulig kost.

Etter at tilbygget stenger for bruk har vi antatt at FDVU-kostnadene faller med 50 prosent sammenlignet med KVU Null, det vil si de resterende 40 årene av levetiden. Reduksjonen i FDVU-kostnader følger av at stenging for bruk av tilbygget fører til at en del kostnader vil bortfalle. Dette inkluderer blant annet deler av renholdskostnadene og energikostnader, da disse ikke vil være like store når ingen oppholder seg i bygget. Samtidig vil ikke FDVU-kostnadene falle til null når tilbygget stenger for bruk, da tilbygget er henger sammen med selve Stortingsbygningen og flere grunnleggende funksjoner må opprettholdes.

Leiekostnader

Forventede leiekostnader inkluderer leiekostnader, felleskostnader og leietakers vedlikeholdsplikter. I KS1 Null er det lagt til grunn at leieforholdet i Prinsens gate 25 (P25) videreføres, siden vi anser at Stortinget vil ha behov for disse lokalene dersom tilbygget må stenges for bruk.

Som forklart i mulighetsstudien har vi også valgt å avvikle leieforholdet i P25 i KVU Null. Dette er en optimalisering i konseptet som vi har gjort etter samtaler med Statsbygg og Stortinget. I K2 avvikles tilnærmet alt av leieforhold med unntak høringsalene som ligger i Akersgata 18 (2855 m² BTA avvikles). Dette bidrar til å mer enn halvere leiekostnadene sammenlignet med KS1 Null.

I øvrige konsepter avvikles leieforholdet fullt ut, som det også er lagt til grunn i KVUen. Det påløper likevel leiekostnader i K3A og K3B i perioden 2029-2031 som følge av behov for tilgang på komité og høringsaler under byggeperioden på tilbygget. Nåverdien av de totale leieforpliktelsene over tiltakets levetid i de ulike konseptene og nullalternativ, er presentert i tabellen under.

Tabell 8-5: Leiekostnader i de ulike konseptene. MNOK (nåverdi) i 2023-kroner eks. mva.

	KS1 Null	KVU Null	K1	K2	K3A	K3B
Leiekostnader	- 482	- 445	- 445	- 188	- 53	- 53

Midlertidige leie- og flyttekostnader

Vi viderefører vurderingene fra KVUen som anslår at det er et behov for å leie arbeidsplasser for ca. 100 administrasjonsansatte eksternt mens det gjennomføres utskiftninger, ombygging og/eller rehabilitering i Stortingets bygningsmasse (KVUen vurderer leieomfanget til å være det samme i alle konsepter der tilbygget

rehabiliteres). I tillegg til midlertidige leiekostnader vil det påløpe en flyttekostnad før og etter byggeperioden, der konseptene som berører tilbygget og Nedre Voll gate 20 fordrer en tømning av byggene i denne perioden.

I nullalternativet, KS1 Null, er det ikke foreslått rehabilitering av tilbygget. Det er derfor heller ingen byggefase, og følgelig påløper det ikke midlertidige leie- og flyttekostnader. Nåverdien av de midlertidige kostnadene over tiltakets levetid i de ulike konseptene og nullalternativ, er presentert i tabellen under.

Tabell 8-6: Midlertidige kostnader. MNOK (nåverdi) i 2023-kroner eks. mva.

	KS1 Null	KVU Null	K1	K2	K3A	K3B
Leie- og flyttekostnader	0	- 16	- 17	- 18	- 18	- 19

Skattefinansieringskostnad

Skattefinansieringskostnaden beregnes av tiltakets nettovirkning for offentlige budsjetter.⁸ Ifølge retningslinjene for samfunnsøkonomiske analyser skal det beregnes en skattefinansieringskostnad på 20 prosent av potensielle endringer i offentlige inntekter og utgifter. Nåverdien av de skattefinansieringskostnadene over tiltakets levetid i de ulike konseptene og nullalternativ, er presentert i tabellen under.

Tabell 8-7: Skattefinansieringskostnad. MNOK (nåverdi) i 2023-kroner eks. mva

	KS1 Null	KVU Null	K1	K2	K3A	K3B
Skattefinansieringskostnad	- 172	- 256	- 281	- 249	- 239	- 265

8.2.4 Ikke-prissatte samfunnsøkonomiske virkninger

Identifiserte samfunnsøkonomiske virkninger som det ikke er mulig eller hensiktsmessig å sette en kroneverdi på, er analysert kvalitativ og refereres til som ikke-prissatte virkninger. De ikke-prissatte virkningene skal analyseres og hensyntas i vurderingen av konseptenes samfunnsøkonomiske lønnsomhet på lik linje med de prissatte virkningene. I tråd med gjeldende veiledningsmaterieell, benytter vi samme metodikk som KVUen for å vurdere ikke-prissatte virkninger. Se metodebeskrivelse i vedlegg C.

Som beskrevet i kapittel 6 har vi introdusert et nytt nullalternativ, som innebærer at analysen har et annet referansepunkt enn i KVUen. Dette fører med seg nye vurderinger av alle ikke-prissatte virkninger på alle konseptene. KVUens nullalternativ er imidlertid tatt med inn som et eget konsept, KVU Null.⁹

I vår analyse har gruppert de ikke-prissatte-virkningene som følger:

- **Fysisk sikkerhet:** Virkningen omhandler tiltak i konseptene som forbedrer den fysiske sikkerheten i Stortingets lokaler (hovedsakelig tilbygget), sammenlignet med nullalternativet.

⁸ I nullalternativet og konseptene regnes det skattefinansieringskostnader av investeringskostnadene, FDVU-kostnadene, leiekostnadene, og de midlertidige kostnadene.

⁹ Se kapittel 6, «Mulighetsstudie», for en gjennomgang av konseptene og grepet vi har gjort med nytt nullalternativ.

- **Informasjonssikkerhet:** Virkningen omhandler tiltak i konseptene som forbedrer informasjonssikkerheten for enkelte rom i Stortingets eide bygningsmasse (hovedsakelig komitérom), sammenlignet med nullalternativet.
- **Omdømme:** Virkningen omhandler tiltak i konseptene som påvirker omdømmet og tilliten til Stortinget som organisasjon og statsmakt, sammenlignet med nullalternativet.
- **Effektivitet og kvalitet i arbeidet:** Virkningen omhandler tiltak i konseptene som tilpasser areal og plassering av rom for å bedre effektiviteten og kvaliteten i det parlamentariske arbeidet, sammenlignet med nullalternativet.
- **Verdi av kulturminner:** Virkningen omhandler tiltak i konseptene som har til hensikt å bevare og ivareta både fredede og verneverdige kulturminner, sammenlignet med nullalternativet.
- **Ulemper i byggefasen:** Virkningen omhandler tiltak i konseptene som påvirker ulemper i byggefasen (e.g. støy, anleggstrafikk og redusert fremkommelighet), sammenlignet med nullalternativet.

Tabellen nedenfor oppsummerer våre vurderinger av de ikke-prissatte virkningene. Tabellen inkluderer også en samlet rangering av konseptenes på ikke-prissatte virkninger, fra best til dårligst.

Tabell 8-8: Sammenstilling og rangering av ikke-prissatte virkninger i KS1

	KS1 Null	KVU Null	K1	K2	K3A	K3B
Ikke-prissatte virkninger						
Fysisk sikkerhet	0	Ingen/ ubetydelig	Liten positiv	Middels positiv	Middels positiv	Middels positiv
Informasjonssikkerhet	0	Ingen/ ubetydelig	Ingen/ ubetydelig	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv
Omdømme	0	Middels positiv	Middels positiv	Middels positiv	Stor positiv	Stor positiv
Effektivitet og kvalitet i arbeidet	0	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv
Verdi av kulturminner	0	Stor positiv	Stor positiv	Middels positiv	Middels positiv	Middels positiv
Ulemper i byggefasen	0	Liten negativ	Liten negativ	Liten negativ	Liten negativ	Liten negativ
Rangering av ikke-prissatte virkninger	6	5	4	3	1	1

Oppsummert kan vi se av tabellen over at det er store nyttevirksomheter forbundet med de ulike konseptene, sammenlignet med KS1 Null. Det er kun ulemper i byggefasen som representerer en negativ nyttevirksomhet, og denne er vurdert som lik i alle konseptene. Når vi vurderer de ikke-prissatte virkningene samlet, rangeres konsept K3A og K3B høyest. Det er imidlertid kun vurderingen av tiltakenes virkning på omdømme som skiller konsept 3A og 3B fra konsept 2. Videre er konsept 1 rangert foran KVU Null og dette skyldes at virkningen av fysiske sikringstiltak er større i konsept 1. Utover dette er det ingenting som skiller KVU Null og konsept 1 på de ikke-prissatte virkningene.

I det følgende vil vi først presentere virkningen og egenskapene ved konseptene som driver virkningen. Deretter går vi gjennom virkningene i de ulike konseptene, med utgangspunkt i metodikken beskrevet i boks 2. Vi viser til kapittel 8.1.3 for informasjon om KVUens vurderinger av de ikke-prissatte virkningene.

Fysisk sikkerhet

Identifiserte egenskaper ved konseptene som driver virkningen:

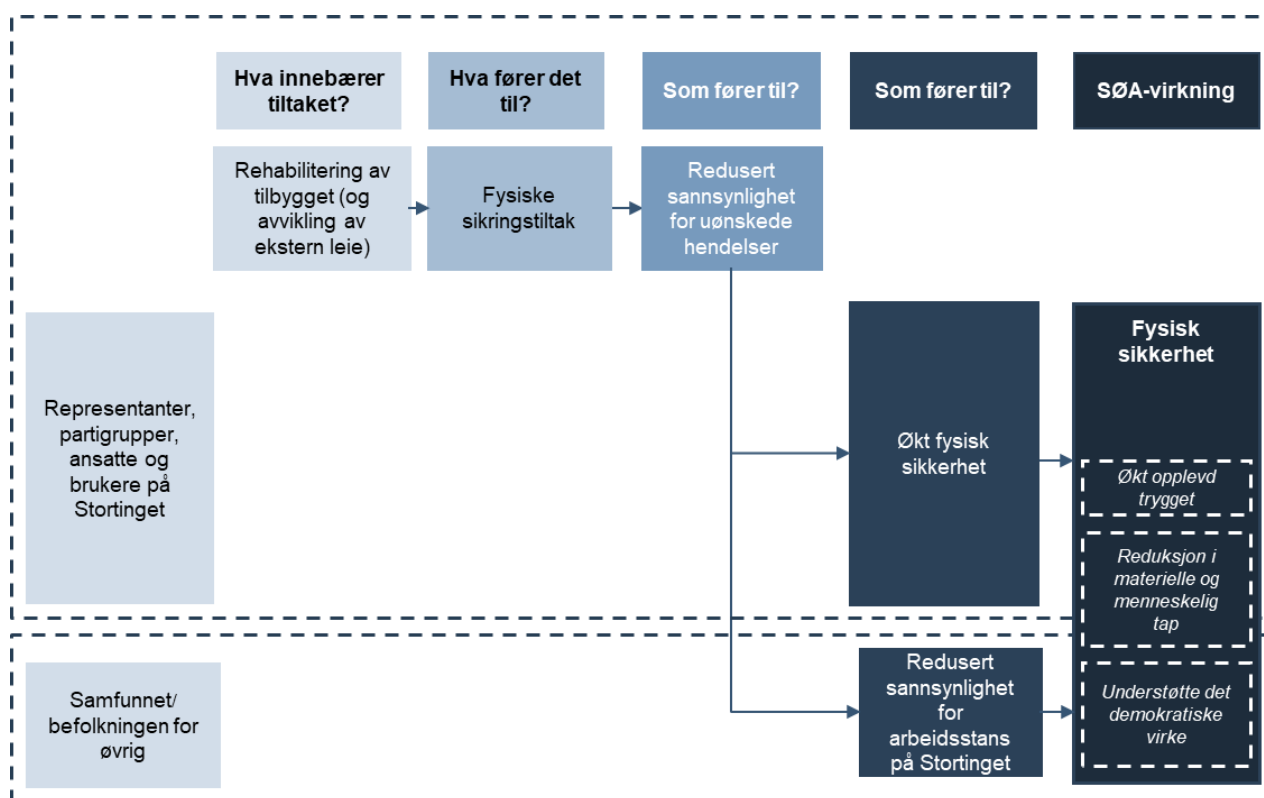
Uønskede hendelser kan eksempelvis være fysiske angrep på Stortinget (beskytning, eksplosjoner o.l.), røykutvikling og/eller at aktivister kommer seg inn i Stortingsbygningen. Risikoen ved uønskede hendelser består både av *sannsynligheten* for at hendelser inntreffer og *konsekvensen* dersom en hendelse først inntreffer.

Forbedret fysisk sikkerhet er i seg selv ikke en samfunnsøkonomisk virkning, men er utløsende for flere samfunnsøkonomiske virkninger: Forbedret sikkerhet kan gi 1) økt opplevd trygghet og økt faktisk trygghet for

de som har arbeidssted på Stortinget¹⁰ og besøkende, 2) redusert risiko for menneskelige og materielle tap og skader, og 3) lavere sannsynlighet for midlertidig arbeidsstans på Stortinget, som i ytterste konsekvens vil kunne påvirke muligheten til å utøve det demokratiske virke.¹¹

Fysisk og opplevd sikkerhet for ansatte og brukere er viktig for at de vil ønske å sitte på Stortinget, som i ytterst konsekvens kan påvirke politikernes vilje til å stille til valg. Fysisk sikkerhet har altså både en direkte virkning for ansatte og brukere av Stortinget (primært), men også for befolkningen for øvrig (sekundært). I likhet med KVUen behandler vi virkningene av økt sikkerhet for begge disse gruppene. Årsak-virkningskjeden for virkningen «fysisk sikkerhet» er illustrert i figuren under.

Figur 8-1: Årsak-virkningsdiagram for den ikke-prissatte virkningen "Fysisk sikkerhet"

Vurdering av virkningene:

Fysisk sikkerhet har etter vår vurdering høy enhetsverdi og hele samfunnet blir etter vår vurdering indirekte påvirket av at ansatte, representanter og besøkende som oppholder seg i tilbygget er trygge og opplever å være trygge. Det er derfor også mange som blir berørt.

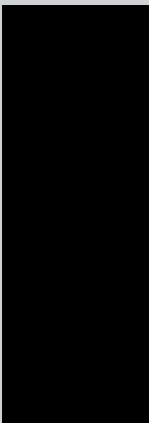
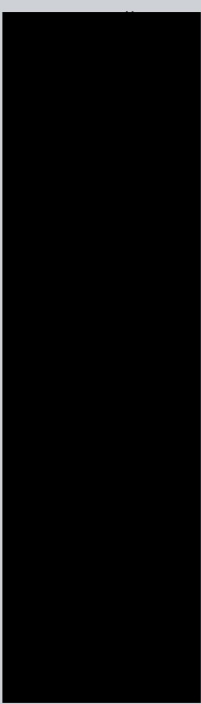
Vi vurderer virkningen i konseptene i spennet ingen/ubetydelig til middels positiv. Bakgrunnen for at vi ikke vurderer nytten av fysisk sikkerhet i konseptene som høyere, er at tiltakene etter vår forståelse fører til relativt små forbedringer i Stortingets fysiske sikkerhet. Vi har ikke kjennskap til det konkrete innholdet i sikkerhetsvurderingene og sikringstiltakene som gjennomføres i konseptene, da dette er gradert informasjon. Vi

¹⁰ Dette gjelder Stortingsrepresentanter, ansatte i partigruppene og administrativt ansatte.

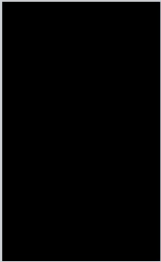
¹¹ En uønsket sikkerhetshendelse også kan ha effekter på omdømme til Stortinget/tilliten til Stortinget, men denne virkningen er behandlet som en egen ikke-prissatt virkning. Se virkningen «Omdømme». Materielle tap og skader vil også kunne påvirke kulturminnene i bygningsmassen. Effekt på kulturminner er vurdert i en egen ikke-prissatt virkning, se «Verdi av kulturminner».

har basert våre vurderinger på overordnet informasjon fra Statsbygg og Stortingets administrasjon. Tabellen under gir en oversikt over våre vurderinger av den ikke-prissatte virkningen «Fysisk sikkerhet».

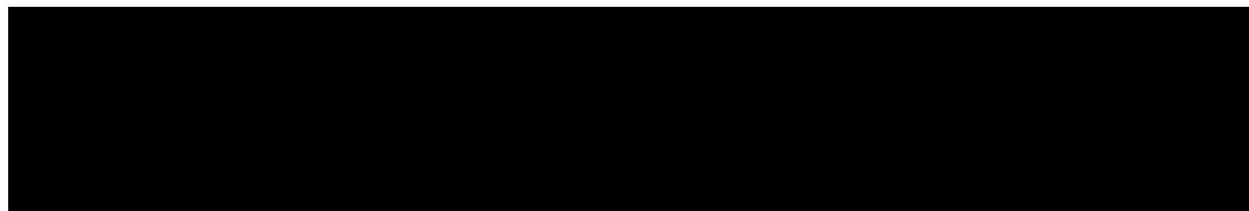
Tabell 8-9: Sammenstilling av vurderinger av tiltakenes virkning på fysisk sikkerhet

Fysisk sikkerhet	KVU Null	K1 Rehabiliter	K2 Rehabiliter og funksjonelt	K3A Integrert samlet	K3B Integrert spredt
Vurdering	Ingen/ubetydelig	Liten positiv	Middels positiv	Middels positiv	Middels positiv
Rangering	5	4	1	1	1
Tiltak som påvirker fysisk sikkerhet i tilbygget					
Hvor mange blir påvirket?	Relativt få personer blir direkte påvirket, det gjelder i hovedsak de som oppholder seg i tilbygget (ansatte, representanter og besøkende). I tillegg har samfunnet for øvrig nytte av at Stortinget er tilstrekkelig sikret, for å understøtte det demokratiske virke.				
Enhetsverdi	Vi vet fra terrorangrepet 22. juli at oppbyggingskostnadene ved regjeringskvartalet er svært høye. Selv med mindre materielle skader, vil en eventuell oppbyggingskostnad være høy på tilbygget. Verdien av et statistisk liv er verdsatt til om lag 30 millioner 2012-kroner (om lag 55 millioner 2024-kroner). Vår vurdering er at samfunnet har høy betalingsvilje for å unngå både materielle skader og tap av menneskeliv. Enhetsverdien av opplevd trygghet for ansatte som oppholder seg Stortingets bygningsmasse er sannsynligvis høy, men ukjent. En studie av Nissen m.fl. (2020) finner imidlertid at økt opplevd trygghet blant statlige ansatte, ett og to år etter terrorbombingen 22.juli, reduserer sykefraværet med 30 prosent.				

¹² Blant annet er sikkerhetskontrollen trangt utformet som gjør at den er uoversiktlig under de største høringene med mange besøkende.

Fysisk sikkerhet	KVU Null	K1 Rehabiliteret	K2 Rehabiliteret og funksjonelt	K3A Integrert samlet	K3B Integrert spredt
	Redusert opplevd sikkerhet blant ansatte etter en terrorhendelse kan derfor ha ugunstige konsekvenser på folkehelsen. Vi har vurdert enhetsverdien til høy .				
Påvirkning per berørt	Ingen/ubetydelig. 	Liten forbedring, 	Middels forbedring, 		
Utvikling over tid	Virkningen av tiltakene er forventet å inntreffe etter byggeperioden (ved åpning i 2032) og forventes å gjelde over hele levetiden. Som påpekt i KVUen kan effekten tilta i styrke dersom sikkerhetstrusselen øker i fremtiden og vice versa. Virkningen er forventet å utvikle seg likt i alle konseptene. Det er grunn til å tro at opplevelsen av trygghet vil variere over tid, og avhenge av hendelser. Jo lenger tid siden en alvorlig hendelse som hver enkelt opplever relevant for sin sikkerhet, jo mindre antas den å påvirke. Dette kan gjelde hendelser både i Norge og i andre land. Den faktiske risikoen for uønskede hendelser vil trolig også variere over tid, og henge sammen med endringer i sikkerhetspolitiske situasjon og trusselbilde.				
Usikkerhet	Det er liten usikkerhet knyttet til antall berørte og enhetsverdi, men det er stor usikkerhet tilknyttet påvirkning per berørt. Virkningen utløses av redusert risiko for uønskede hendelser. Det er utfordrende å vurdere hvordan tiltakene påvirker sannsynligheten for at uønskede hendelser inntreffer og deretter hvor stor konsekvensen av en slik hendelse kan bli. Dette kommer av at de foreslåtte sikkerhetstiltakene er gradert informasjon som kvalitetssikrer ikke har hatt tilgang til, og vi lener oss i stor grad på de vurderingene som er gjort i KVUen. Dette innebærer at virkningen både kan bli høyere og lavere enn hva vi legger til grunn, men trolig vil den ikke skifte fortegn. Samlet vurderer vi derfor at det er stor usikkerhet knyttet til denne virkningen.				

Informasjonssikkerhet

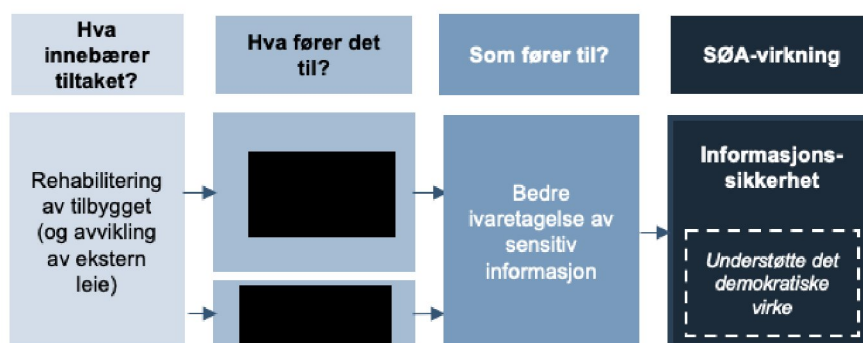

Styrket informasjonssikkerhet er i seg selv ikke en samfunnsøkonomisk virkning, men styrket informasjonssikkerhet vil redusere risikoen (både sannsynlighet og konsekvens) for vellykkete etterretnings- og påvirkningsaksjoner. Sammenlignet med nullalternativet hvor det ikke gjøres noen grep for å styrke

¹³ Informasjonssikkerhetsbrudd og økt risiko for etterretning- og påvirkningsaksjoner kan også påvirke tillitten til Stortinget. Dette er behandlet under ikke-prissatte virkningen «Omdømme».

informasjonssikkerheten, vil tiltakene understøtte og styrke det demokratiske virke. Dette er den samfunnsøkonomiske virkningen som informasjonssikkerhetstiltakene utløser. Årsaks-virkningskjeden er illustrert i figuren under.

Figur 8-2: Årsaks-virkningskjede for den ikke-prissatte virkningen «Informasjonssikkerhet»

Vurdering av virkningene

Tiltakene reduserer risikoen for påvirknings- og etterretningsaksjoner, hvor konsekvensen kan være at aktørene lykkes med å skade demokratiet og/eller Stortingsrepresentanter/enkeltgrupper av politikere. Dette påvirker hele samfunnet, og vi anser enhetsverdien som høy.

Vi vurderer virkningen i konseptene i spennet ingen/ubetydelig til liten positiv. Bakgrunnen for at vi ikke vurderer nytten av styrket informasjonssikkerhet i konseptene som høyere, er at tiltakene etter vår vurdering fører til små forbedringer i informasjonssikkerheten på Stortinget.

Tabell 8-10: Sammenstilling av vurderinger av tiltakenes virkning på informasjonssikkerhet

Informasjonssikkerhet	KVU Null	K1 Rehabiliterert	K2 Rehabiliterert og funksjonelt	K3A Integrerte kjernefunksjon er samlet	K3B Integrerte kjernefunksjon er spredt
Vurdering	Ingen/ubetydelig	Ingen/ubetydelig	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv
Rangering	2	2	1	1	1

Informasjon s-sikkerhet	KVU Null	K1 Rehabilitert	K2 Rehabilitert og funksjonelt	K3A Integrerte kjernefunksjon er samlet	K3B Integrerte kjernefunksjon er spredt
Tiltak som påvirker informasjons- sikkerhet					
Hvor mange blir påvirket?	Samfunnet som helhet har nytte av at fortrolig informasjon ikke kommer på avveie. Det samme har ansatte og representanter som behandler fortrolig informasjon.				
Påvirkning per berørt	Ingen/ubetydelig.		Liten forbedring.		
Enhetsverdi	Vi har ikke funnet relevante verdsettingsstudier som kan belyse verdien av styrket informasjonssikkerhet. Samtidig vil et dataangrep eller andre uønskede etterretnings- og påvirkningsaksjoner ha store negative konsekvenser på demokratiet, og vår vurdering er at det trolig er høy betalingsvillighet for å unngå dette. Vi har derfor vurdert enhetsnytt til høy i alle konsept.				
Utvikling over tid	Ikke relevant.		Denne virkningen er forventet å inntreffe etter byggeperioden (ved åpning) og forventes å gjelde i hele analyseperioden. Som påpekt i KVUen kan effekten tilta i styrke dersom sikkerhetstrusselen øker i fremtiden. Virkningen er forventet å utvikle seg likt i alle de tre konseptene. Virkningen kan bli mer relevant dersom det blir større behov for graderte møterom i fremtiden, blant annet fordi tilbygget i nullalternativet over tid stenges for bruk.		
Usikkerhet	Ikke relevant		Det er middels usikkerhet knyttet til denne virkningen. Vi vurderer at det er størst usikkerhet knyttet til påvirkning per berørt. Dette kommer av at vi ikke har innsyn i de graderte dokumentene som ligger bak foreslåtte tiltak i informasjonssikkerhet. Vi vurderer også at det er noe større usikkerhet knyttet til K3A og K3B som følge av at offentlige høringssaler integreres med øvrige parlamentariske kjernefunksjoner, som isolert sett kan dra ned virkningen.		

Omdømme/tillit til Stortinget

Omdømme og tillit til Stortinget spiller en avgjørende rolle i opprettholdelsen av et velfungerende demokrati. Stortinget, i sin rolle som lovgivende makt i Norge, representerer folket og er ansvarlig for å utforme lover og politikk som påvirker samfunnet. Når befolkningen har tillit til Stortinget, styrkes troen på demokratiske prosesser og institusjoner. Dette er essensielt for å sikre offentlig engasjement og deltakelse i politiske prosesser samt oppslutning til valg og beslutninger som tas. Dette er grunnleggende for et velfungerende demokratisk virke.

Omdømme/tillit til Stortinget er dermed ikke en samfunnsøkonomisk virkning i seg selv, men tiltak som styrker omdømmet/tilliten til Stortinget vil bidra til å forsterke det demokratiske virke. Dette er en samfunnsøkonomisk virkning. I det følgende har vi forenklet kommunikasjonen ved å kalle sluttvirkningen for omdømme/tillit til Stortinget.

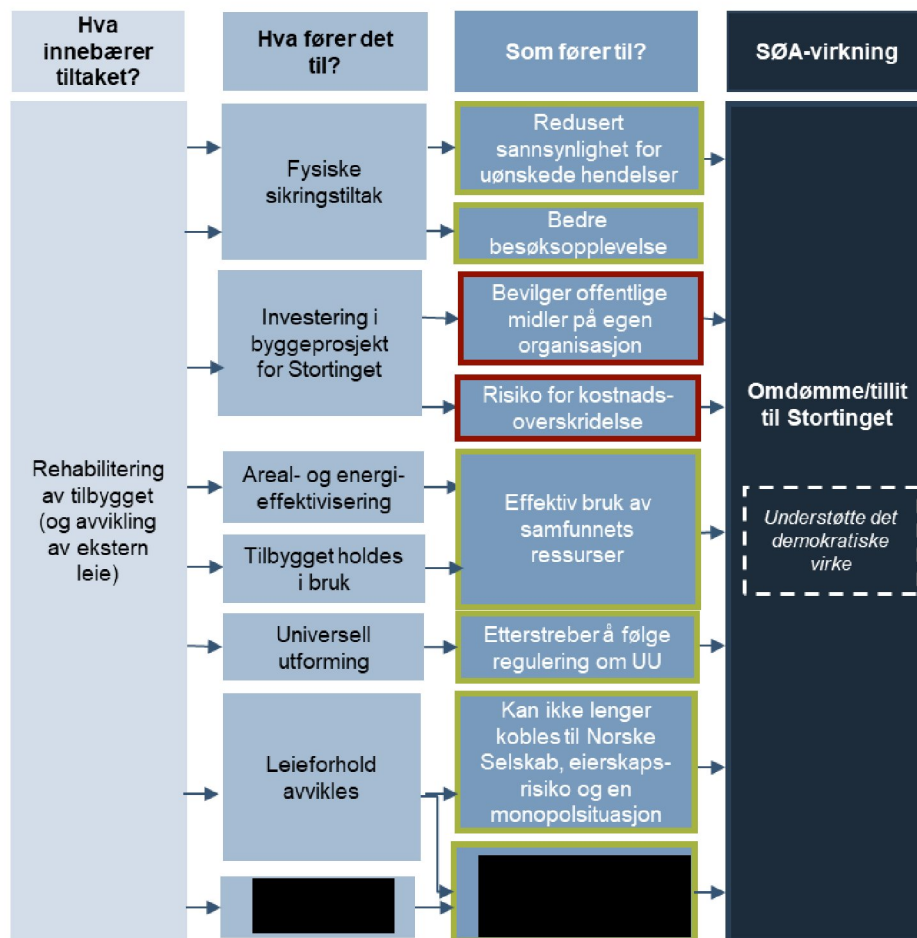
Identifiserte egenskaper ved konseptene som driver virkningen: Tiltakene har flere egenskaper som etter vår vurdering påvirker omdømmet/tilliten til Stortinget. Disse kan oppsummeres i følgende kulepunkter:

- **Fysiske sikringstiltak** reduserer sannsynligheten for uønskede sikkerhetshendelser som kan styrke omdømmet til Stortinget. Dette kommer av at uønskede sikkerhetshendelser kan skape et inntrykk i befolkningen av at Stortinget ikke klarer ivareta verdiene som Stortinget forvalter på vegne av borgerne. Slike hendelser kan også skape mye negativ medieoppmerksomhet. Sikringstiltakene [REDACTED] kan bidra til økt opplevelse av åpenhet og tilgjengelig for befolkningen og besøkende. Dette kan påvirke omdømmet til Stortinget positivt.
- **Investerings i et byggeprosjekt** kan i seg selv påvirke omdømmet på to måter. For det første har investeringen en alternativkostnad, som vil si at investeringen kunne vært benyttet til noe annet (sykehus, skoler o.l.). Dette gjelder alle offentlige investeringer, men omdømmerisikoen kan øke ved at Stortinget bevilger offentlige midler på egen organisasjon. For det andre innebærer investeringen i byggeprosjektet en risiko for kostnadsoverskridelse. Stortinget har tidligere erfart hvordan slike kostnadsoverskridelser kan påvirke omdømme, særlig gjennom det mye omtalte byggeprosjektet Prinsens gate 26 («Stortingsgarasjen»).
- **Areal- og energieffektivisering** bidrar til mer effektiv bruk av samfunnets ressurser, som kan påvirke omdømmet til Stortinget. Gjennom energi- og arealeffektiviseringstiltak viser Stortinget at de ikke sløser i egen drift og dermed forvalter samfunnets ressurser på en effektiv måte. Dette kan styrke omdømmet.
- I fravær av investeringstiltak er det **økende sannsynlighet for at deler av eller hele tilbygget må stenge for bruk** i løpet av analyseperioden på 60 år, noe som kan påvirke omdømmet til Stortinget negativt. Mer konkret kan det være en negativ virkning på omdømmet ved at Stortinget, med sin demokratiske, kulturelle og nasjonale posisjon, lar egen bygningsmasse midt i Oslo sentrum forfalle over tid og til slutt stå ubrukt. I tillegg er dette lite effektiv bruk av samfunnets ressurser.
- **Universell utforming** kan påvirke omdømmet til Stortinget direkte. Tiltakene viser omverden at Stortinget etterstreber å følge egne reguleringer om universell utforming, slik Stortinget selv har pålagt andre aktører i samfunnet.
- **Leieforholdet** påvirker omdømme gjennom to kanaler. For det første kan leieforholdet ha en omdømmerisiko i seg selv: lokalene leies av Norske Selskab¹⁴, man å stå i en potensiell monopolsituasjon ved utløp av dagens leiekontrakt og Stortinget har ikke kontroll over fremtidige eiere. Dette kan resultere i omdømmetap. [REDACTED]

¹⁴ En herrekubb for høytstående personer i norsk næringsliv.

I årsak-virkningskjeden under, har vi illustrert dette.

Figur 8-3: Årsaks-virkningskjede for den ikke-prissatte virkningen «Omdømme». Kanaler som påvirker omdømme positivt er markert i grønt, mens negative er markert i rødt.

Vurdering av virkningen:

Styrket omdømme/tillit til Stortinget har etter vår vurdering høy enhetsverdi. Dette kommer av at samfunnet har høy betalingsvilje for at Stortinget kan utøve sin rolle som lovgivende statsmakt på en tillitsfull og effektiv måte, gjennom tiltak som bidrar til å redusere omdømmerisikoen som følger av Stortingets drift.

Vi vurderer virkningen i konseptene i spennet middels positiv til stor positiv, sammenlignet med nullalternativet. Foreslåtte tiltak i konsept 3A og 3B vurderer vi til å ha stor positiv virkning på omdømme/tillit til Stortinget. Dette skyldes at leieforholdet avvikles i sin helhet, sikkerheten styrkes (både fysisk og informasjonssikkerhet), arealeffektiviteten øker, krav til UU følges, tilbygget holdes åpent over hele analyseperioden, og inngangspartiet forbedres for besøkende. Omdømmeeffekten av Stortingets relativt store investering med risiko for kostnadssprekk bidrar til å gjøre effekten «stor» og ikke «meget stor».

I KVU Null, K1 og K2 har vi vurdert at foreslåtte tiltak vil gi opphav til en middels positiv virkning på omdømmet. Dette kommer hovedsakelig av at tiltakene sikrer at tilbygget kan holdes åpent over hele levetiden. Dersom tilbygget er nødt til stenges for bruk som følge av manglende vedlikehold, mener vi at dette vil gi utslag i en vesentlig negativ omdømmeeffekt som forklart over. I tillegg vil tiltak som utbedring av UU bidra positivt inn på alle disse tre konseptene. Det er forskjeller i tiltak mellom konseptene som påvirker omdømmet ulikt, som for eksempel sikkerhetstiltak og størrelse på leieforhold, men vi mener de ikke er tilstrekkelig til å differensiere på virkningen mellom de tre konseptene. Som for konsept 3A og 3B, er det også her en potensiell negativ omdømmerisiko ved en relativt stor investering til Stortinget. Vi har derfor vurdert virkningen til å være middels positiv for alle tre konseptene.

Tabell 8-11: Sammenstilling av vurderinger av tiltakenes virkning på omdømme

Omdømme	KVU Null	K1 Rehabiliter	K2 Rehabiliter og funksjonelt	K3A Integrerte kjernefunksjoner samlet	K3B Integrerte kjernefunksjoner spredt
Vurdering	Middels positiv	Middels positiv	Middels positiv	Stor positiv	Stor positiv
Rangering	4	4	3	1	1
Tiltak som påvirker omdømme	- Investeringskostnad (minimum) (minimalt) - Lav areal-effektivisering og avvikling av leie (avvikling av P25) - Tilbygget holdes i bruk - HC-toalett	Som i KVUNull, i tillegg til: - Ytterligere UU-tilpasninger - Energi-effektivisering	Som i K1, i tillegg til: - Areal-effektivisering (middels) - Deler av leieforholdet avvikles (1. etg. leies fortsatt)	Som i K2, i tillegg til: - Leieforholdet avvikles i sin helhet - Areal-effektivisering (høy)	Som i K3A, men kjernefunksjonene er spredt
Hvor mange blir påvirket?	Hele/stor del av befolkningen				
Påvirkning per berørt	Middels forbedring. Den sterkeste driveren for positiv påvirkning i disse alternativene er at tilbygget holdes åpent og i drift over hele analyseperioden. Dette vurderer vi som viktig for omdømmet til Stortinget. Forbedringene i sikkerhet (både fysisk og informasjonssikkerhet) bidrar til å redusere omdømmerisikoen. Det samme gjør arealeffektivisering, forbedring av UU og inngangsparti, samt avvikling av deler av leieforholdet. Investeringskostnaden i seg selv, og risiko for kostnadssprekk, trekker i motsatt retning og representerer en potensiell økt omdømmerisiko, men denne virkningen anser vi ikke til å overveie de positive virkningene nevnt over.			Stor forbedring. I konsept 3A og 3B avvikles i tillegg leieforholdet i sin helhet. Det vurderer vi at reduserer omdømmerisikoen betydelig. Arealeffektiviteten er også høyest i disse konseptene, det samme er sikkerhetsnivået. Investeringskostnaden er noe større i disse konseptene, men etter vår vurdering mer enn oppveier de positive virkningene for dette.	

Omdømme	KVU Null	K1 Rehabiliter	K2 Rehabiliter og funksjonelt	K3A Integrerte kjernefunksjoner samlet	K3B Integrerte kjernefunksjoner spredt
	Det er forskjell i ambisjonsnivå på tiltakene i disse tre konseptene, men vi mener over levetiden at dette ikke er tilstrekkelig til å skille på vurderingen mellom dem.				
Enhetsverdi	Omdømme til Stortinget er avgjørende for å understøtte det demokratiske virket, som det trolig er høy betalingsvillighet i samfunnet for å støtte oppunder. Vi har derfor vurdert enhetsnytt til høy. Forskningslitteratur viser at samfunn med høy tillit får samfunnsøkonomiske gevinster i form av blant annet økt effektivitet i det økonomiske systemet (lite korrupsjon, low cost of business) og økt evne til å inndra skatter.				
Utvikling over tid	Virkningen er forventet å inntreffe idet byggeperioden starter (2029), da omdømme også er knyttet til byggeprosjektet i seg selv. Samtidig vil effekten kunne avta noe over tid da omdømme på lang sikt også vil kunne påvirkes av andre forhold enn de som er tilknyttet investeringsprosjektet isolert sett. Virkningen kan også bli mer relevant over tid da det vil være mer nærstående med en stenging av tilbygget i nullalternativet. Avhengig av når tilbygget må stenges i KS1 Null, vil omdømmevirkningen kunne slå inn raskere som følge av foreslåtte tiltak i konseptene sikrer at tilbygget holdes åpent/er i drift.				
Usikkerhet	Det er knyttet noe usikkerhet til investeringskostnaden sin innvirkning på omdømmet til Stortinget. Dette må ikke nødvendigvis slå negativt ut på omdømmet, for pengene som bevilges er til tiltak som er samfunnsøkonomisk lønnsomme å gjennomføre.		Større usikkerhet ved investeringskostnaden, fordi tiltakene er mer omfattende og investeringskostnaden større.		

Effektivitet og kvalitet i arbeidet

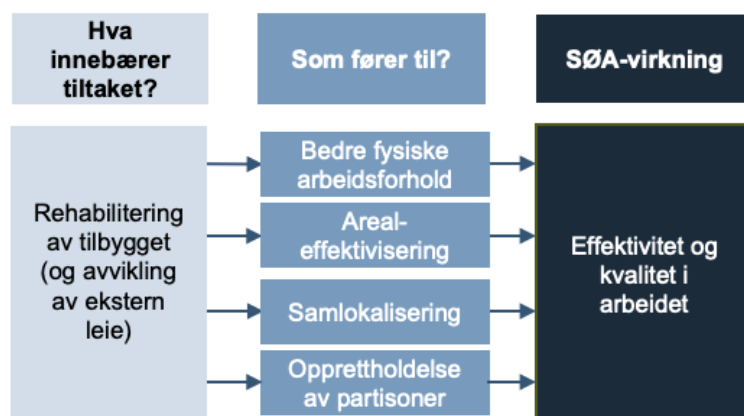
Identifiserte egenskaper ved konseptene som driver virkningen: Det er fire egenskaper med konseptene som etter vår vurdering driver virkningen effektivitet og kvalitet i arbeidet. Disse kan oppsummeres i følgende kulepunkter:

- De fysiske arbeidsforholdene i lokalene.** Det er i KVUen identifisert svakheter ved arbeidsforholdene i form av dårlig luftkvalitet og temperaturregulering, samt sannsynlighet for økt hyppighet og varighet på driftsstans fremover. Dette skyldes at det tekniske anlegget i tilbygget er utdatert (spesielt VVS og EL). Dårlig innelima kan påvirke kvaliteten og effektiviteten i arbeidet i tilbygget i negativ retning og gjøre de ansatte mindre produktive.
- Arealeffektivisering.** Høyere arealeffektivitet i form av mindre arbeidsplassrelatert areal per person vil påvirke bekvemmelighet og muligheten til å gjøre løpende avklaringer, «ad-hoc»-møter og fortrolige samtaler, som er trukket frem som en fordel i behovsanalysen. Det er særlig trukket frem nytten av dedikert partisoner på effektivitet og kvalitet i arbeidet. Endring av dette gjennom foreslått tiltak i konseptene kan gi en ulempe.

3. **Integrerte kjernefunksjoner.** I dag er komitérom og høringssaler spredt i eid og leid bygningsmasse. Tiltak i konseptene som søker å tilbakeføre disse i eid bygningsmasse, kan gi seg utslag i redusert tid brukt til å forflytte seg mellom bygninger for representanter og ansatte (samlokalisering). Dette kan gi opphav til effektiviseringsgevinster.
4. **Opprettholdelse av partisonene.** I alle konsepter er det antatt at tiltakene vil sikre at partisonene kan opprettholdes. I KS1 Null, vårt nye nullalternativ, vil dette være krevende å opprettholde over levetiden. Bakgrunnen for dette er at ansatte i tilbygget vil måtte plasseres i øvrig bygningsmasse etter hvert som deler eller hele tilbygget må stenges av som følge av manglende investeringer i tekniske installasjoner.

I årsak-virkningskjeden under, har vi illustrert dette.

Figur 8-4: Årsaks-virkningskjede for den ikke-prissatte virkningen «Effektivitet og kvalitet i arbeidet»

Vurdering av virkningene:

Etter vår vurdering er det en liten positiv virkning på effektivitet og kvalitet i arbeidet i samtlige konsepter. Bakgrunnen for at vi ikke skiller mellom konseptene til tross for at tiltaksnivået varierer, og påvirkning per berørt dermed er ulik, er at det er relativt få personer som påvirkes. Virkningen tilfaller hovedsakelig representanter og ansatte i administrasjonen og i partigruppene. I tillegg vurderes enhetsverdien som lav/middels. Dette gjør det krevende å skille mellom konseptene. Tiltak i konseptene som fremmer effektivitet og kvalitet i det parlamentariske arbeidet kan ha en positiv virkning for samfunnet for øvrig. Denne virkningen er imidlertid vurdert å være svært liten, og er derfor ikke videreført i analysen. Våre vurderinger er oppsummert i tabellen nedenfor.

Tabell 8-12: Sammenstilling av vurderinger av tiltakenes virkning på effektivitet og kvalitet i arbeidet

Effektivitet og kvalitet i arbeidet	KVU Null	K1 Rehabilert	K2 Rehabilert og funksjonelt	K3A Integrerte kjernefunksjoner samlet	K3B Integrerte kjernefunksjoner spredt
Vurdering	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv
Rangering	1	1	1	1	1

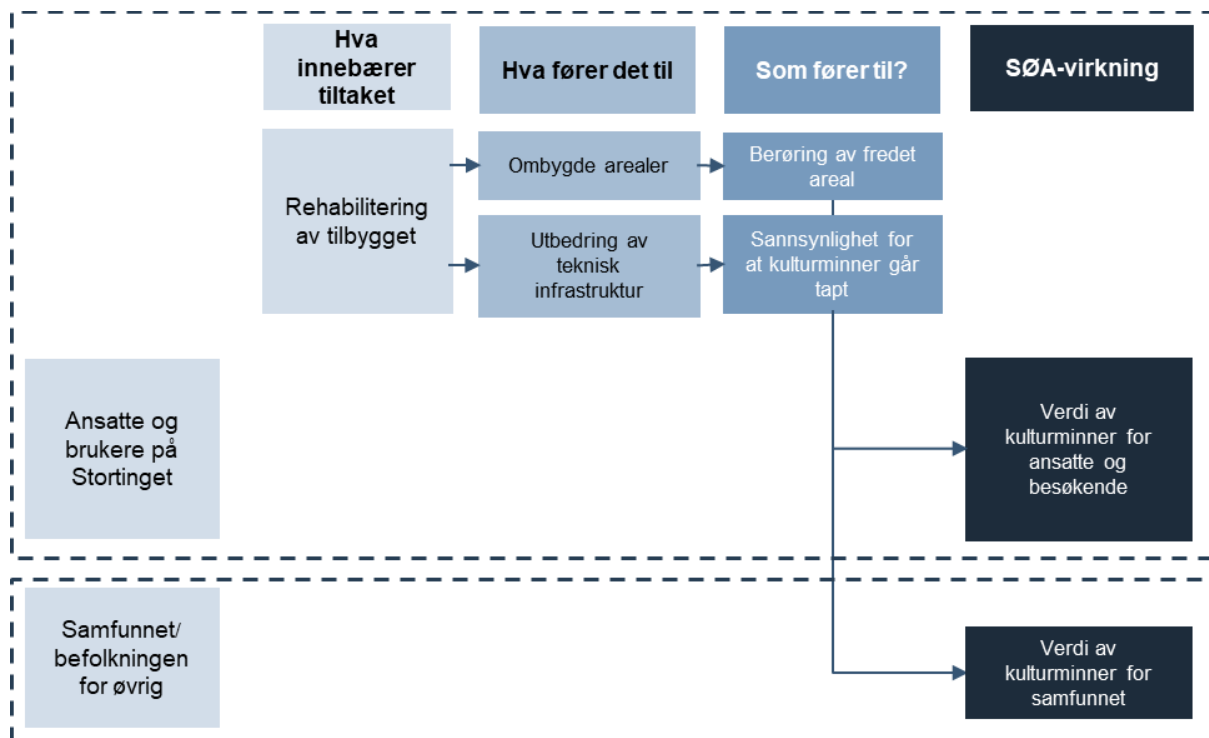
Tiltak som påvirker effektivitet og kvalitet i arbeidet	- Bedre fysiske arbeidsforhold (utbedring av VVS, EL og brann) - Opprettholdelse av partisoner	Som i KVV Null	Som i K1, i tillegg til: - Areal-effektivisering (middels) - Samlokalisering av kjernefunksjoner (middels)	Som i K2, i tillegg til: - Ytterligere arealeffektivisering (høy) - Samlokalisering av kjernefunksjoner (høy)	Som i K3A, i tillegg til: - Teknisk tilstand i berørte arealer i Nedre Voll gate 20 utbedres også.
Hvor mange blir påvirket?	Ansatte i administrasjonen, i partigruppene og representanter. De som arbeider i tilbygget og administrasjonen blir mest påvirket.				
Påvirkning per berørt	Liten forbedring for de som arbeider på Stortinget som følge av bedre fysiske arbeidsforhold og opprettholdelse av partisoner i samtlige konsept. I K2, K3A og K3B er det også en påvirkning fra arealeffektivisering. Dette gir både mindre areal per person (negativt) og samlokalisering av kjernefunksjoner (positivt). Nettovirkningen er dermed uklar.				
Enhetsverdi	Lav/middels. Det er utfordrende å kvantifisere verdien av bedret inneluft, men Arbeidstilsynet (2024) viser til at feltstudier og eksperimentelle studier har vist at god ventilasjon og luftkvalitet er viktig for helse, trivsel og arbeidsevne. Dårligere arbeidsforhold kan redusere produktiviteten per ansatt som opplever ubehag, men denne verdien er oppad begrenset.				
Utvikling over tid	Gradvis forbedring i arbeidsforhold over tid (forverring i KS1 Null fordi tilbygget er antatt at må stenges for bruk)				
Usikkerhet	Det er stor usikkerhet knyttet til denne virkningen. Det er særlig stor usikkerhet knyttet til påvirkning per berørt. Det er eksempelvis stor usikkerhet knyttet til når, om og hvor stor del av tilbygget som må stenges for bruk. Dette påvirker både mulighet for å opprettholde partisoner og arealeffektivisering. Dersom hele tilbygget i nullalternativet må stenges for bruk og ansatte må innplasseres i øvrig bygningsmasse, kan resultatet være at areal per person faktisk <i>øker</i> i samtlige konsept. Dersom store deler av tilbygget holdes i bruk over analyseperioden vil derimot areal per person reduseres i konseptene. Det er også to motstridende effekter av arealeffektivisering. I KVUen argumenteres det for at den negative virkningen av mindre areal per person (sammenlignet med KVV Null) kan utlignes av nyttegevinsten ved at kjernefunksjonene er mer samlet og at det går med mindre tid til forflytning. Dette er også en forutsetning det er knyttet stor usikkerhet til. Vi vurderer også at det er noe større usikkerhet knyttet til opprettholdelse av partisoner i K3A og K3B, på bakgrunn av at man har mindre samlet areal. Det fremkommer i dialog med både Stortinget og Statsbygg at det allerede i dag er krevende å få romfordelingen til å gå opp i forbindelse med nye Stortingsperioder. Dette vil trolig bli enda vanskeligere med mindre areal tilgjengelig. Vi vurderer også at det er noe usikkerhet knyttet til enhetsverdi. Det er utfordrende å vurdere hvordan de ansatte verdsetter bedre inneklima, samlokalisering, arealeffektivisering og partisoner.				

Verdi av kulturminner

Identifiserte egenskaper ved konseptene som driver virkningen: I KVUen blir det trukket frem at tilbygget skal behandles som fredet, selv om det av konstitusjonelle grunner ikke formelt kan fredes. Stortinget har utarbeidet en forvaltningsplan som fastsetter at bygningen skal behandles som om den var fredet, med involvering av Riksantikvaren ved endringer og ombygginger. Det er to hovedelementer som er sentrale i vurderingen av

hvorvidt konseptene påvirker verdien av kulturminner. Det første elementet er hvordan kulturminneverdiene påvirkes ved rehabilitering og ombygging. Det andre elementet er at kulturminnene sikres for fremtiden ved utbedret teknisk tilstand og økt brannsikkerhet. Dette er illustrert i figuren under.

Figur 8-5: Årsaks-virkningskjede for den ikke-prissatte virkningen «Verdi av kulturminner»

Vurdering av virkningene:

Samfunnet som helhet har nytte av at kulturminner ivaretas. Det er dermed mange som blir påvirket av tiltakene. Etter vår vurdering er også enhetsverdien høy, selv om det er tilbygget som omfattes av tiltakene og ikke selve Stortingsbygningen. Siden tiltakene også har en vesentlig påvirkning på ivaretagelse av kulturminnene vurderer vi denne virkningen som stor positiv. Heving av den tekniske tilstanden i tilbygget reduserer sannsynligheten for hendelser (eksempelvis brann eller vannlekkasje) i alle konseptene, som kan resultere i at kulturminner forringes eller går tapt. Det er grad av inngrep i bygningsmassen og direkte berøring av verneverdig areal i konseptene som i hovedsak skiller vurderingene fra hverandre. I KVU Null og ombyggingen i K1 berøres ikke fredet areal direkte. I K2, K3A og K3B reetableres komitérommene og tilbakeføres til sin opprinnelige funksjon. I disse konseptene berøres fredet areal direkte og noe av opprinnelige bygningsdeler vil gå tapt. Virkningen på verdien av kulturminner er derfor noe mindre i K2, K3A og K3B sammenlignet med KVU Null og K1. Vurderingene er oppsummert i tabellen nedenfor.

Tabell 8-13: Sammenstilling av vurderinger av tiltakenes virkning på verdi av kulturminner

Verdi av kulturminner	KVU Null	K1 Rehabiliter	K2 Rehabiliter og funksjonelt	K3A Integrerte kjernefunksjoner samlet	K3B Integrerte kjernefunksjoner spredt
Vurdering	Stor positiv	Stor positiv	Middels positiv	Middels positiv	Middels positiv
Rangering	1	1	2	2	2
Tiltak som påvirker verdi av kulturminner	VVS, el og brannssikkerhet utbedres og hever den tekniske tilstanden på tilbygget. Arealer som berøres behandles på riktig antikvarisk måte og antikvariske verdier opprettholdes.	Samme som i KVU Null. Ombygging av inngangspartiet berører i noen grad fredet areal.	Samme som i KVU Null. Ombygging til komitérom og kinosal berører i liten grad fredet areal. Komitérom tilbakeføres til opprinnelig bygningsmasse. Større ombygging av inngangspartiet i tilbygget som påvirker fredet areal.	Samme som i KVU Null. Ombygging til komitérom og høringssaler berører i liten grad hhv. fredet og vernet areal. Komitérom tilbakeføres til opprinnelig bygningsmasse. Større ombygging av inngangspartiet i tilbygget som påvirker fredet areal.	Samme som i K2. Høringssaler innlemmes i NV20. Inngangen i Nedre Vollgate 20 bygges om (132 m2). Komitérom tilbakeføres til opprinnelig bygningsmasse. Større ombygging av inngangspartiet i tilbygget som påvirker fredet areal.
Hvor mange blir påvirket?	Samfunnet som helhet har nytte av at kulturminner ivaretas. Direkte brukere av bygget er relativt få, men de blir noe sterkere påvirket.				
Påvirkning per berørt	Stor forbedring. Kulturminneverdiene i tilbygget ivaretas. Vi vurderer at mindre grad av inngrep som berører fredet areal vil ha en stor effekt på verdien av kulturminner da disse i større grad bevarer enn øvrige konsepter.		Middels forbedring. På den ene siden gjennomføres det en større ombygging av inngangspartiet i tilbygget som påvirker fredet areal. På den andre siden tilbakeføres komitérommene til opprinnelig bygningsmasse (tilbygget), noe som har en positiv nytteeffekt. I samtaler med Statsbygg fremkommer det at utformingen på komitérommene vil bli noe annerledes enn de var tidligere, slik at tilbakeføringsverdien er begrenset. Arealet som påvirkes er noe større i K3A enn i K2 og K3B, men ikke nok til å skille mellom konseptene.		

Enhetsverdi	Fredning eller vern av en bygning er et uttrykk for at samfunnet ønsker å bevare bygningen (Samfunnsøkonomisk analyse og NIKU, 2019). Hvor stor denne nytten er vil avhenge av bygg, og vil kunne knyttes til både bruks- og ikke-bruksverdier (se nærmere omtale i Menon (2017)). I Norge er det gjennomført verdsettingsstudier av spesifikke kulturminner. For eksempel finner Navrud og Strand (2002) en gjennomsnittlig betalingsvillighet for Nidarosdomen på 361 2003-kroner, mens Navrud og Axelsen (2003) finner en gjennomsnittlig betalingsvillighet for Bryggen i Bergen på 188 2003-kroner. Stortinget er et av landets viktigste bygg med høy nasjonal symbolverdi, og samfunnets betalingsvillighet for at disse kulturminnene bevares er trolig høy sammenlignet med andre bygg. I tråd med anslagene over, vurderer vi enhetsverdien til høy i samtlige konsept.
Utvikling over tid	Denne virkningen er forventet å inntreffe etter byggeperioden (ved åpning) og forventes å gjelde i hele analyseperioden. Effekten vil styrkes over tid, ettersom sannsynligheten for brann, vannlekkasjer og stenging av tilbygget øker over tid i KS1 Null.
Usikkerhet	Middels. Det er størst usikkerhet knyttet til enhetsverdien da det er utfordrende å anslå hvor mye hver innbygger er villig til å betale for ivaretagelse av kulturminneverdiene i tilbygget til Stortinget. Vi har lagt vekt på at tilbygget henger tett på hovedbygningen og at folk flest ikke skiller særlig mellom disse to byggene. Det er også noe usikkerhet knyttet til hvor stor innvirkning utbedringene som gjennomføres vil ha på kulturminnene, samt i hvor stor grad utbedring av teknisk tilstand påvirker sannsynligheten for ekstremhendelser.

Ulemper i byggefasen¹⁵

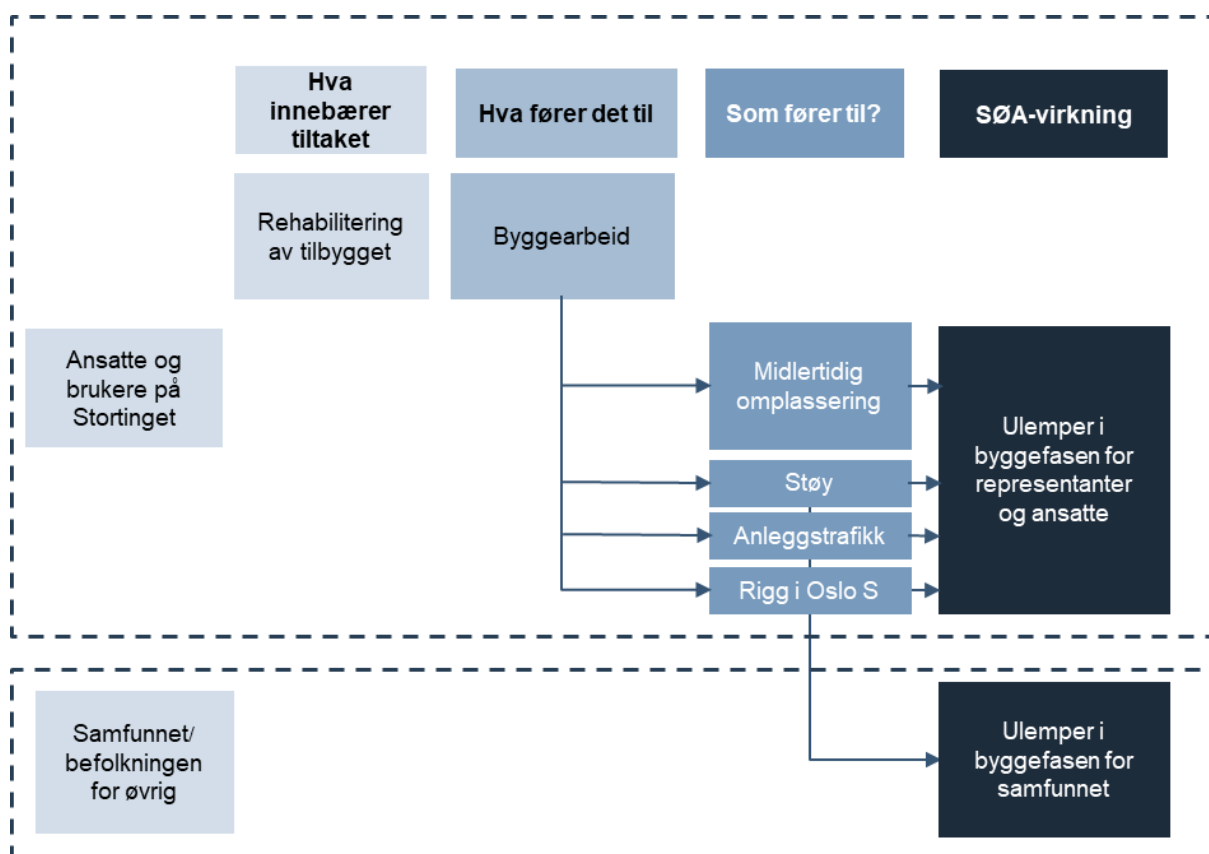
Indentifiserte egenskaper ved konseptene som driver virkningen: Byggeperioden vil gi negative konsekvenser for representanter og ansatte ved at de midlertidig må flytte ut av bygningsmassen som berøres og til lokaler i eid eller midlertidig leid bygningsmasse.¹⁶ Ulempen ved flytting til midlertidige lokaler vil også i noen grad påvirke andre brukere og besøkende av tilbygget og Nedre Voll gate 20, da adkomsten til stortingsbygningen blir noe begrenset av at tilbygget midlertidig stenges. Det er i KVUen vurdert at besøkende i mindre grad berøres av at inngangen i tilbygget stenges, da besøkende i dagens situasjon kun unntaksvis tas inn her.

Videre vil representanter, ansatte og lokalmiljøet påvirkes negativt av støy, anleggstrafikk, riggplass og andre forstyrrelser under anleggsperioden. Dette er illustrert i figuren under:

¹⁵ Merk at midlertidige leie- og flyttekostnader forbundet med et byggeprosjekt er hensyntatt i de prissatte virkningene.

¹⁶ Denne ulempen inntreffer også nullalternativet etter hvert som tilbygget må stenges, men er ikke relevant i byggeperiodens tre-års perspektiv. Tilbygget vil med stor sannsynlighet vil fungere som normalt i denne perioden. Ulempen knyttet til nedstenging av tilbygget i KS1 Null er fanget opp i «Effektivitet og kvalitet i arbeidet».

Figur 8-6: Årsaks-virkningskjede for den ikke-prissatte virkningen «Ulemper i byggefasen»

Vurdering av virkningene:

Isolert sett er påvirkningen stor negativ for alle berørte i alle konseptene i byggeperioden, da byggearbeidet vil bety støy fra byggearbeid og anleggstrafikk, samt redusert framkommelighet for representanter og ansatte på Stortinget og nærmiljøet. Ved et byggeprosjekt må også aktiviteten i tilbygget flyttes ut under anleggsperioden. Det er derfor en del som påvirkes, og enhetsverdien er høy. Samlet sett er virkningen relativt stor i byggeperioden. Samtidig vil representanter og ansatte og det parlamentariske arbeidet i stor grad skjermes da de mest støyende arbeidet vil foregå utenfor periodene med mest aktivitet. Dette kan imidlertid innebære at byggeperioden trekker ut i tid sammenlignet med andre prosjekter. Sett over analyseperioden på 60 år og sammenlignet med øvrige ikke-prissatte virkninger vil effekten derimot være liten, fordi ulempene er begrenset til byggeperioden. Vi har heller ikke grunnlag for å skille mellom konseptene i et 60-årsperspektiv. Vurderingene er oppsummert i tabellen under.

Tabell 8-14: Sammenstilling av vurderinger av tiltakenes virkning på ulemper i byggefasen

Ulemper i byggefasen	KVU Null	K1 Rehabiliter	K2 Rehabiliter og funksjonelt	K3A Integrerte kjernefunksjoner samlet	K3B Integrerte kjernefunksjoner spredt
Vurdering	Liten negativ	Liten negativ	Liten negativ	Liten negativ	Liten negativ
Rangering	1	1	1	1	1
Tiltak som påvirker ulemper i byggefasen	Aktiviteten i tilbygget må flyttes ut under byggeperioden. Støy, anleggs-trafikk og redusert fram-kommelighet for ansatte og nærmiljø.	Samme som i KVU Null.	Samme som i KVU Null.	Samme som i K2. Enkelte kontorarealer i Stortings-kvartalet berøres. Bygningsarbeider i to bygninger.	Samme som K2. Internforflytning i Nedre Voll gate 20. Ombygging av Nedre Voll gate 20 kan påvirke trafikken i noen grad. Bygnings-arbeider i to-tre bygninger.
Hvor mange blir påvirket?	Det er hovedsakelig representanter og ansatte på Stortinget, samt brukere og besøkende som påvirkes. De som bor og oppholder seg i området rundt Stortinget og byggeområdet vil også tidvis påvirkes av støy og anleggstrafikk.				
Påvirkning per berørt	Etter vår vurdering er påvirkningen per berørt i anleggsperioden stor. Sett over analyseperioden på 60 år vil likevel påvirkningen være liten.				
Enhetsverdi	Den norske litteraturen for verdsetting av støy omhandler i hovedsak trafikkstøy, og det er etter vår kjennskap ikke utarbeidet konkrete estimater for verdsetting av bygg- og anleggsstøy (Menon Economics, 2022). I mangel på relevante støyanslag foreslår Ibenholt m.fl. (2015) å benytte verdsettelsesfaktorer for jevn støy fra vegtrafikk. Støy i bygg- og anleggssektoren varierer imidlertid mye og er ofte svært uforutsigbar. I slike sammenhenger foreslås det å omregne impulsstøy til døgnekvivalenter for å kunne bruke støyanslagene fra vegsektoren (Ibenholt, Magnussen, Navrud, & Skjelvik, 2015). Støyberegninger i vegsektoren gjøres med metoder som er beskrevet i veilederen til T-1442 (Miljødirektoratet, 2021). Endringer i støynivå prissettes i Håndbok V712 med 352 kroner per dB, person og år (2020-kr) for utendørs støynivå over 55 dB, basert på en verdsettelsesstudie gjennomført for transportvirksomhetene (Statens Vegvesen, 2021). I tråd med anslaget over vurderer vi enhetsnyttens til høy. Anslaget hensyntar ikke øvrige negative virkninger (utenom støy) omfattet av virkningen.				
Utvikling over tid	Virkningen er forventet å inntreffe når anleggsperioden starter og forventes å gjelde i tre år fra byggestart. Virkningen vil derfor ha en mer begrenset varighet enn de øvrige ikke-prissatte virkningene.				
Usikkerhet	Usikkerheten er vurdert til å være lav for alle konsepter. Det er noe usikkerhet knyttet til enhetsverdien av virkningen og hvordan byggearbeidet vil påvirke det parlamentariske arbeidet, men dette vil ikke ha vesentlig innvirkning på vurderingen av virkningen grunnet den begrensede virkningsperioden.				

8.2.5 Samlet vurdering av samfunnsøkonomisk lønnsomhet

Tabellen nedenfor oppsummerer de samfunnsøkonomiske virkningene relativt til nullalternativet for konseptene.

Tabell 8-15: Samletabell over prissatte og ikke-prissatte virkninger med rangering. Prissatte virkninger er neddiskontert over analyseperioden, målt som forventningsverdier eks. mva., millioner 2023-kroner (avrundet)

	KS1 Null	KVU Null	K1	K2	K3A	K3B
Prissatte virkninger						
Sum prissatte virkninger	-1 030	-1 540	-1 690	-1 490	-1 440	-1 590
Prissatt netto nytte - endring fra nullalternativet	0	- 510	- 660	- 460	- 410	- 560
Rangering av prissatte virkninger	1	4	6	3	2	5
Ikke-prissatte virkninger						
Fysisk sikkerhet	0	Ingen/ubetydelig	Liten positiv	Middels positiv	Middels positiv	Middels positiv
Informasjonssikkerhet	0	Ingen/ubetydelig	Ingen/ubetydelig	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv
Omdømme	0	Middels positiv	Middels positiv	Middels positiv	Stor positiv	Stor positiv
Effektivitet og kvalitet i arbeidet	0	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv
Verdi av kulturminner	0	Stor positiv	Stor positiv	Middels positiv	Middels positiv	Middels positiv
Ulemper i byggefasen	0	Liten negativ	Liten negativ	Liten negativ	Liten negativ	Liten negativ
Rangering av ikke-prissatte virkninger	6	5	4	3	1	1
Samlet rangering	6	4	4	2	1	2

Oppsummert viser tabellen at basert på de prissatte virkningene, har alle de analyserte konseptene en negativ netto nåverdi sammenlignet med nullalternativet. Konsept 3A har de laveste prissatte kostnadene relativt til nullalternativet og sammen med K3B de største ikke-prissatte virkningene. For at konsept K3A skal være samfunnsøkonomisk lønnsomt må de ikke-prissatte nyttevirkingen være verdt minst 410 millioner kroner i nåverdi over levetiden til konseptet. Dette tilsvarer en årlig annuitet på 21 millioner kroner. Det vil si at hver innbygger over 18 år må være villig til å betale 5 kroner årlig. Dette vurderer vi som sannsynlig.

Vi har rangert K3B og K2 på andre plass og opplever å ikke ha faglig grunnlag for å skille mellom de to konseptene. Dersom forskjell i virkingen på omdømme er verdt over 100 millioner kroner i netto nåverdi, er K3B mer lønnsomt enn K2. Dette er imidlertid svært krevende å vurdere og usikkerheten er stor. Som tidligere beskrevet er det større usikkerhet knyttet til omdømmerisiko jo høyere investeringen er – og investeringskostnaden er høyest i K3B. Vi vurderer det imidlertid som sannsynlig at både K2 og K3B er samfunnsøkonomisk lønnsomme – da dette tilsvarer en årlig annuitet per innbygger over 18 på 5 kroner (K2) og 7 kroner (K3B).

Videre har vi rangert KVU Null og K1 på fjerdeplass. KVU Null har noe lavere prissatte kostnader, men K1 har større ikke-prissatte virkninger. Dersom forskjellen i sikkerhetsvirking mellom konseptene er verdt over 150

millioner er K1 mer lønnsomt enn KVU Null. Dette er svært krevende å vurdere, særlig da vi ikke har innsyn i de konkrete sikkerhetstiltakene som gjennomføres. Dette gjør at vi ikke opplever å kunne skille mellom konseptene i vår samfunnsøkonomiske analyse.

Vi har rangert KS1 null på sjette plass. Dette betyr i praksis at vi har vurdert samtlige konsept som samfunnsøkonomisk lønnsomme. Dette er imidlertid heftet med stor usikkerhet, og avhengig av at vi har gjort riktige vurderinger av konseptenes påvirkning på i hovedsak omdømme og kulturminneverdiene. Dette kommer vi nærmere tilbake til i følsomhetsanalysene under her.

8.2.6 Følsomhetsanalyser

Alle samfunnsøkonomiske analyser bygger på forutsetninger det er knyttet usikkerhet til. Det er derfor viktig å vurdere usikkerheten rundt de mest sentrale forutsetningene og hvor robuste hovedkonklusjonen er for potensielle endringer i disse. For å vurdere denne usikkerheten har vi gjennomført følsomhetsanalyser av både prissatte virkninger (investeringskostnader og FDVU-kostnader) og ikke-prissatte virkninger (Omdømmerisiko og Kulturminner).

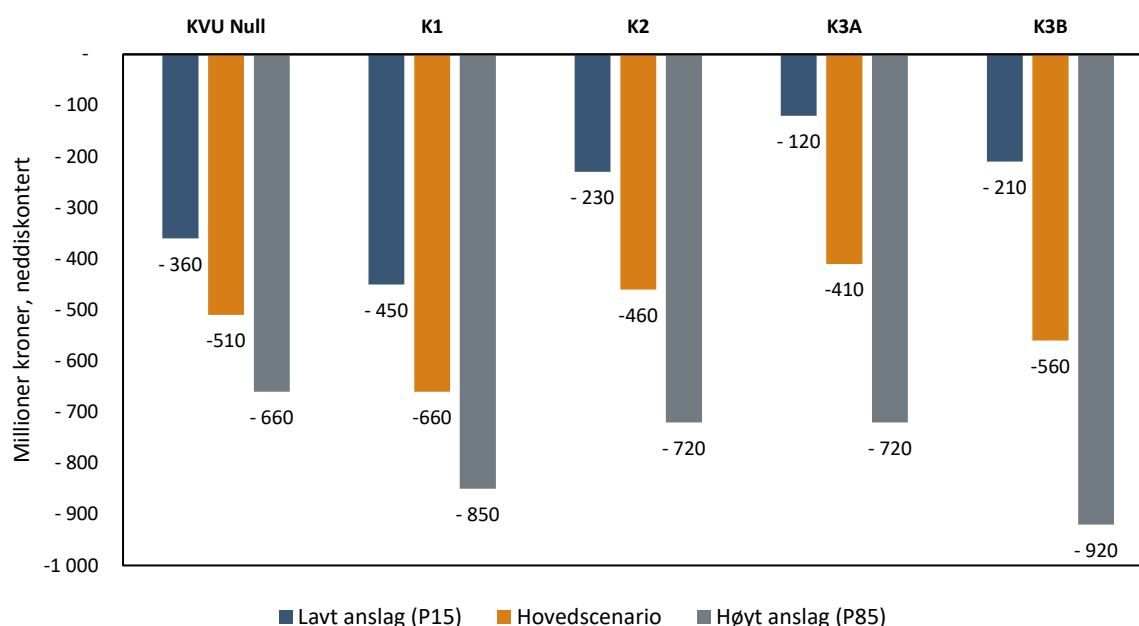
Usikkerhet i prissatte virkninger

Følsomhet knyttet til investeringskostnader

Det er ofte knyttet stor usikkerhet til forventede investeringskostnader i byggeprosjekter. Grunnet prosjektets komplekse elementer, herunder kulturminnevern, strenge sikkerhetskrav, sesongbasert gjennomføringstid og riggplass i Oslo sentrum, vil det være beheftet stor usikkerhet knyttet til investeringskostnadene også i dette byggeprosjektet. For en nærmere beskrivelse av driverne bak usikkerheten knyttet til investeringskostnadene henviser vi til kapittel 7, «Investeringskostnader og usikkerhetsanalyse». Vi har gjort vurderinger av hvor robust rangeringen i den samfunnsøkonomiske analysen er dersom investeringskostnadene blir 20 prosent høyere eller lavere. Det fører ikke til endring i vår rangering.

Vi har også vurdert hvor robust rangeringen er, dersom vi legger til grunn P15- og P85-verdiene på investeringskostnad som presentert i kapittel 7. P85 representerer det kostnadsnivået det er 85 prosent sannsynlighet for at konseptene gjennomføres innenfor. Hovedscenarioet representerer forventningsverdien, som ligger nært opp til det nivået konseptene vil gjennomføres innenfor med en sannsynlighet på 50 prosent (P50). Figuren under viser hvordan den samfunnsøkonomiske prissatte nettonytten påvirkes av å legge til grunn hhv. P15 og P85 som investeringskostnad.

Figur 8-7: Følsomhet for investeringskostnad P15 og P85. Figuren viser netto prissatte nåverdi (avvik fra nullalternativet). Millioner 2023 kroner, neddiskontert over analyseperioden eks. mva.

Endringer i nivå på samlede investeringskostnader påvirker også skattefinansieringskostnaden som igjen gir utslag på den prissatte netto nytten. Både investeringskostnader og skattefinansieringskostnader påvirker den samfunnsøkonomiske prissatte netto nåverdien når investeringskostnaden endres.

Som figuren over viser, har denne følsomhetsvurderingen stor påvirkning på den prissatte netto nytten. Alle konseptene blir vesentlig mindre lønnsomme dersom investeringskostnadene blir tilsvarende P85, og vice versa med P15 som investeringsnivå. Det er krevende å vurdere om kostnadsøkning opp mot P85 innebærer at tiltak ikke er lønnsomt å gjennomføre for samfunnet. For K2, K3A og K3B må de ikke-prissatte virkningene være vesentlig større i dette scenariet enn i hovedscenariet, for at konseptene fortsatt skal være lønnsomme på marginen.¹⁷ For K3A innebærer det at de ikke-prissatte virkningene må gi en nytte-annuitet på litt under 40 millioner kroner årlig for at konseptet fortsatt skal være samfunnsøkonomisk lønnsomt å gjennomføre dersom investeringskostnaden blir lik P85. Dette tilsvarer at hver innbygger over 18 år må være villig til å betale ca. 8-9 kroner årlig i et slikt scenario.

Vi er svært usikre på om konseptene med et kostnadsnivå lik P85 er samfunnsøkonomisk lønnsomme å gjennomføre, og vurderer at anbefalingen vår ikke er robust i et slikt scenario. Med kostnadsnivå lik P15 vil alle konseptene etter vår vurdering være klart samfunnsøkonomisk lønnsomme.

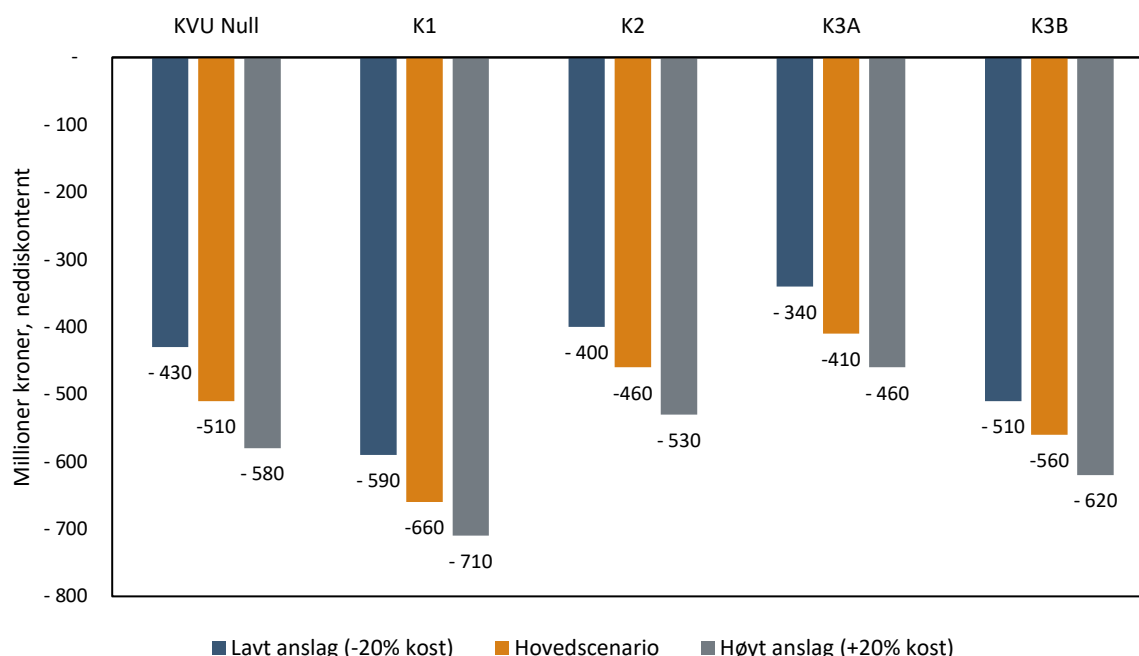
Følsomhet knyttet til FDVU-kostnader

FDVU-kostnadene i denne utredningen er i lik KVUens anslag på FDVU-kostnader for alle konseptene bortsett fra i vårt nullalternativ. Det er imidlertid knyttet usikkerhet til forventede FDVU-kostnader. Dersom disse endrer seg fra vår forventning i hovedscenariet, vil dette slå ut på nivået på den samfunnsøkonomiske lønnsomheten. Vi har vurdert hvor robust rangeringen i den samfunnsøkonomiske analysen er dersom FDVU-kostnadene i alle

¹⁷ Med et investeringsnivå tilsvarende P85 må de ikke-prissatte nyttevirkningene være hhv. 57, 76 og 64 prosent høyere enn i hovedscenariet for at lønnsomheten til konsept K2, K3A og K3B skal være lik null (kostnader like høye som nytte).

konseptene øker eller avtar med 20 prosent relativt til vårt hovedscenario. Figuren under viser hvordan den samfunnsøkonomiske prissatte nettonytten påvirkes av dette.

Figur 8-8: Følsomhet for +/- 20 prosent endring i FDVU-kostnadene på netto prissatt nåverdi. Millioner 2023 kroner, neddiskontert over analyseperioden eks. mva.

Endringer i FDVU-kostnader påvirker skattefinansieringskostnaden som igjen gir utslag på prissatt nettonytte. Både FDVU-kostnader og skattefinansieringskostnader påvirker den samfunnsøkonomiske prissatte nettonåverdien når FDVU-kostnadene endres med +/- 20 prosent.

Som figuren over viser, vil den prissatte (negative) nettonytten styrkes eller svekkes dersom FDVU-kostnadene hhv. reduseres eller økes med 20 prosent. Vår anbefaling om konsept 3A er robust med hensyn til 20 prosents endringer i FDVU-kostnader: Konseptet fremstår som samfunnsøkonomisk lønnsomt selv i et tilfelle der FDVU-kostnadene øker med 20 prosent, nettopp fordi konseptet utløser store ikke-prissatte nytteverdier som mer enn oppveier denne kostnadsøkningen. Vi mener også at rangeringen i vårt hovedscenario ikke endrer seg for øvrige konsept ved at FDVU-kostnadene endrer seg med +/- 20 prosent. Dette kommer av at rangeringen av konsept etter prissatte virkninger ikke endrer seg ved endringer i FDVU-kostnadene, i tillegg til at endringene gir relativt små utslag på den prissatte nettonytten. Med andre ord mener vi at de ikke-prissatte virkningene mer enn oppveier de økte prissatte kostnadene dersom FDVU-kostnadene øker med 20 prosent på tvers av alle konseptene.

Usikkerhet i ikke-prissatte virkninger

Den samlede vurderingen av de ikke-prissatte virkningene avhenger særlig av virkningen «omdømme/tillit til Stortinget» og «verdi av kulturminner». Under beskriver vi de største usikkerhetene vi har identifisert knyttet til disse og rangering, gjennom tre scenarioer.

Scenario 1: Det er en sterkere sammenheng mellom størrelsen på investeringen og omdømmerisiko enn antatt

Vi vurderer at det er noe større usikkerhet knyttet til omdømmevirkningen på bakgrunn av virkningens kompleksitet. Omdømme påvirkes av en rekke ulike kanaler i vår analyse, hvorav enkelte av disse har ulike fortegn. Tiltakene i konseptene har hovedsakelig positiv påvirkning på omdømme, med unntak av selve investeringen som innebærer en risiko for omdømmetap. Vi har vurdert at det er en negativ påvirkning på omdømme som følge av investeringen i byggeprosjektet i seg selv, men at denne i stor grad oppveies av de øvrige positive påvirkningene på omdømme i konseptene. Vi anerkjenner at størrelsen på investeringen kan påvirke styrken på omdømmeeffekten (negativt), men vi har vurdert at påvirkningen ikke er stor nok til at den bør ilegges vesentlig større vekt i de dyrere alternativene. Dette gjør at omdømmevirkningen er størst positiv (stor positiv) i de alternativene med høyest investeringskostnad (K3A og K3B).

Det er en mulighet for at vi har undervurdert hvor mye omdømmerisikoen øker når investeringskostnaden øker. Dersom den negative omdømmevirkningen som følge av å gjennomføre et offentlig investeringsprosjekt i større grad avhenger av størrelsen på investeringskostnaden, vil dette kunne bidra til å trekke omdømmevirkningen ned. Dette gjelder særlig i K3A og K3B, da disse konseptene har de største investeringskostnadene. Det vurderes imidlertid som lite sannsynlig at det vil kunne påvirke rangeringen av K3A og K3B på førsteplass. Dersom virkningen skulle vise seg å være middels positiv i K3A og K3B, vil rangeringen være uendret. Dette er illustrert i tabellen under. For at størrelsen på investeringskostnaden skal kunne påvirke rangeringen må denne den negative omdømmeeffekten være så sterk at den samlede virkningen på omdømme blir liten positiv i K3A og K3B. Dette vurderes som lite sannsynlig, særlig på bakgrunn av at den positive påvirkningen fra avvikling av leieforhold er forventet å være sterk.

Tabell 8-16: Følsomhetsanalyse - Scenario 1: Det er en sterkere sammenheng mellom størrelsen på investeringen og omdømmerisiko enn antatt

Ikke-prissatte virkninger	KS1 Null	KVU Null	K1	K2	K3A	K3B
Fysisk sikkerhet	0	Ingen/ ubetydelig	Liten positiv	Middels positiv	Middels positiv	Middels positiv
Informasjonssikkerhet		Ingen/ ubetydelig	Ingen/ ubetydelig	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv
Omdømme	0	Middels positiv	Middels positiv	Middels positiv	Middels positiv	Middels positiv
Effektivitet og kvalitet i arbeidet	0	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv
Verdi av kulturminner	0	Stor positiv	Stor positiv	Middels positiv	Middels positiv	Middels positiv
Ulemper i byggefasen	0	Liten negativ	Liten negativ	Liten negativ	Liten negativ	Liten negativ
Rangering av ikke-prissatte virkninger	6	5	4	3	1	1

Scenario 2: Påvirkning på kulturminner ved ombygging er større enn antatt

For verdi av kulturminner er den største usikkerheten knyttet til enhetsverdien. Denne er imidlertid lik på tvers av konseptene, slik at endringer i denne forutsetningen ikke påvirker rangering. Vi har vurdert virkningen som middels positiv i K2, K3A og K3B (til forskjell fra stor positiv i KVU Null og KS1 Null), på bakgrunn av at fredet areal berøres ved de fysiske sikkerhetstiltakene i disse konseptene. Dersom disse inngrepene skulle vise seg å ha en større negativ innvirkning på fredet areal enn først antatt, kan virkningen bli liten positiv i disse konseptene.

Heller ikke dette vil påvirke rangering, da K3A og K3B vil være strengt bedre enn K2, som alle vil være strengt bedre enn K1 og KS1 Null. Dette er illustrert i tabellen nedenfor.

Tabell 8-17: Følsomhetsanalyse - Scenario 2: Påvirkning på kulturminner ved ombygging er større enn antatt

Ikke-prissatte virkninger	KS1 Null	KVU Null	K1	K2	K3A	K3B
Fysisk sikkerhet	0	Ingen/ ubetydelig	Liten positiv	Middels positiv	Middels positiv	Middels positiv
Informasjonssikkerhet		Ingen/ ubetydelig	Ingen/ ubetydelig	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv
Omdømme	0	Middels positiv	Middels positiv	Middels positiv	Stor positiv	Stor positiv
Effektivitet og kvalitet i arbeidet	0	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv
Verdi av kulturminner	0	Stor positiv	Stor positiv	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv
Ulemper i byggefasen	0	Liten negativ	Liten negativ	Liten negativ	Liten negativ	Liten negativ
Rangering av ikke-prissatte virkninger	6	5	4	3	1	1

Dersom ombyggingen har mindre påvirkning på fredet areal enn forventet, vil dette styrke vår opprinnelige rangering.

Scenario 3: Det er større inngrep på kulturminner enn antatt i K3A

Både K2, K3A og K3B berører fredet areal ved ombygging av inngangspartiet. I konsept 3A berører man i tillegg deler av tilbyggets vernede areal ved innplassering av høringssaler, samtidig som ombyggingsgraden i inngangen legger mer press på fredet areal enn i konsept 2 og 3B. Vi har i likhet med KVUen vurdert at vi ikke har grunnlag til å vurdere den negative virkningen på kulturminner som større i dette konseptet. Dersom dette er feil vurdering, og den negative virkningen på kulturminner er større i K3A, vil vi virkningen kunne være liten positiv i K3A, som kan betyr at K3B rangeres foran K3A. Dette vurderes imidlertid som et lite sannsynlig scenario.

Tabell 8-18: Følsomhetsanalyse - Scenario 3: Det er større inngrep på kulturminner enn antatt i K3A

Ikke-prissatte virkninger						
Fysisk sikkerhet	0	Ingen/ ubetydelig	Liten positiv	Middels positiv	Middels positiv	Middels positiv
Informasjonssikkerhet		Ingen/ ubetydelig	Ingen/ ubetydelig	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv
Omdømme	0	Middels positiv	Middels positiv	Middels positiv	Stor positiv	Stor positiv
Effektivitet og kvalitet i arbeidet	0	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv
	0	Stor	Stor	Middels	Liten	Middels
Verdi av kulturminner	0	positiv	positiv	positiv	positiv	positiv
	0	Liten	Liten	Liten	Liten	Liten
Ulemper i byggefasen		negativ	negativ	negativ	negativ	negativ
Rangering av ikke-prissatte virkninger	6	5	4	3	2	1

8.2.7 Realopsjoner

I situasjoner med stor usikkerhet knyttet til faktorer som er kritiske for å utløse en samfunnsøkonomisk nyttevirkning kan man legge til rette for fleksibilitet i utforming av tiltaket (DFØ, 2023). Denne fleksibiliteten innebærer å legge inn en realopsjon. Som nevnt innledningsvis i kapittel 8.2.4 har vi tatt den ikke-prissatte virkningen «Kunnskap om demokratiet» ut av vår analyse. I KVUen beskrives en besøkssatsing som utløsende for økt antall besøkende som igjen antas å føre til økt kunnskap om demokratiet. For å realisere denne virkningen trekkes det frem at inngangspartiet til tilbygget må utbedres.

Bakgrunnen for at vi har tatt dette ut av den samfunnsøkonomiske analysen er at vi finner det krevende å argumentere for at en kapasitetsøkning i inngangen utløser økt antall besøkende, uten andre tiltak. En besøkssatsing i kombinasjon med tiltak for å bedre kapasiteten vil kunne utløse økt antall besøkende, som for eksempel økte midler til guider, markedsføring, vakter og utvide åpningstider. Besøkssatsingen er imidlertid ikke ferdigbehandlet, finansiert eller vedtatt av Stortinget. Det er vår vurdering at dersom økt kapasitet skal gi seg utslag i økt besøk, må det også legges inn økte kostnader til bemanning og drift for å håndtere besøksøkningen. Dette er ikke hensyntatt i KVUen.

Vi er imidlertid enige i at ombygging av inngangspartiet gir *mulighet* for økt besøk, som igjen kan legge til rette for økt kunnskap om demokratiet. Vi har derfor valgt å behandle denne virkningen som en realopsjon i K2, K3A og K3B fordi det er i disse konseptene at inngangspartiet utbedres. Dette er fordi virkningen er avhengig av hvordan besøkssatsingen utformes og hvilke midler som settes av til virksomhetsdrift for å operasjonalisere satsingen. Dersom besøkssatsingen vedtas og kostnader forbundet med denne hensyntas, vil realopsjonen kunne realiseres. Realopsjonen vil ha en positiv verdi, men størrelsen på opsjonen er usikker.

8.2.8 Fordelingsvirkninger

Vurdering av samfunnsøkonomisk lønnsomhet synliggjør samfunnets nettovirkninger som følge av et tiltak, og viser hva som er mest lønnsomt for samfunnet sett under ett. Hvilke grupper som blir berørt og hvordan disse berøres kan likevel være relevant for beslutningstakerne, særlig hvis det er spesielt sårbare grupper i samfunnet

som blir berørt. I vurderingen av fordelingsvirkninger skiller vi gjerne mellom hvordan de ulike kostnads- og nytteverdiene fordeles mellom ulike aktører, og rene overføringer mellom aktører som ikke innebærer en samfunnsøkonomisk kostnads- eller nyttevirksomhet.

Samfunnet for øvrig (skattebetalerne) bærer investerings-, drift- og leiekostnader fullt ut, som følge av at Stortinget og tiltakene er finansiert over skatteseddelen. Samfunnet for øvrig er også den største mottakergruppen av nyttevirksomhetene i konseptene, som følge av omdømme/tillit til Stortinget og verdi av kulturminner. Brukerne på Stortinget (representanter, ansatte og besøkende) opplever i hovedsak nyttevirksomheter fra konseptene, men kan også oppleve noen ulemper knyttet til byggeperioden. I enkelte av konseptene kan også de ansatte få mindre tilgjengelig areal, som både påvirker størrelse på kontorplasser og antall møterom/komitérom. Fortegnet på denne virkningen er imidlertid usikker, ettersom den avhenger av når og hvor stor del av tilbygget som eventuelt må stenges for bruk i nullalternativet.

Basert på aktørgrupper vurderer vi derfor at det er stor grad av sammenfall mellom hvem som bærer kostnadene og hvem som mottar nyttevirksomheten. I et slikt perspektiv er det altså få fordelingsvirkninger. Det er imidlertid noen fordelingsvirkninger knyttet til når de ulike virkningene inntreffer. Dette gjelder særlig for representanter og ansatte på Stortinget. Ved rehabiliteringen vil det være størst belastning på administrasjonen, da representantene har prioritet på tilgjengelige arbeidsplasser og skal i størst grad skjermes for flytting og andre ulemper som medfølger byggeperioden. Det er også et poeng at selv om virkningen «ulemper i byggefasen» er liten i et 60-årsperspektiv, vil den være stor for sittende Storting på utbyggingstidspunktet. En byggeperiode på tre år tilsvarer nesten en hel Stortingsperiode (fire år), og vil derfor ha stor innvirkning på daværende Stortingsrepresentanter. Omdømmerisikoen knyttet til investeringen tilfaller også i stor grad sittende Storting ved byggeperiode. Byggestart er anslått til 2028, og det er Stortingsvalg i høsten 2025 og høsten 2029. Ulempene vil derfor trolig fordeles over to Stortingsperioder. Nyttevirksomhetene knyttet til fysisk sikkerhet, effektivitet og kvalitet i arbeidet og verdi av kulturminner inntreffer derimot *etter* byggeperioden, og tilfaller følgelig representanter i kommende Stortingsperiodene. Denne fordelingsvirkningen kan ha viktige implikasjoner for politisk vilje til å gjennomføre tiltak.

Ved leiekontraktens utløp i 2029 risikerer man at utleier står i en monopolsituasjon. Dersom utleier kapitaliserer på sin monopolsituasjon ved å øke leien utover markedsleie, så innebærer denne merkostnaden en overføring fra skattebetalerne til utleier. Dette har altså liten samfunnsøkonomisk virkning (kun en virkning gjennom skattefinansieringskostnad), men kan ha en relativt viktig fordelingseffekt og forsterke den negative omdømmerisikoen ved leieforholdet. Merk at omdømmeeffekten av dette er håndtert i de ikke-prissatte virkningene.

8.3 Sammenligning med KUVens samfunnsøkonomiske analyse

I dette kapitlet gjennomgår vi endringer vi har gjort i vår samfunnsøkonomiske analyse, sammenlignet med den samfunnsøkonomiske analysen i KUVen. Vi gjennomgår endringene for henholdsvis prissatte og ikke-prissatte virkninger.

8.3.1 Prissatte samfunnsøkonomiske virkninger

På de prissatte virkningene er det følgende forhold som vi har justert sammenlignet med KUVen:

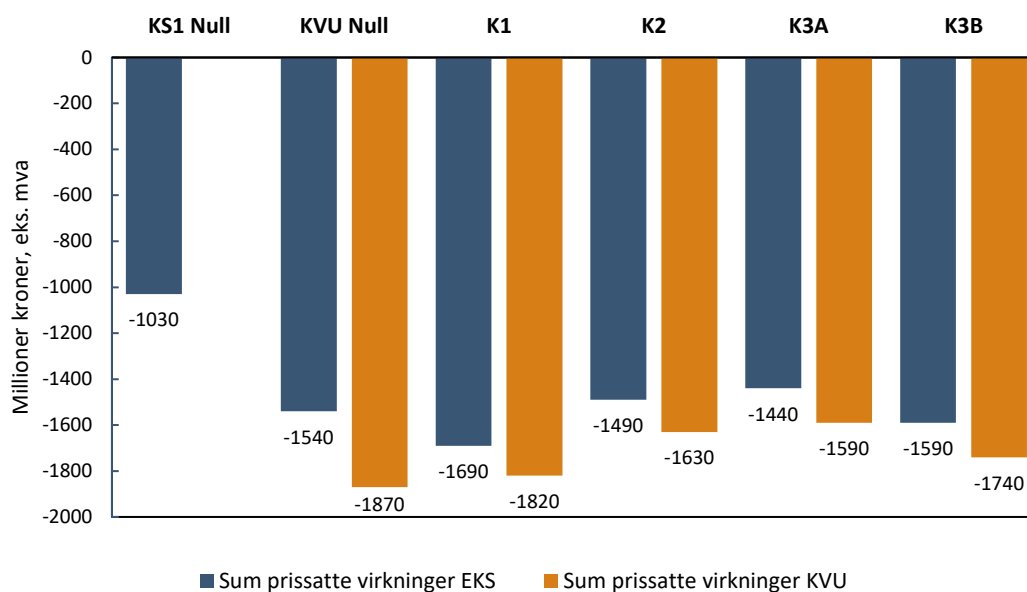
- **Overestimering av båndleggingskostnader.** Vi har fjernet båndleggingskostnaden i KUVen som egen prissatt virkning, da den allerede er dekket i de prissatte virkningene. Nedskalering/avvikling av leieforholdet i konseptene sammenlignet med nullalternativet vil utgjøre nytteverdien for samfunnet

ved at båndleggingskostnaden avtar, og denne nytteverdien prissettes gjennom de reduserte leieprisene sammenlignet med nullalternativet.

- **Dobbelttelling av klimagasskostnader.** I KVUen regnes det eksplisitt på klimagassutslipp gjennom energiforbruk fra strøm og fjernvarme til drift av Stortingets eide og leide bygningsmasse. Disse utslippene varierer innad i konseptene og mot nullalternativet. Dette forklares av særlig to forhold: For det første vil flere av tiltakene i de ulike konseptene legge til rette for ulik grad av energieffektivisering. Høyere grad av energieffektivisering vil alt annet likt føre til at utslippene avtar, sammenlignet med nullalternativet. For det andre reduseres/avvikles leieforholdet i K2, K3A og K3B. Dette fører til at samlet areal avtar, og reduksjon i båndlegging vil også bety at samfunnet samlet sett vil redusere sine utslipp. Vi mener at dette energiforbruket, med tilhørende klimagassutslipp, er håndtert gjennom kvotemarkedet som følge av at strømprisen er omfattet av kvotepliktig sektor. Utgifter til strøm og elektrisitet er håndtert gjennom FDVU-kostnadene. Det at leieforholdet reduseres/avvikles i K2, K3A og K3B, betyr i siste ledd lavere utslipp, men dette er også allerede håndtert gjennom leieprisen. Vi har derfor valgt å fjerne klimagasskostnadsvirkningen som en egen prissatt virkning.
- **Lavere forventede investeringskostnader.** Vår kostnads- og usikkerhetsanalyse har beregnet lavere forventede investeringskostnader enn i KVUen. Dette kommer av flere grunner, og dette er beskrevet i detalj i kapittel 7, «Investeringskostnader og usikkerhetsanalyse». I snitt er våre forventede investeringskostnader 10 prosent lavere enn i KVUen. Dette fordeler seg litt ulikt mellom konseptene: KVU Null har syv prosent lavere investeringskostnader, K1 har fire prosent, K2 har 11 prosent, K3A har 14 prosent og K3B har 12 prosent lavere investeringskostnader enn KVUen.
- **Avviklet leieforholdet i Prinsens gate 25 (P25) i KVU Null.** Etter samtaler med prosjektet har vi valgt å avvikle leieforholdet i P25 i KVU Null. Argumentasjonen er den samme som for K1: I KVU Null har Stortinget ikke behov for disse lokalene. Dette resulterer i at leiekostnadene for KVU Null avtar noe sammenlignet med KVUen: Vi estimerer at avvikling av P25 vil resultere i at leiekostnadene avtar med om lag 1,9 millioner kroner årlig, eller 37 millioner kroner i nåverdi over analyseperioden.
- **Mindre justeringer av beregninger av prissatte virkninger.** Sammenlignet med KVUen har vi lagt til leiekostnader også for 2029. Leiekontrakten utløper 01.01.2029, og dersom leiekontrakten skal videreføres må det derfor også regnes leiekostnader for 2029. Det har det ikke blitt gjort i KVUen, hvor leiekostnadene inntreffer først i 2030.
- **Nytt nullalternativ fører med seg nye FDVU-kostnader.** Som allerede diskutert i kapittel 8.2.3. og i kapittel 6, har vi innført et nytt nullalternativ som gir utslag i endrede investerings- og FDVU-kostnader sammenlignet med KVU Null. Investeringskostnadene bortfaller som følge av at det ikke gjennomføres investeringstiltak i KS1 Null og FDVU-kostnadene endres: Før tilbygget stenger for bruk øker de årlige FDV-kostnadene med 50 prosent sammenlignet med KVU Null. Etter at tilbygget stenger reduseres de årlige FDV-kostnadene med 50 prosent sammenlignet med KVU Null. Utskiftningskomponenten i FDVU-kostnadene fjernes i KS1 Null og blir derfor referert til som FDV-kostnader og ikke FDVU-kostnader i dette alternativet.

I figuren under presenterer vi samlede neddiskonterte prissatte virkninger over analyseperioden for henholdsvis KS1 (blå søyler) og KVU (oransje søyler). Forskjellen i nivå på de prissatte virkningene er diskutert over, og avviket kan i hovedsak forklares ved ulike forventede investeringskostnader.

Figur 8-9: Neddiskonterte prissatte virkninger over analyseperioden i KS1 (blå søyler) og KVV (oransje søyler).

8.3.2 Ikke-prissatte samfunnsøkonomiske virkninger

Sammenlignet med KVVens samfunnsøkonomiske analyse har vi:

- **Lagt til en ny ikke prissatt virkning:** Omdømme/tillit til Stortinget. Vi har vurdert at dette er en betydelig nyttevirkning som ikke er inkludert i KVVens analyse. Virkningen aktualiseres særlig av vårt nye nullalternativ.
- **Tatt ut en ikke-prissatt virkning: Kunnskap om demokratiet.** Bakgrunnen er at vi finner det krevende å argumentere for at en kapasitetsøkning i inngangen utløser økt antall besøkende, uten andre tiltak. Vi er imidlertid enige i at ombygging av inngangspartiet gir *mulighet* for økt besøk, og har derfor valgt å behandle denne virkningen som en realopsjon i K2, K3A og K3B (se kapittel 8.2.7).
- **Nye vurderinger som følge av et nytt nullalternativ.** Dette innebærer at våre vurderinger ikke er direkte sammenlignbare med KVV sine, fordi vi har ulike referansepunkt.

Våre vurderinger sammenlignet med KVV er oppsummert i tabellen nedenfor. Vi viser til vedlegg C for ytterligere informasjon.

Tabell 8-19: Sammenstilling av KVVU og KS1 sine vurderinger av ikke-prissatte virkninger, eks omdømme (KS1) og kunnskap om demokratiet (KVVU)

		KVVU Null	K1 Rehabiliterert	K2 Rehabiliterert og funksjonelt	K3A Integrerte kjernefunksjoner samlet	K3B Integrerte kjernefunksjoner spredt
Sikkerhet	KVVU		Liten positiv	Middels positiv	Middels positiv	Middels positiv
	KS1	Ingen/ubetydelig	Liten positiv	Middels positiv	Middels positiv	Middels positiv
Informasjonssikkerhet	KVVU		Ingen/ubetydelig	Middels positiv	Middels positiv	Middels positiv
	KS1	Ingen/ubetydelig	Ingen/ubetydelig	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv
Effektivitet og kvalitet i arbeidet	KVVU		Ingen/ubetydelig	Ingen/ubetydelig	Ingen/ubetydelig	Ingen/ubetydelig
	KS1	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv	Liten positiv
Verdi av kulturminner	KVVU		Ingen/ubetydelig	Liten negativ	Liten negativ	Liten negativ
	KS1	Stor positiv	Stor positiv	Middels positiv	Middels positiv	Middels positiv
Ulemper i byggefasen	KVVU		Ingen/ubetydelig	Ingen/ubetydelig	Liten negativ	Liten negativ
	KS1	Liten negativ	Liten negativ	Liten negativ	Liten negativ	Liten negativ

For **fysisk sikkerhet** har vi gjort de samme vurderingene som i KVVUen. Vi har ikke kjennskap til det konkrete innholdet i sikringstiltakene som gjennomføres i inngangen og fasaden i KVVU Null, da dette er gradert informasjon. Vi har derfor basert vurderingen på informasjon fra Statsbygg. I samråd med Statsbygg har vi vurdert at sikkerhetsvirkningene i KVVU Null er minimale.

For **informasjonssikkerhet** har vi vurdert virkningen som noe lavere enn i KVVUen. Bakgrunnen for dette er at tiltakene etter vår vurdering fører til relativt små forbedringer i informasjonssikkerheten på Stortinget.

Vi har en liten positiv virkning på **effektivitet og kvalitet i arbeidet** i samtidige konsept, på bakgrunn av at den tekniske infrastrukturen i tilbygget utbedres i KVVU Null og øvrige konsepter. Arbeidsforholdene er forventet å bedres vesentlig fra KS1 Null hvor det kun gjennomføres helt nødvendig vedlikehold.

For verdi av **kulturminner** er det stort avvik i KVVU og KS1 vurderinger. I KVVU Null utbedres VVS, el og brannsikkerhet og arealer som berøres behandles på riktig antikvarisk måte. Alle konsepter inkludert KVVU Null hever derfor den tekniske tilstanden innen aktuelle fagområder. I tillegg forhindrer man at tilbygget må stenge i løpet av analyseperioden, slik det er en sannsynlighet for i KS1 Null hvor det ikke gjøres noen tiltak. Det er i hovedsak dette som gjør at våre vurderinger skiller seg fra de som er gjort i KVVUen.

Vi har vurdert at det er en liten negativ virkning på **ulemper i byggefasen** i samtidige konsept. Dette skyldes at det ikke er noen byggeperiode i KS1 Null, mens det er dette i øvrige konsept.

9 Samlet vurdering og anbefaling

Vi anbefaler konsept 3A – Integrert samlet. Konseptet kommer best ut på prissatte virkninger og har den laveste prissatte kostnadsdifferansen fra nullalternativet. Konseptet er etter vår vurdering samfunnsøkonomisk lønnsomt å gjennomføre. Lønnsomhetsvurderingen hviler i stor grad på hvordan vi har vurdert konseptets påvirkning på ivaretagelse av kulturminner og omdømmet/tillit til Stortinget. Følsomhetsanalysene våre viser at anbefalingen er robust, men ikke dersom investeringskostnadene øker opp til P85-nivåene.

Eventuelle avvik mellom KVVU og KS1 er oppsummert i tabellen under.

Element	Avvik fra KVVU
Anbefalt konsept	

9.1 Kvalitetssikrers anbefaling om konseptvalg

Vi anbefaler konsept 3A – Integrert samlet. Konseptet kommer best ut på ikke-prissatte virkninger, og har den laveste prissatte kostnadsdifferansen fra nullalternativet. Konseptet er med høy sannsynlighet samfunnsøkonomisk lønnsomt å gjennomføre. Vi har gjort robusthetstester av prissatte virkninger, og konklusjonen endrer seg ikke dersom FDVVU eller investeringskostnadene øker med 20 prosent. Dersom investeringskostnadene går opp til P85-nivået er vi svært usikre på om konseptene er samfunnsøkonomisk lønnsomme å gjennomføre, og vurderer at anbefalingen vår ikke er robust i et slikt scenario. Det er dermed svært viktig å sikre kostnadskontroll i det videre arbeidet. Vi har også gjort robusthetstester av endringer i verdsetting av ikke-prissatte virkninger. Lønnsomhetsvurderingen hviler i stor grad på verdsettingen av omdømme og verdi av kulturminner.

9.2 Sammenligning med tilrådning i KVVU

I KVVUen anbefales konsept 2 – rehabilitert og funksjonelt og konsept 3A – integrert samlet. KVVUen vurderer at det er lite som skiller de to konseptene fra hverandre. Forventede prissatte virkninger er på tilnærmet samme nivå (40 millioner lavere i K3A), men K2 antas å medføre marginalt mindre ulemper under byggefasen. Grunnet kort varighet på disse ulempene i løpet av hele analyseperioden, samtidig som det generelt er usikkerhet knyttet til virkningene, konkluderer KVVUen med at det ikke er faglig grunnlag for å si at det ene er mer lønnsomt enn det andre. KVVUen rangerer derfor de to konseptene likt. Vi har gjort flere grep i vår analyse som gjør at vi, til forskjell fra KVVUen, kan skille K3A fra K2 – og anbefale K3A som det beste konseptet. De to viktigste endringene som bidrar til dette er:

- Vi har vurdert ulempen i byggefasen som lik i alle konsept.** Dette gjør at den marginale fordelten K2 har over K3A knyttet til ulemper i byggefasen i KVVUen forsvinner i vår analyse. Vi anerkjenner at tiltakene i K3A og K3B har større ulemper i byggeperioden, men mener det ikke er grunnlag for å skille mellom konseptene i et 60-års perspektiv.
- Introduksjon av omdømmevirkningen.** Omdømmevirkningen vurderes som stor positiv i K3A og middels positivt i K2, på bakgrunn av at leieforholdet avvikles i sin helhet og at arealeffektiviseringen er høy i K3A. Dette gjør at K3A kommer bedre ut enn K2 i vår analyse.

9.3 Anbefaling av styringsmål for investeringskostnader

Vi anbefaler et styringsmål tilsvarende P50 for Konsept 3A på 1 390 mill. inkl. mva., i mai 2023-kroner.

10 Føringer for neste fase

Føringer for neste fase er grundig gjennomarbeidet og godt redegjort for i KVUen. Vi vil særlig trekke fram viktigheten av å arbeide videre i prosjektet med reduksjon av kostnader. I dette ligger god håndtering av eierstyring og brukerinvolvering, unngå omfangsøkning, få sikkerhet tidlig nok inn i arbeidet, lete etter mer kostnadseffektive måter å gjennomføre arbeidet på, redusere byggetiden, få til mer effektiv plassering av funksjoner og et nytte/kostnads-fokus i arbeidet med å ivareta kulturminneverdiene.

Eventuelle avvik mellom KVU og KS1 er oppsummert i tabellen under.

Element	Avvik fra KVU
Premisser for styringen av forprosjektfasen	
Kontraktstrategi	
Plan for arbeid med å optimalisere samfunnsøkonomisk lønnsomhet	

10.1 Føringer for neste fase

KVUen drøfter håndtering av usikkerhet i neste fase kategorisert i følgende temaer:

- **Prosjektmodenhet:** Omfatter temaene avklaring endelige sikkerhetskrav, realisering av redusert arealomfang for Stortinget som helhet, innplassering av arbeidsplassareal og avklaring om forutsetning å unngå krav til hovedombygging.
- **Lokale forhold:** Omfatter temaene grunnforhold, vern, bygningsmessig tilstand, forhold knyttet til rigg og byggeplass, tilbyggets grensesnitt mot stortingsbygningen, samt forlengelse og avvikling av leieforhold.
- **Prosjektorganisering og kompetanse:** Omhandler temaer knyttet til prosjektorganisasjon og god planlegging som suksessfaktor for et vellykket prosjekt. Det trekkes frem viktighet av erfaringsoverføring, både internt i prosjektet og muligheten til relevante bidrag fra andre avsluttede eller pågående relevante prosjekt, for eksempel regjeringskvartalet.
- **Eierstyring, brukerprosesser og interessenthåndtering:** Omhandler tema knyttet til Statsbygg som ny byggherre for Stortinget, der det må etableres ny prosjekteier- og brukerstruktur. Videre tas brukerprosesser og dets betydning for et godt optimalisert og samtidig forankret prosjekt opp. Interessenthåndtering og involvering av relevante myndigheter og andre aktører tas også opp.
- **Grensesnitt mot andre prosjekter:** Omhandler tema grensesnitt mot andre større og mindre prosjekt, både eksternt mot for eksempel infrastrukturereiere samt interne grensesnitt mot andre prosjekter ved Stortinget.
- **Omdømme:** Omhandler at prosjektet vil ha stor offentlig interesse som gjør at Stortinget må sikre god mediehandtering i tett samarbeid med Statsbygg.

Temaer og aspekter som tas opp og redegjøres for i KVUen anses dekkende og godt beskrevet, og vurderes også å fungere som beskrivelse av suksessfaktorer og fallgruver i prosjektet. Samtlige temaer vil kunne ha en stor innvirkning på prosjektet og må håndteres i neste fase. Det er flere temaer som også adresseres i KVUen, men som vi også ønsker å løfte opp og drøfte separat da vi vurderes at disse er særskilt viktig at det jobbes med i neste fase for å lykkes i prosjektgjennomføringen.

Eierstyring og brukerinvolvering

Et tema vi vurderer som ekstra spesielt i dette prosjektet er eierstyring og brukerinvolvering. Stortinget vil i prosjektet ha rollen som både eier og bruker, og det er første gang Statsbygg skal være byggherre for et prosjekt i regi at Stortinget. Vi ser, med den doble rollen Stortinget har, en iboende risiko som Stortinget må være bevisst på å håndtere, gjennom hele prosjektgjennomføringen. Det kan i tillegg bli ekstra utfordrende ved eventuelt bytte av representanter på Stortinget og i presidentskapet i løpet av prosjekttiden, med potensielt endrede brukerønsker underveis. Det vil være sentralt for en vellykket gjennomføring at ansvar og myndighet mellom Stortinget som prosjekteier og Statsbygg som byggherre avklares tidlig i neste fase.

Eksempler på temaer som må ivaretas i det videre arbeidet:

- Ansvar og myndighet mellom Stortinget som prosjekteier og Statsbygg som byggherre?
- Hvordan prioritere nye og endrede krav fra bruker opp mot kostnad?
- Hvordan sikre hensiktsmessige og forutsigbare rammer for prosjektorganisasjonen i gjennomføringen?
- Hvordan sikre hensynet til at byggeprosjektet ikke skal påvirke den parlamentariske kjerneaktiviteten på en uakseptabel måte? Definere hva som er «uakseptabelt»?

Unngå omfangsøkning

Det pågår flere parallelle utredninger og andre initiativer som omfatter Stortingets bygningsmasse. Ettersom tilbygget er koblet sammen med øvrig bygningsmasse er det i stort et teoretisk grensesnitt som skiller tilbygget fra annen bygningsmasse. Når også den øvrige bygningsmassen har behov for større og mindre rehabiliteringstiltak, vil det være ekstra utfordrende og viktig å styre og holde kontroll på omfanget i henhold til valgt konsept og være tro de til konseptvalgene som gjøres i KVUen. Når det i tillegg er en del begrensninger for optimal prosjektgjennomføring knyttet til at det parlamentariske arbeidet ikke unødvendig skal sjeneres, vil et tenkelig scenario være at det blir ønskelig at det også arbeid i andre deler av bygget gjøres når det først etableres riggområdet og entreprenører sikkerhetsklareres.

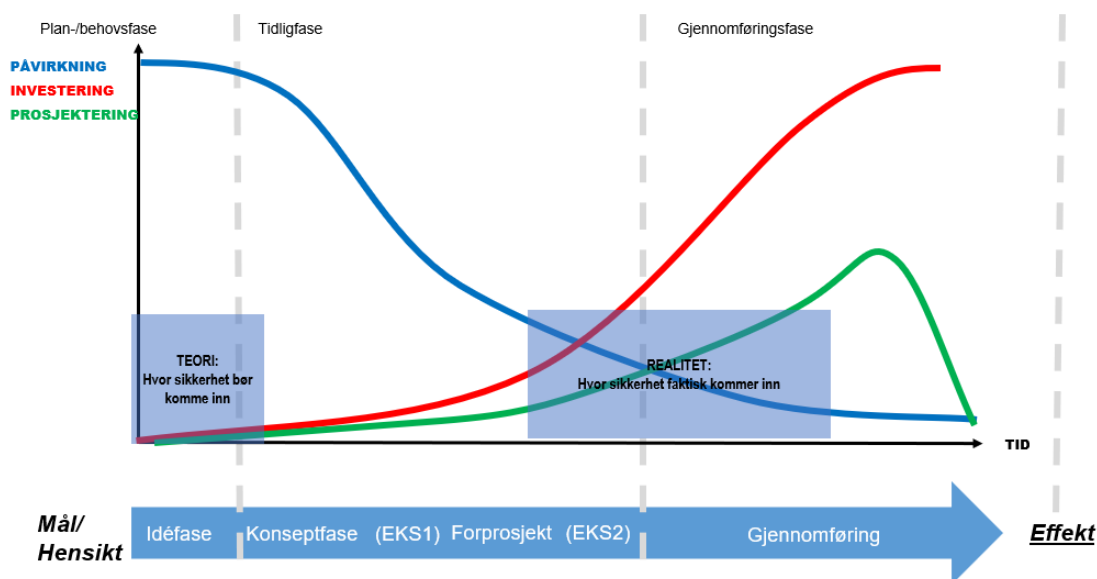
Trekke på relevant fagkompetanse og erfaring i prosjektorganisasjonen

KVUen trekker videre frem prosjektorganisasjon og viktighet av kontinuitet, erfaringsoverføring og riktig kompetanse med erfaring fra relevante prosjekter, der det blant annet trekkes frem prosjekter i Statsbyggs regi. Her vil vi gi vår oppfordring til Statsbygg å sikre å innhente de erfaringer Stortinget selv har fra tidligere prosjekter i egen regi, som kan være et relevant bidrag for planlegging og gjennomføring i dette prosjektet.

Koordinere pågående arbeid knyttet til sikkerhet

Det er et pågående arbeid knyttet til å kartlegge Stortingets GNFer (grunnleggende nasjonale funksjoner). Vi har ikke hatt innsikt i dette arbeidet, men sikkerhet kan drive kostnader betydelig dersom de ikke tidlig blir en del arbeidet og planleggingen, se for illustrasjon.

Figur 10-1: Illustrasjon av hvordan sikkerhet kan drive kostnader avhengig av når det hensyntas i planlegging. Kilde: Nasjonalt kompetansesenter for sikring av bygg

Statsbygg har erfaring på dette området med det pågående arbeidet med Regjeringskvartalet, og vi vurderer at det vil være viktig at Statsbygg tar med seg denne kunnskap inn i den videre planleggingen av prosjektet. I dette arbeidet vil det også være sentralt å se til NS 5835:2021¹⁸.

10.2 Kontraktstrategi

Kontraktstrategi er beskrevet i KVUen, der det i hovedsak henvises til neste fase for avklaring av strategivalg. Det drøftes kort totalentreprise i samspill som mulig alternativ strategi, eventuelt med prekvalifisering av tilbydere. Vi vurderer redegjørelsen for videre valg av kontrakts strategi som tilfredsstillende for denne fasen, men påpeker at det gjerne kunne ha vært drøftet flere alternative strategier og redegjort for fordeler og ulemper ved ulike kontraktstrategier. Det begrunnes heller ikke hvorfor totalentreprise i samspill trekkes frem som en mulig kontraktstrategi. Når det er sagt støtter vi vurderingen at totalentreprise i samspill med tidlig involvering av entreprenør kan være hensiktsmessig i dette prosjektet. Det mener vi vil kunne være et veldig relevant bidrag både ved prosjektering av ulike løsninger og ved planlegging av fremdrift og gjennomføring med de begrensninger knyttet til støy og arbeidstider som er satt. Det kan også være en tidkrevende og omfattende prosess å få nødvendig eksternt personell sikkerhetsklart i henhold til kravene som settes for å arbeide i tilbygget. Dette må også planlegges for i kontrahering av entreprenør. Tidlig involvering av entreprenør må veies opp mot kostnaden å binde mange resurser tidlig med tanke på den forholdsvis lange varigheten frem til byggestart. Behov for tidlig involvering av entreprenør for å dra nytte av den kompetansen en entreprenør kan bidra med må også ses opp mot hvilken kompetanse Statsbygg selv har internt.

¹⁸ NS 5835:2021 Samfunnsikkerhet – Beskyttelse mot tilsiktede uønskede handlinger – Krav til beskyttelse av informasjon og andre verdier i bygge- og anleggsprosjekter

10.3 Optimalisering av samfunnsøkonomisk lønnsomhet

Optimalisering etter samfunnsøkonomisk lønnsomhet bør stå sentralt i videre planlegging. Det er nødvendig at man i arbeider strukturert med å få ned kostnadene i prosjektet og øke nytten. Dette er viktig i alle offentlige tiltak, men det er særlig viktig her for å dempe omdømmerisikoen av selve byggeprosjektet og løsningene som velges. Det er også viktig at man realiserer kostnadsbesparelsene i tiltaket. Det vil blant annet si at leieforholdet avvikles i sin helhet, at arealeffektiviteten optimaliseres og man kutter på fordyrende tiltak. Som vi viste i følsomhetsanalysene i kapittel 8, er vi usikre på om prosjektet er samfunnsøkonomisk lønnsomt dersom kostnadene øker opp til P85.

For å redusere kostnadsnivået kan det eksempelvis være naturlig å utforske:

- **Andre og mer kostnadseffektive måter å gjennomføre arbeidet på.** Dette kan for eksempel være at andre materialer kan benyttes enn først antatt, eller at en mindre del av planlagt areal er nødt til å rehabiliteres for å oppnå nødvendig kvalitet i funksjonen.
- **Redusere byggetiden ved å identifisere mer effektive arbeidsprosesser.** En av rammebetingelsene i KVUen (A5) er at konseptene ikke skal hindre eller på en uakseptabel måte sjenere det parlamentariske arbeidet i gjennomføringsfasen. Denne innebærer at de mest støyende arbeidene må planlegges utenom møter i stortingssalen og legges utenom de mest aktive periodene for representantene.¹⁹ Begrenset tidsrom for gjennomføring av støyende arbeider på Stortinget er både kostnadsdrivende og påvirker fremdrift i prosjektet. Dette bidrar også til ytterligere ulemper for nærmiljøet ved at støyende arbeider må utføres på ugunstige tidspunkt (ettermiddager/kvelder og helger). Vi mener at det også vil være hensiktsmessig at løsning for gjennomføringsplan blir en sentral del av løsningsbeskrivelsen i konkurranseutlysningen for entreprenør.
- **Mer effektiv plassering av funksjoner.** Etter pandemien har antall skriftlige og digitale høringer økt i omfang. Det finnes i dag tre høringssaler, hvorav høringssalen i Nedre Voll gate 20 brukers relativt lite (10-15 prosent). Alle salene har kun vært i bruk samtidig under 10 ganger årlig i 2017-19 og 2022. I KVUen opplyses det at høringene hovedsakelig kunngjøres i god tid før, som innebærer at det bør være mulig å optimalisere bruken ytterligere. Vi vil derfor anbefale at behovet for høringssaler undersøkes ytterligere. Det kan også være muligheter for å redusere antall komitérom ytterligere og mer sambruk av disse rommene, det samme med omfang på nytt inngangsparti i tilbygget.
- **Definisjonen av verneverdige verdier og nytte-kostnadsvurderinger knyttet til ivaretagelse av disse verdiene.** Stortingets bygningsmasse er underlagt to former for vern; det ene som spesialområde for bevaring etter plan- og bygningsloven og det andre etter Stortingets egen verneplan. Stortingets egen verneplan omfatter i tillegg interiører, og for tilbygget er verneomfanget tydelig definert. I KVU skal alle originalelementer i alle rom bevares, også de uten verneskraur i Stortingets forvaltningsplan. Eksempler på originale interiørelementer er spilekledning på korridorvegger, himling med spiler og perforerte plater, eikedører med omramming, eikegulv mm. Det er krevende for EKS å vurdere hvilke verdier som har størst kulturhistorisk verdi, men vi anbefaler at det gjennomføres videre nytte- kostnadsvurderinger knyttet til vern av originalelementer – da dette er svært kostnadsdrivende.

Etter en utviklingsstrategi er landet bør en plan for videre arbeid med å optimalisere samfunnsøkonomisk lønnsomhet utarbeides i et etterfølgende forprosjekt.

¹⁹ Møter i stortingssalen foregår normalt tirsdag til torsdag kl. 10-16 og de mest aktive periodene for representantene er normalt ca. 1 november til 15. desember og 1. mai til 20. juni. I tillegg må støyende arbeider ikke pågå under offisielle besøk, som ofte har kort planleggingshorisont.

11 Forslag og tilrådninger samlet

Våre viktigste råd er knyttet til hvordan Stortinget som eier og prosjektorganisasjonen kan arbeide videre med reduksjon av kostnader.

11.1 Råd til Stortinget som prosjekteier

I tabellen under gir vi en samlet oversikt over våre råd til Stortinget som prosjekteier.

Tabell 11-1: Oversikt over råd til Stortinget som prosjekteier

#	Råd til Stortinget	Referanse
1	Ha et bevisst forhold til viktigheten av å arbeide videre med reduksjon av kostnader for prosjektet.	Kap. 10
2	Ha et bevisst forhold til risiko for omfangsøkning gitt pågående andre initiativ i Stortingets bygningsmasse.	Kap. 10
3	Koordiner det pågående arbeidet med sikkerhetsarbeid/kartlegging av GNF med den fysiske sikringen som gjøres slik at arbeidet ikke må gjøres om. Det vil ellers kunne være kostnadsdrivende.	Kap. 10
4	Sikre nok fleksibilitet i virksomheten i gjennomføringsfasen slik at arbeidsprosessene for prosjektet kan gjennomføres så raskt og effektivt som mulig. Det vil ellers kunne være kostnadsdrivende.	Kap. 10
5	Ha et bevisst forhold til arealeffektivitet, blant annet ved å vurdere redusert areal til høringsaler og komitérom. Det kan bidra til kostnadsreduksjoner.	Kap. 10
6	Sikre kost-/nyttefokus også i arbeidet med å ivareta verneverdier. Dette er svært kostnadsdrivende.	Kap. 10
7	Prosjektets beslutningsorgan (evt. styringsgruppen) bør tilstrebe å ha representanter fra Stortinget som er fast ansatt for å sikre kontinuitet gjennom hele prosjektgjennomføringen for å sikre at beslutninger tas i et helhetlig og langsiktig perspektiv med fokus på langvarig gevinstuttak.	Kap. 10

11.2 Råd til prosjektorganisasjonen

I tabellen under gir vi en samlet oversikt over våre råd til prosjektorganisasjonen.

Tabell 11-2: Oversikt over råd til prosjektorganisasjonen

#	Råd til prosjektorganisasjonen	Referanse
1	Vurdere å inkludere Nasjonalt kompetansesenter for sikring av bygg i forbindelse med planlegging av arbeider med fysisk sikring.	Kap. 10
2	Igangsette tidlig arbeid med å få sikkerhetsklarert entreprenør da dette ofte er en tidkrevende prosess.	Kap. 10
3	Etterstrebe oppdatert informasjon fra pågående infrastrukturprosjekter og være bevisst på hvordan arbeidet kan påvirke tilbygget, spesielt mtp. vibrasjoner.	Kap. 10
4	Beregne og synliggjøre eventuelle kostnadskonsekvenser til beslutningstaker ved evt. omfangsendringer.	Kap. 10
5	Tilstrebe å optimalisere gjennomføringsplanen for å redusere varigheten på prosjektet.	Kap. 10
6	Utforske mer kostnadseffektive måter å gjennomføre arbeidet på.	Kap. 10

7	Utforsk om byggetiden kan reduseres ved å identifisere mer effektive arbeidsprosesser	Kap. 10
8	Utforsk om plassering av funksjoner kan bli mer effektivt.	Kap. 10
9	Sikre kost-/nyttefokus også i arbeidet med å ivareta verneverdier. Dette er svært kostnadsdrivende.	Kap. 10

12 Referanser

- Finansdepartementet. (2019). *Rammeavtale om ekstern kvalitetssikring*.
- Finansdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2020). *Avrop på rammeavtale*.
- Menon Economics, Holte Consulting og A-2 Norge. (2020). *Notat 1 KS1 av "KVU Blålys i mobilnettene - Fremtidig løsning for nød- og beredskapskommunikasjon"*.
- Menon Economics, Holte Consulting og A-2 Norge. (2020). *Notat 2 KS1 av "KVU Blålys i mobilnettene - Fremtidig løsning for nød- og beredskapskommunikasjon"*.
- Nkom. (2020). *Presisering på ekomområdet for KVU om fremtidens nødnettløsning*.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2020). *Revidert Tilleggsbestilling ifm KS1 - fremtidens nødnettløsning*.
- DSB og Nkom. (2020). *Tilbakemeldinger på Notat 1*.
- DSB. (2020). *Presisering på ekomområdet for KVU om fremtidens nødnettløsning*.
- DSB og Nkom. (2020). *KVU Blålys i mobilnettene - Fremtidig løsning for nød- og beredskapskommunikasjon*.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (11. april 2019). *Presiseringsbrev om utarbeidelse av KVU for fremtidig løsning for nød- og beredskapskommunikasjon*. Brev til DSB.
- Samferdselsdepartementet. (12. april 2019). *Presiseringsbrev om utarbeidelse av KVU for fremtidig løsning for nød- og beredskapskommunikasjon*.
- DSB og Nkom. (2021). *Fremtidens nødnettløsning - Tilleggsbestilling fra JD og KMD i forbindelse med KS1*.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (12.11.2020). *Besvarelse - notat 2 KS1 av KVU "Blålys i mobilnettene - fremtidig løsning for nød- og beredskapskommunikasjon"*.
- Statsbygg. (2023). *Tilbygget mot Akersgata og lokalbehov for komitéarbeid og høringer*.
- Finansdepartementet. (2021). *Rundskriv R-109. Prinsipper og krav ved utarbeidelse av samfunnsøkonomiske analyser*.
- Statsbygg. (2021). *Veileder for samfunnsøkonomiske analyser i statlige byggeprosjekter*.
- Finansdepartementet. (2023). *Karbonprisbaner for bruk i samfunnsøkonomiske analyser*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/okonomi-og-budsjett/statlig-okonomistyring/karbonprisbaner-for-bruk-i-samfunnsokonomiske-analyser-i-2024/id3020031/>
- Samfunnsøkonomisk analyse og NIKU. (2019). *Fredede og vernede bygg i KVU/KS1*.
- Arbeidstilsynet. (2024). *Inneklima og luftkvalitet på arbeidsplassen*. Hentet fra <https://www.arbeidstilsynet.no/tema/inneklima/>

- Nissen, A., Berthelsen, M., Dale, M. T., & Hansen, M. B. (2020). Is perceived safety and threat after workplace terrorism linked to employee sick-leave? A registry-based longitudinal study of governmental employees in Norway . *European Journal of Psychotraumatology*.
- Menon Economics. (2017). *Verdien av kulturarv. En samfunnsøkonomisk analyse med utgangspunkt i kulturminner og kulturmiljøer*.
- Navrud, S., & Strand, J. (2002). Social Costs and Benefits of Preserving and Restoring the Nidaros Cathedral. I *Valuing Cultural Heritage* (s. 296). Edward Elgar Publishing.
- Navrud, S., & Axelsen, L. K. (2003). *Verdiregnskap for Bryggen i Bergen. Samfunnsøkonomisk nytteverdi av å bevare et UNESCO Verdensarvsted*. Institutt for Økonomi og Ressursforvaltning. Norges Landbrukshøgskole.
- Menon Economics. (2022). *Indirekte utslipp og eksterne kostnader i transportsektorens bygg- og anleggsfase*.
- Ibenholt, K., Magnussen, K., Navrud, S., & Skjelvik, J. M. (2015). *Marginale eksterne kostnader ved enkelte miljøpåvirkninger*.
- Miljødirektoratet. (2021). *Veileder om behandling av støy i arealplanlegging*.
- Statens Vegvesen. (2021). *Konsekvensanalyser - V712 i Statens vegvesens håndbokserie*.
- DFØ. (2023). *Veileder i samfunnsøkonomiske analyser*.

